ADDITIONES
Ad
Viri Clarissimi
HENR. ZOESII,
I. V. D. & IN ACADEMIA LOVANIENSI
quondam
ANTECESSORIS
COMMENTARIVM celeberrimum,
In Vniversum Jus CANONICUM,
Seu DECRETALES EPISTOLAS GREGORII PP. IX,
Ad perfectionem Operis diu desideratæ, Collectæ Viri alicujus industrij opera, & nunc primum editæ.

COLONIÆ AGRIPPINÆ,
Sumptibus Viduæ, & Hæredum
JOANNIS ANTHONII
KINCHII.

Cum Privilegio S. C. M.
Anno 1683.

oogle

Authores, ex quibus Notæ & Additiones collectæ sunt.

Arauxus
Bonacina
Balbinus
Busius
Busenbaum
Butrius
Covarruvias
Fachinæus
Fagnanus
Felinus
Farinacius
Gonzalez.
Gailius
Kichlerus
Laymanus
Mascardus
Mendoza.
Peckius
Raynutius
Schambogen
Sanchez.
Sannius
Scaccia
Surdus,
Tridentinum.
Concilium.
Treucharnis
Toletanus
Vallensis
Vulteius
Zarabella.

Digitized by Google

INDEX ADDITORUM
AD LIBRVM PRIMVM.

Ad Præfat. p. 1.
Ad titulum. 1. de summ. Trinit. p. 3.
Ad tit. 2. de Constitutionib. p. 4.
Ad tit. 3. de Rescriptis. p. 4.
De rescriptis. p. 5.
Ad tit. 4. de consuetudine. p. 6.
Ad tit. 5. de postulatione. p. 6.
Ad tit. 6. de Electione. p. 6.
Ad tit. 8. de Auctorit. & usu pallij p. 7.
Ad tit. XI. de tempor. Ordin. p. 7.
Ad tit. XIV. de ætat. & qualit. p. 8.
Ad tit. XV. de sacra Vnctione p 8.
Ad tit. XVI. de Sacrament. non iterandis. p. 8.
Ad tit. XXI. de Cleric. peregrin. p. 9.
Ad tit. XXIX.
Ad tit, XXX.
Ad tit. XXXI.
Ad tit XXXIII.
Ad tit XXXVIII. } p. 10.
Ad tit. XXXXI. de restitutione. p. 10.
Ad tit. de Arbitr. p. 11.

AD LIBRVM SECVNDVM.

Ad tit. 1. p. 11.
Ad tit. 2. de foro Compet. p. 13.
Ad tit. 3. de libelli oblat. p. 13.
Ad tit. V. de litis contest. p. 14.
Ad tit. VII. de Juram. Cal. p. 15.
Ad tit. VIII. de dilationib. p. 15.
Ad tit. X. de ordine Cognitio. p. 16.
Ad tit. XI. de plus petitionib. p. 16.
Ad tit. XII. de Causa possess. & propriet. p. 17.
Ad tit. XIII. de restitut. spoliat. p. 19.
Ad tit. XIV. de dolo & contumacia. p. 20
Ad tit. XV. de eo, qui mittitur in possess. p. 20.
Ad tit. XVI. ut lite pendente nihil innovetur. p. 22.
Ad tit. XVII. de sequest. possess. & fruct. p. 22.
Ad tit. XVIII. de confessis. p. 23.
Ad tit XIX. de probat. 23.
Ad tit. XXII. de fide Instrum. p. 24.
Ad tit XXIII. de præsump. p. 26.
Ad tit. XXIV. de jure jurand. p. 27.
Ad tit. XXV. de except. p. 29.
Ad tit. XXVI. de præscript. p. 30.
Ad tit. XXVII de sentent. & re judicat. p. 31.
Ad tit. XXVIII. de appell. recus. & relat. p. 32.

AD LIBRVM TERTIVM.

Ad tit. 1. de Honest. & vita Cleric. p. 32
Ad tit. 2. de cohab. Cleric. & mulier. p. 33.
Ad tit. 3. de Clericis Conjugat. p. 34.
Ad tit. 4. de Clericis non relid. p. 35.
Ad tit. XVII. de Emp. & Vend. p. 35.
Ad tit. XIX. de rerum permut.
Ad tit. XX. de feudis.
Ad tit. XXI. de pignor. & alijs Caut. } p. 37.
Ad tit. XXIV. de donationib.
Ad tit. XXV. de peculio cleri. p. 38.
Ad tit. XXVI. de Test. & ult. voluntp. 39.
Ad tit. XXVIII. de sepulturis p. 39.
Ad tit. XXIX. de parochijs & alien. parochi. p. 41.
Ad tit. XXX. de decimis primit. & oblat. p. 42.
Ad tit. XXXI. de regal. & trans. ad relig. p. 43.

Ad tit

Digitized by Google

Ad tit. XXXII. de conuerſ. conjugat. p. 45.
Ad tit. XXXIV. de voto & voti redemp. p. 47.
Ad tit. XXXIX. de cenſ. exact. & procurat. p. 53.
Ad tit. XXXX. de Conſecr. Eccleſ. & Alt a. p. 54.
Ad tit. XXXXI. de celebr. Miſſar. &c. p. 54.
Ad tit. XXXXII. de Baptis. & ejus effectu. p. 58.
Ad tit. XXXXV. de Relig. & Venerat. ſanct. p. 60.
Ad tit. XXXXVII. de purificat. poſt partum p. 61.
Ad tit. XXXXIX. de Immu: Eccleſiar. &c. p. 61.
Ad tit. XXXXX. ne Clerici vel Monachi &c. p. 62.

AD LIBRVM QVARTVM.

Ad tit. 1. de ſponſal & matrimo. p. 62.
Ad tit. 2. de deſponſ. impub. p. 66.
Ad tit. 3. de Clandeſt. deſponſ. p. 66.
Ad tit. 4. de ſponſa duorum p. 68.
Ad tit. 5. de Condit. appoſit. p. 68.
Ad tit. 6. qui clerici vel foventes contrah. &c. p. 71.
Ad tit. 7. de eo qui duxit &c. p. 71.
Ad tit. VIII. de Conjugio lepros. p. 72.
Ad tit. IX. de Conjugio ſerv. p. 72.
Ad tit. XI. de Cog ſpirit. p. 73.
Ad tit. XI. de cognat. Legal. p. 74.
Ad tit. XIV. de conſang. & Affinit. p 74.
Ad tit. XV. de frigid. & Maleſi. p. 79.
Ad tit. XVI. de Matr. contr. &c. p. 71. Lit. L.
Ad tit. XVII. qui filij ſint legitimi p. 72.
Ad tit. XVIII. qui Matrim. accuſar. &c. p. 72. Lit. L.
Ad tit. XIX. de divortijs p. 73. Lit. L. 2.
Ad tit. XX. de donatio: inter Virum & Vxorem. p. 74. Lit. L. 3.
Ad tit. XXI. de ſecundis nuptijs. p. 74. Lit. L. 2.

AD LIBRVM QVINTVM

Ad tit. 1. de accuſat. inquiſit. &c. p. 75. Lit. L. 3.
Ad tit. 3. de ſimonia. p. 76. Lit. L. 3.
Ad tit 5. de Magiſt. & ne aliq. &c. p. 78. Lit. L. 3.
Ad tit. 6. de Judæis & Saracenis. p. 78. Lit. L.
Ad tit. VII. de Hæreticis. p. 79. Lit. M.
Ad tit. VIII. de Schiſmat. & Ordinatis ab ijs. p. 79. Lit. M.
Ad tit. IX. de Apoſtat. & reiter. Baptis: p. 80 Lit. M.
Ad tit. XI. de infantibus & lang. expoſitis. p. 80. Lit. M.
Ad tit. XII. de homicidio. p. 80. Lit. M.
Ad tit. XIV. de Clericis pug. in duello p. 82. Lit. M. 2.
Ad tit. XVI. de adulterijs & ſtupro. 82. Lit. M. 2.
Ad tit. XVII. de raptor. incend. & p. 83. Lit. M. 3.
Ad tit. XVIII. de furtis. p. 83. Lit. M. 3.
Ad tit. XIX. de Vſuris p. 84. Lit. M. 3.
Ad tit. XXI. de ſortilegijs p. 87. Lit. N.
Ad tit. XIX. de Clerico per ſaltum promodo } p. 89.
Ad tit. XXI. de exceſſibus Prælatorum } Lit. N. 1.
Ad tit. XXXV. de purgatione vulgari p. 89 Lit. N. 1.
Ad tit. XXXVI. injurijs & damno p. 89. Lit. N 1
Ad tit. XXXVII. de pœnis p. 90. Lit. N 2.
Ad tit. XXXVIII. de pœnit. & remiſſ. p. 92. Lit. N 3.
Ad tit. XXXIX. de ſententia excommu. p. 93. Lit. N.

FINIS.

Digitized by Google

COMMENTARIUS
CLARISSIMI VIRI
HENRICI ZOESII,
J.U.D. ET IN ACADEMIA LOVANIENSI ANTECESSORIS CELEBERRIMI. IN JUS CANONICUM UNIVERSUM, SIVE AD DECRETALES EPISTOLAS GREGORII IX. P. M.

Novissimè variis Additionibus, quæ ad perfectionem operis vel maximè desiderantur, ex diversis Juris Canonici Interpretibus illustratus, nec non à mendis, quibus hactenus scatebat, accuratè repurgatus.

AD Num. 7. Præfationis, post verba: *Qui claruit circa Annum CIↃ LXXXVIII.* addatur: cæterùm, decretum, quod aliàs inscribitur concordia discordantium Canonum, eò quòd Gratianus Canonum inter se apparentem contrarietatem tollere, & in consonantiam redigere intenderit, in partes tres speciales dividitur. Pars prima centum distinctiones & unam contiet. In primis viginti tractatur de principiis & dignitate Juris Ecclesiastici. A vigesima prima, usque ad nonagesima tertiam agitur de Cleri origine, Officiis & moribus. A nonagesima tertia usque ad finem hujus partis tractat Gratianus de Principatu Pontificis. Altera pars divisa est in triginta sex causas, & hæ subdivisæ sunt in Quæstiones & Capita. In his tractat Gratianus de Generibus Judiciorum Ecclesiasticorum, de Judicibus, de Accusationibus, de Testibus, de Sententiis, de Appellationibus, de Restitutionibus, de Hæreticis, de Excommunicatione, de Consecratione, de Penitentia, de Matrimonio, de Consanguinitate, de Raptu, de Crimine Sodomitico, de Simonia, de Ordinibus, de Monachis, de Clericis peregrinantibus, de Consecratione Ecclesiæ, de Vasis Ecclesiasticis, de Consecratione Altaris, de Consecratione Cimiterii, de Consecratione Basilicarum, de Consecratione Ecclesiæ

eleſiaſticorum, niſi, quod in cauſa trigeſima tertia, Quæſtione tertiâ immiſceatur Tractatus de Pœnitentia in ſeptem Diſtinctiones diviſus.

Pars tertia continet Tractatum de Conſecratione, qui iterum in quinque Diſtinctiones diviſus, & in prima quidem agitur de Conſecratione Eccleſiarum, & Miſſarum celebratione, in ſecunda de Sacramento Euchariſtiæ, in tertia de obſervatione Feſtorum & Cæremoniarum Eccleſiaſticarum, in quarta de Sacramento Baptiſmi, & tandem in quinta de Sacramento Confirmationis & jejuniis Eccleſiæ tractatur. Præter hæc in Decreto reperiuntur quædam inſcriptiones ſub nomine PALEÆ, quod videtur denotare Additiones aliquas, quæ factæ ſunt ad Collectionem primam Gratiani, ſive ab ipſo Gratiano, ſive ab alio factæ ſint.

Ad Num. 9. in §. dixi. ad verba finalia: *Non eſt eo ſenſu introducta.* addatur. Concilium, quod Græcè vocatur Synodus, duplex eſt, aliud Eccleſiaſticum & aliud ſæculare. Eccleſiaſticum, quod aliter vocatur de ſceptro curvo, iterum duplex eſt, aliud Univerſale, & aliud Particulare ſeu Locale. Eccleſiaſticum univerſale eſt, quod à Pontifice, vel ejus Legato conſtituitur, convocatis omnibus ex toto orbe Chriſtiano Epiſcopis. Gloſſa in Can. generalia Diſt. 17. ubi convocatio omnium Epiſcoporum requiritur ad hoc, ut ſit Concilium Univerſale, licèt perſonalis comparitio neceſſaria non ſit. Bellarmin. lib. 1. Controverſiarum de Conciliis cap. 15.

Concilia Univerſalia præcipua, & quæ ab Eccleſia Catholica tanquam quatuor Evangelia recepta ſunt, uti probat *Juſtinianus in Novell. 131. cap. 1. & in l. 4. & 7. §. ſequentes Cod. de ſumma Trinitate.* Recenſentur quatuor. Primum eſt Concilium Nicænum, in quo damnatus fuit Arrius, qui docuit Chriſtum eſſe abſolutè inæqualem Patri. Secundum Concilium Univerſale fuit Conſtantinopolitanum, in quo damnatus fuit Macedonius, qui docebat Spiritum Sanctum eſſe ſervum Patris & Filii. Tertium Concilium eſt Epheſinum, in quo damnatus fuit Neſtorius, qui aſſerebat duas perſonas in Chriſto. Quartum Concilium Oecumenicum, fuit Chalcedonenſe, in quo damnatus fuit Eutiches, qui Verbi DEI & Carnis unam naturam eſſe pronuntiavit. *Can. 1. Diſtinct. 15.* in quam hæreſin Imperator Juſtinianus circa Annum Chriſti 563. Imperii ſui 37. lapſus fuiſſe dicitur. Ægidius Perinus in [illegible]. Sunt & adhuc alia poſt hæc quatuor, habita Univerſalia Concilia, quæ ſi modò nitantur Confirmatione & Authoritate Summi Pontificis, ſuam habent authoritatem obligandi. *Can. Sanctæ. 3. Diſtinct. 15.* alioquin, ſi auctoritate Pontificis careant, nomen Conciliorum non merentur, ſed potius Conciliabula appellantur *Can. 1. 2. & 5. Diſtinct. 17.* & tanquam Conventicula improbantur.

Particulare Concilium eſt, ad quod omnes Epiſcopi ex Orbe Chriſtiano non convocantur, & eſt vel Nationale, quo tota aliqua Natio convocatur, & ideipſum Patriarcha vel Primas cum Archi Epiſcopis & Epiſcopis unius Nationis, vel plurium Provinciarum celebrat. Talia ſunt Concilia Toletana &

Digitized by Google

na & Affricana. *Turrecrem. 3. de summa Ecclesiæ cap.* 3. ad sui valorem tamen, ut omnes obliget, à Summo Pontifice approbandum est.

Provinciale Concilium est, quod Archi-Episcopus sive Metropolitanus celebrat cum suis Suffraganeis Episcopis, Abbatibus, aliisque Clericis suæ Provinciæ, & olim quidem bis vel saltem semel singulis annis. *Can. quoniam 7. Distinct. 18. & cap. 25. infrà de Accusationib.* Concilium tamen Tridentinum *in Sess. 24. cap. 2. de Reformat.* jubet, ut quolibet saltem triennio per Metropolitanum, vel eo impedito, per Episcopum Antiquiorem Concilium Provinciale convocetur, cui etiam omnes Episcopi & Abbates in Provincia commorantes, quibus id de Jure competit, vel etiam consuetudine ità receptum est, sub certis pœnis interesse jubentur.

Quæres: an Canones Apostolorum vim obligandi habeant? Ubi prius observa Apogryphum, & hæreticum librum esse distincta, nam apogryphus dicitur, cujus Auctor ignoratur, ut possit esse liber Apogryphus & tamen Canonicus, uti Sapientia Salomonis, & Historia Jobi. *Trid. Sess. 4.* Item dicuntur Apogryphi, qui sunt extra Canonem. *Trid. d. Sess. 4.* Item illi, qui non probantur ab Ecclesia, ut legantur publicè, sicut è contra dicuntur Agiographi, qui leguntur publicè: Canonici dicuntur, qui ab Ecclesia definiti sunt habere authoritatem Canonicam ad ea, quæ sunt fidei irrefragabiliter probandæ. Jam ad quæstionem respondetur: aliquos esse Apogryphos, non tamen hæreticos, uti habet *Can. 1. dist. 16.* Quia hoc verbum ex ignorantia linguæ Græcè irrepsisse dicit Covarruvias, & alii.

Observa I. In laudem Juris Canonici, quòd protestantes Lutheri & Calvini doctrinam amplexi, Jus Canonicum non abdicarent, sed eo in causis suis decidendis etiamnum utantur. *Matth. Stephani, de Jurisdict. lib. 3. p. 3. in præfat. & Disp. 1. vol. 1.*

Observa II. Librum sextum Decretalium Galli non receperunt, sive ob graves inimicitias inter Bonifacium VIII. Auctorem, & Philippum Pulchrum Regem suum, sive ob id, quod multa jura Regni & Ecclesiæ Gallicanæ imminueret *Art. Duck. lib. 1. c. 7. n. 15. obs.*

Observa III. Primi & primarii Interpretes juris Canonici sunt 1. Hostiensis. 2. Joannes Andreas. 3. Butrius. 4. Anchoranus. 5. Zarabella. 6. Abbas Panormitanus. 7. Aretinus. 8. Felinus. 9. Archidiaconus. 10. Geminianus.

AD TITULUM I.

Ad finem hujus Tituli adde: Cæterùm tres personæ unius essentiæ vocantur *Trinitas* non Triplicitas, quia hoc nomen significat proportionem inæqualitatis, quæ in illis non datur. Prima autem Persona dicitur Pater, & non Genitor, quia hoc nomine imperfectam generationem in fieri tantum dicit. Secunda Persona dicitur Filius, qui per generationem & actionem intellectûs procedit. Tertia Persona dicitur Spiritus Sanctus, qui per amorem & actionem voluntatis procedit. Ratio harum

Digitized by Google

Personarum est perfectio, consistens in fœcunditate & communicatione sui ad intra. Pater & Filius possunt dici quidem duo spirantes, non tamen spiratores, quia illud suppositorum, hoc verò spirationum dualitatem significat, cùm tamen una tantùm sit in utroque. Ita *D. Thom. 1. p. q. 31. art. 1. ad. 1. 2. 3. & 4.*

AD TITULUM II.

AD finem Numeri primi adde: Propriè dogma est constitutio Ecclesiastica, quæ ad fidem, mandatum autem quæ ad disciplinam: interdictum, quæ ad correctionem malorum pertinet. Alia sanctio, quæ pœnam capitalem irrogat, si propriè sumatur L. sanctio de pœn. Alia Canon, quæ in Conciliis promulgatur. Alia Decretum hic, quam Papa non consultus cum consensu Cardinalium tulit. Alia decretalis Epistola, quam Pontifex consultus rescribit. Motus proprius idem, quod edictum. Præceptum idem, quod mandatum. Pragmatica autem. Sanctio, quam Imperator cum consilio procerum statuit.

Ad Num. 11. Observa, quòd potestas spiritualis immediatè à Deo sit, temporalis autem tantùm mediatè, unde Cardinales Jurisdictionem Papæ non conferunt, sicut populus Principi, sed personam tantùm deligunt, cui à Deo vi promissionis à Christo factæ Jurisdictio confertur. *Probatur ex cap. Novit. X. de Judic. Laym. lib. 1. tract. 4. c. 6. §. 1.*

Ad Num. 23. ad finem adde: Objicies: *Matth. 18. & Joan. 21.* Dictum est omnibus Apostolis, quodcunque ligaveritis super terram &c. Item sicut me misit Pater, ità & ego mitto vos, atquè à Patre immediatè est missus Christus, ergo etiam Episcopi omnes immediatè à Christo acceperunt suam potestatem, consequenter non habent illam jure humano, sed potiùs jure Divino. Respondeo imprimis Sanctum Petrum fuisse Caput Apostolorum, & ipsi etiam soli specificè à Christo dictum esse: quidquid ligaveris super terram &c. Adeoque Petrum tanquam Caput aliquid speciale tamen habuisse præ cæteris. Respondeo secundò & meliùs, quòd S. Petrus acceperit à Christo potestatem realem sedi cohærentem, reliqui autem Apostoli acceperint personalem personæ eorum cohærentem. Vel etiam tertiò dici potest; licèt cæteri Apostoli S. Petro dicantur pares, id tantùm intelligendum esse quoad consecrationem, non autem quoad judisdictionem.

Ad Num. 36. ad finem ade: Aliàs autem Laici super Ecclesiis & personis Ecclesiasticis nulla est attributa facultas, quos obsequendi manet necessitas, non auctoritas imperandi *d. Cap. Ecclesia h. tit.* in tantùm, ut si quid à laica potestate motu proprio directè simile quid statutum fuerit, quod Ecclesiarum etiam commodum concernit, & favorem, nullius firmitatis existat, nisi ab Ecclesia fuerit approbatum.

AD TITULUM III.

De Rescriptis.

AD Num. 5. ad finem adde: Rescriptum contra jus vel est destructivum,

Digitized by Google

vum, & tunc est contra Legem divinam vel naturalem, & non valet, vel est modificativum, uti quos Deus conjunxit, homo non separet, quod Ecclesia interpretatur de matrimonio Consummato; & tale valet, vel est declarativum ut in ore duorum stat omnè verbum, non excluduntur plures, negantur tamen pauciores; vel est provisivum uti in exemptione decimarum & ista rescripta tenent; vel etiam Rescriptum est contra jus humanum, ideque vel publicum, vel privatum, de quibus vide plura apud Hostiensem ad hunc titulum, qui hanc materiam fusè pertractat.

ADHUC EST TITULUS III.

De Rescriptis.

AD Num. 13. post illa verba: *ignoratum habilitasse.* adde: Objicies infrà num. 29. ubi dicitur Rescriptum nihil operaturum si cognitâ veritate non fuisset rescripturus, secus si nihilominus petitioni annuisset, ergò malè dicitur, licèt Pontifex fuisset dispensaturus non sufficere. Respondetur primò, quod prior num. 13. loquatur de vitio substantiali personæ impetrantis rescriptum, quod ipsam personam afficit, eamque omni favore indignam reddit, posterior verò numerus 29. tantùm de vitio causæ allegatæ, quod minùs est quàm primum. Respondetur secundò, rescriptum tale, de quo in num. 29. tantùm valere secundùm formam juris communis, in num. autem 13. semper esset contra formam juris communis, ergò ibi valere nullo modo potest.

Ad Num. 19. ad fin. adde. In summa regula est, prior tempore est potior, unde si duo impetrent rescripta, prius impetrans præfertur secundo, licet secundus suas literas prius præsentârit, & receptus sit in fratrem, modò ei nudum sit collatum beneficium. Hæc enim valdè differunt, ut patet ex *Gloss. ad c. 12. in 6.* Unde si secundo esset collatum, puto eũ præferri. Quod si autem Pontifex mihi prius conferat, & postea conferatur alteri, & is installetur, tunc ego præferor, quia collatio Pontificis mihi statim jus in re dat, & in dicto casu loquitur *Cap. eum cui in 6.* Quodsi autem non conferat, sed tantum det gratiam ad proximè vacaturum, tunc prior præfertur posteriori in tribus casibus, qui suprà recensentur. Ubi in primo puto legendum, tamen illi *necdum* sit collata Præbenda vacans. Objicies contra dicta *Cap. 17. de Præbend. in 6.* Respondeo ibi solùm dici, quòd posterior ordinari possit, intelligè licitè, non negat autem validè. Vel potiùs dic, id non posse, quod dedeceat Clericos variatio. Vel melùs: quòd loquatur de Ordinatione, non de collatione. Quod autem dicatur *L. quoties Cod. de 2 v.* non habere locum in beneficiis, hunc sensum habet; quòd is, cui primò collatum beneficium, licèt necdum sit installatus, sit potior prius installato. Quia in beneficiis per collationem & acceptationem jus in re acquiritur. ut colligitur ex *d. cap. 17.* idem ex *Gloss. ad d. cap. 12.* idem asserit Vallens. *de instit. num. 5.*

Ad Num. 42. ad finem adde : Ubi observa ex Rebuffo in Tract. de Re-

Digitized by Google

script. quòd subreptionis suspicio tollatur, si rescriptum habet clausulam adjunctam *ex certa scientia*, vel etiam: *ex plenitudine potestatis*, sive *pro expressis habentes & supplentes omnes defectus*, item si apposita sit clausula: *si alteri jus non sit quæsitum*, quia videtur concessum sub conditione Cap. quamvis eod. in 6. quod etiam non operatur clausula *motus proprii*, vel non *obstante*. Vid. Rebuff. loco citat.

AD TITULUM IV.

De Consuetudine.

Lanè ad finem tituli adde: Huc etiam referri potest stylus, qui consideratur dupliciter, vel ut est facti, vel ut est juris; si ut est facti consideretur, accipitur pro modo & formula procedendi in judicio, si verò accipiatur prout est juris, tunc sumitur pro jure ex modo procedendi nato, si jus non sit contrarium, differt tamen stylus, à consuetudine, quòd consuetudo versetur circa ipsam causæ decisionem, stylus non. Item citus, si ut est facti, sumatur pro observantia circa solennitatem actûs, si prout est juris accipiatur, pro jure inde nato sumitur.

AD TIT. V.

De Postulatione.

Ad Num. 6. ad finem adde: Obstat dictis numerus 43. tituli sequentis, in quo dicitur, quòd quidem conveniens sit ut eligatur de gremio, non sit tamen necessarium. Respondeo quòd non obstet, quia num. 43. supponit tamen esse professum.

Ad Num. 8. in fin. adde: Sic casus ponit Glos. h. t. in. 6. in verbo *probabiliter*. primò si in beneficiis cum cura dubitetur, an assumendus attigerit Annum 25. an non, secundò, an eligenpus in Episcopum compleverit 30. Annum. C. cùm in cunctis 7. de elect. tertiò, an assumendus in Prælatum expressè sit professus. Cap. *nullus* 28. *de elect. in* 6. modò istud dubium consistat in facto & non in jure, ut in his casibus similis postulatio incerta admittatur.

AD TIT. VI.

De Electione.

Ad Num. 1. in fin. adde: Electio sumitur dupliciter, generaliter, & specialiter, si generaliter sumatur, comprehendit & postulationem & nominationem, præsentationem & collationem, quia in his omnibus persona idonea eligi debet. Si verò specialiter sumatur; tum est suprà definita, C. 32. & 44. h. tit.

Ad Num. 48. adde ad finem: Ratio resolutionis, quia impedire per metum, per vim & mendacium, est modus impediendi justitiæ contrarius, ergò non nisi per restitutionem reparari potest, de Arauxo *de stat. Civil. disput.* 13. *n.* 3. Sed Quæstio: an teneatur ad restitutionem, qui impedit per modum charitati contrarium, ex odio aut livore vindictæ, sive alio injurioso opere. Respondet num. 9. negativè, ratio, quia non contrariatur justitiæ, sed soli charitati, & sic primum lædit justitiam commutativam, alterum distributivam.

Ad Num. 81. Consecratio Episcopi

Digitized by Google

copi debet fieri ab uno Episcopo, assistentibus duobus Episcopis, juxta formam præscriptam in Pontificali Romano, illicitè autem fieret contra formam, si assisterent non Episcopi. Licitè autem & validè fiet illa ex dispensatione Summi Pontificis, quia ad validam collationem Sacramenti sufficit unus Minister, licèt ex statuto vel consuetudine, & sic ex necessitate præcepti requirantur assistentes, ut Patrini in Baptismo & Confirmatione, Presbyter in Ordinatione Presbyteri, de Arauxo de statu Eccles. c. 21. qui ibidem num. 20. ait: Quòd solus Papa habeat potestatem conferendi Characterem Episcopalem, vel ex ejus commissione alius, quia collatio istius characteris, propter sui excellentiam à solo humano Pontifice, vel ex ejus commissione fieri potest: nam sicut Ordines sacri inferiores respectivè Subdiaconatus, Diaconatus, & Presbyteratus conferuntur ab Episcopo, qui est ad illos superior, ità Ordo Episcopalis, debet à Supremo Antistite supra Episcopos conferri, vel ex ejus commissione.

Non obstat contra prius, Can. porrò dist. 66. ubi Jacobus Minor in Hyerosolimitanum Archi-Episcopum primus ordinatus est à Petro, Jacobo & Joanne, ut ità Episcopus non minùs, quàm à tribus Episcopis ordinetur. Respondeo istis verbis hoc denotari, quòd licèt Christus omnibus Apostolis immediatè potestatem Episcopalem, tam consecrationis, quàm jurisdictionis tribuerit, nihilominus tamen isti tres principatum tenentes Jacobum uno consensu ordinârunt, hoc est, Ecclesiam illam ei specialiter regendam designârunt, ut visibili consecratione, hoc est, externis signis & Cæremoniis potestatem utramque à Christo acceptam manifestârent. de Arauxo *d. loco num. 24.*

AD TIT. VIII.

De Auctoritate & Usu pallii.

AD Nu. 1. in fin. adde: Forma traditionis pallii fit hoc modo: Ad honorem DEI omnipotentis & B. MARIÆ Virginis, & Beatorum Petri & Pauli Apostolorum, & Domini Papæ N. & Ecclesiæ Romanæ, & Ecclesiæ talis tibi commissæ tradimus tibi pallium de corpore B. Petri sumptum, in plenitudinem Pontificalis dignitatis, ut eo utaris intra Ecclesiam tuam dictis diebus, qui exprimuntur in privilegiis concessis Ecclesiæ tuæ ab Ecclesia Romana. *Gloss. in verb. honorem. cap. 4. h. t.*

Ad Num. 2. in fine adde: Quæres: An Patriarcha præcedat Cardinalem? Respondet ab Andler affirmat. *l. t. tit. 5. p. 1. nu. 26. per Can. penult. fin. Can. Omnes. Can. Sacramenta dist. 22. & per cap. antiqua de privileg.* Ubi post Apostolicam Sedem Patriarchalis dignitas proxima notatur, nullâ factâ mentione Cardinalium.

AD TIT. XI.

De Tempor. Ordin.

VBI adde ad Num. 4. in fine: Interim observa, quòd tam Sacerdotium, quàm Episcopatus imprimant characterem, tamen non sint duo ordines, sed unus, qui dicitur extendi & perfici in Episcopatu, unde necessariò prærequi-

situs

Digitized by Google

ritur Sacerdotium. Bonacin. in verb. Ordo. num. 2. Sunt autem omnes Ordines etiam minores eminenter instituti in ultima cœna. Bonac. n. 4. Ubi nota, quòd omnis baptizatus, etiam infans, sit subjectum capax Ordinis per se, quod probatur per *cap. cut infr. de Cler. per salt. prom.* Ubi ordinatus inter annnos discretionis, non reordinatur, Bonac. num. 17. ut & tali Episcopatus conferri possit, qui Episcopus erit Titularis, n. 18. Hæc autem intellige absolutè & ad hoc, ut imprimatur character, jus enim certam ætatem requirit. Cùm autem ordinandus debeat habere titulum, observa titulum esse triplicem. Primus est titulus beneficii Ecclesiastici, secundus est patrimonii, seu pensionis seu propriorum bonorum. Tertius est titulus Professionis in Religione *Bonac. ibid. n. 17.*

AD TIT. XIV.

De Ætate & Qualit.

AD *Num. 9. in fine adde*: Opponi solet *dist. 70. Can. 2.* ubi dicitur quòd facta Ordinatio sine titulo, irrita habeatur, unde inferunt, ergò est nulla. Respondeo sensum esse quod talis ordinatio erit sine excusatione.

AD TIT. XV.

De sacra Unctione.

AD *Num. 3. ad finem adde*: Et licèt Apostoli per solam manuum impositionem sine Chrismate confirmaverint, uti legere est *Actor. 8.* Hoc tamen factum est ex speciali dispensatione Christi pro eo tempore, quòd Spiritus Sanctus sub visibilibus signis descendebat, quando verò hæc signa cessârunt, usi sunt etiam chrismate.

Quæres: Ubi institutum sit Sacramentum Confirmationis? Respondeo probabiliùs quòd in Cœna Domini, quia illud tempus erat maximè idoneum, in quo toties promisit Spiritum sanctum. *Sann. Tom. 3. dist. 3. q. 1.*

Ad Num. 4. in fin. adde: Objicies: Cornelius & socii ejus ante Baptismum acceperunt Spiritum sanctum. *Actor. 10. vers. 44. & 48.* Ergò Baptismus non est janua. Respondeo quòd illi, vel jam fuerint baptizati Baptismo flaminis, vel extraordinario modo sine Sacramenti alicujus applicatione Spiritum sanctum acceperint.

Ad Num. 9. in fine Adde: Quæres: quando instituta extrema Unctio? Respondeo probabiliùs esse, quod à Christo instituta sit post Resurrectionem, quando instituit pœnitentiæ Sacramentum, quia præsupponit potestatem remittendi peccata, & in materia conservanda Episcopalem benedictionem. Hanc autem contulit post Resurrectionem. *Joan. 20.* Ergò.

AD TIT. XVI.

De Sacrament non reiterandis.

PLane *ad finem Tituli adde*: Quæres: An Ordines minores sint Sacramentum. Respondet Divus Thomas & alii, quòd sic, ratio, quia per unumquemque eorum datur potestas ordinato ad exercendam aliquam functionem in ordine ad Eucharistiam. Sed dices: Isti Ordines non sunt à Christo imme-

Digitized by Google

immediatè instituri, nec de jure Divino, sicut nec prima tonsura, quæ non est Sacramentum, sicut & *Trident. Sess. 23. cap. 2.* denotat omnes Ordines præter Diaconatum & Sacerdotium ab Ecclesia institutos. Respondet illos immediatè à Christo institutos *implicitè* in ipsa Sacerdotum & Diaconorum institutione, quos Ecclesia postea explicitè distinxit. Sic Christus officium Ostiarii exercuit flagello ejiciendo ementes & vendentes in Templo dicens: *Ego sum ostium.* Lectoris officium exercuit in medio Seniorum aperiens Librum Isaiæ & legens: *Spiritus Domini super me.* Exorcistam egit, ejiciendo Dæmones, Acolythum, quãdo dixit: *Ego sum lux mũdi.* Subdiaconũ, quando linteo se præcinxit, & lavit pedes; Diaconum, quando corpus suum post Cænam Discipulis suis dispẽsavit, & quando dormientes excitavit dicens: Vigilate & orate. Sacerdotem egit, quando seipsum in ara Crucis pro Redemptione humana obtulit, idem Sacerdos & hostia.

AD TIT. XXI.

De Cleric. peregrin.

A *D finem Tituli adde*: Cæterùm hic admonere non erit inconveniens, cùm Episcopus alienæ Diœcesis subditum ordinare non possit absque superioris ejus licentia, quæ obtinetur per literas dimissorias, quòd hæ vel sint speciales, si quis nimirum obtineat, quod v.g. Bambergensis subditus possit ordinari ab Archi-Episcopo Pragensi, quæ expressio specifica hoc operatur, ut ab alio quàm nominato ordinari non debet *Arg. cap. 5. infr. de præsumpt.* Aliæ iterum vocantur Generales, quando in hunc tenorem datur licentia, ut à quocunque Episcopo ordinari possit. In dimissoriis autem specificè ordo, quem alteri Episcopo conferendi facultas datur exprimendus est, aliàs si in genere fiat mentio Ordinum, non comprehendentur majores, multò minùs id obtinebit, si Ordines minores tantùm sint expressi *c. 1. h. t.* Dimissorias potest dare Episcopus proprius suis subditis, sive sit Episcopus Originis, sive ratione domicilii, sive ratione beneficii. *cap. cùm nullus eod. tit. 6.* Archie-Episcopus autem subditis Episcopi, cùm non sit immediatus superior, eas dare non potest. *Canonist. ad d. cap. cùm nullus.* Ubi etiam notandum, quod literæ dimissoriæ differant à Commendatitiis, nam literæ dimissoriæ hunc habent effectum, quod quis per eas dimittatur à jurisdictione sui Episcopi, eique conferatur facultas suscipiendi Ordines ab alio Episcopo. Commendatitiæ autem sunt, quibus non dimittitur quis à jurisdictione, sed tantùm datur licentia suscipiendi Ordines ab alio Episcopo.

Fit etiam mentio in multis Conciliis Chor-Episcoporum, qui erant duplices, alii Presbyteri, qui Episcopo ũ in villis Vicarii erant, quos hodie vocamus Decanos, vel Vicarios Foraneos, alii erant simul ordinati Episcopi, qui ex commissione Ordines conferre poterant, quos hodie vocamus Suffraganeos, inter quos tamen est differentia, quòd nimirum Suffraganei ad proprium alicujus Ecclesiæ ab hostibus occupatæ titulum canonicè ordinentur,

Digitized by Google

cùm Chor-Episcopi tantùm ordinati fuerint ad Ecclesiam ordinario subjectam, quod, quemadmodum de jure fieri non debet, quoniam in eadem Civitate plures Episcopos jurisdictionem habentes esse non convenit, ita & Chor-Episcopi cassati & amplius in usu non sunt. *Layman. lib.5.Tract.9.cap. 9.nu.2.*

AD TIT. XXIX.

AD *Num.* 21. *adde* : Ubi observa, quòd Delegatus debeat citato inferre verba commissionis delegatæ, originale autem comparenti ostendere. *Mynsing.* 3. *obs.*1.

Ad Num. 38. *post verba L.*1.§. *si Judex ff. de judic. adde* : Sic prorogari quidem potest de tempore ad tempus, non etiam de persona in personam. *Thom. Trivis.* 1.*decis.*49.

AD TIT. XXX.

AD *Num.*6, *in fin. adde*: Ubi incidenter nota, quòd Nuncius Apostolicus debeat servare Ferias, vel Curiæ Romanæ vel Civitatis in qua jus dicit. *Trivis.* 1.*decis.*31.

AD TIT. XXXI.

POST *verba de offic. legat. in* 6. *adde*: Sic etiam non possunt agnoscere causas civiles Regularium contra ipsos motas, vel quovis modo definire. *Trivis.*1.*decis.*33.

AD TIT. XXXIII.

AD *Num.* 4 *in fin. adde* : Ubi incidenter nota, quòd publici Doctores Magistratibus civilibus præponendi sint. *Vernul. Instit. polit. lib.*3.*tit.*11. §.7.

AD TIT. XXXVIII.

AD *finem Tituli post hæc verba L.*6. *hoc tit. adde* : Advocatus quidem potest in causis civilibus causam minùs probabilem suscipere, dummodo cliens de majori probabilitate admoneatur, non tamen licet in causa criminali dubia tueri partes Actoris sive Acusatoris, qui in tali casu graviter peccat contra reum, idem si agatur contra possessionem qui injustè vexatur, cùm in dubio judicetur pro eo. *Busenb. lib.*4. *cap.*3. *dub.*3. In causa tamen criminali potest reum etiam sontem defendere, quia reus non tenetur ad pœnam nisi convictus, ergò potest illa per se, vel per alium avertere, donec convincatur. *Busenb. d. l.*

Item tenetur pauperibus in gravi necessitate gratis patrocinari sine notabili tamen suo incommodo.

Advocans scienter in causa injusta, tenetur parti contra quam patrocinium præstitit ex peccato commissionis, damna refarcire, parti autem cui inservivit, ex peccato omissionis. *Ita Busenbaum dictis locis.*

AD TIT. XXXXI.

De Restitution.

AD Num.6. post hæc verba : *l. quod omnes de R. J. in* 6. *adde* : Prævia causæ cognitione, in qua primò versatur, nam res minima sit, propter quam restitutio postulatur, neque enim ob mini-

Digitized by Google

minimam causam id, quod bona fide actum est, rescindi debet. *L. Res bonâ fide ff. de action. empt.* quod potissimum obtinet, si causæ majori præjudicium fieret *l. 4. ff. h.t.* Præstat enim in re vel quantitate modica læsum manere eũ, qui restitutionem petit, quàm quid majus rescindi, quæ autem res minima vocetur, Judicis arbitrio committi debet. *Covar. lib. 1. var. resol. cap. 3. nu. 11.*

Secundò in causæ cognitione versatur, an auxilium commune & ordinarium supplicanti competere possit, quo habito ipsi succurrendum non est per remedium Extraordinarium. *L. in causa 16. in princ. ff. de minor.* Quin tamen possit etiam in tali casu Pontifex seu Princeps si velit restituere & auxilium extraordinarium impertiri, dubium non est. *L. 1. §. defertur ff. de bon possess. secund. tab.*

AD TIT. XXXX III.

De Arbitr.

AD *Num. 8 ad fin. Adde*: Nisi tamen sordes aut turpitudo arbitri sit manifesta, tunc enim arbiter ad ferendum laudum compellendus non est, vel si litigatores ipsum infamaverint. *L. sed si 9. §. 3. & 4. ff. h.t.*

Non cogetur etiam arbitrium susceptum prosequi, si se partes semel ipreverint, & ad alium iverint, etsi in continenti partes pœniteat. *L. 9. in fin. l. 10. & 11. ff. h. tit.* Si plures sint arbitri, omnes adesse debent, adeò ut si duo ex tribus adsint, dictum illorum tertio absente nullius sit momenti. *L. sicuti 18. ff. eod.* potuisset enim tertius reliquos duos in contrariam sententiam allatis rationibus traxisse, quamvis si omnes præsentes fuerint id prævaleat, in quod plures consentiunt, *d. l. 18.* Inimicitiæ etiam capitales si superaverint etiam cum altero litigatorum excusant arbitrum, uti & ætas vel adversa valetudo. *L. licet 15. ff. eod.* Quod etiam obtinet si alter litigantium bonis cedat. *L. 17. in princ. ff. eod.* Ratio est, quod nulla foret exactio pœnæ contra illum, qui foris cessit. Eodem modo arbiter non tenetur sententiam proferre, nisi uterque ex litigatoribus pœnam compromiserit, & quidem purè, nam si unus tantùm compromitteret in pœnam, claudicaret compromissum contra. *L. litigatores 11. §. penult. ff. h.t.*

AD LIBRUM II.
AD TITUL. I.

DE *judic. ad finem Tituli*: Porrò sine jurisdictione judicium stare non potest, juxta vulgatam regulam quæ habet, quòd extra territorium jus dicenti impune non parcatur. *L. fin. ff. de jurisd.*

16. Jurisdictio definitur quod sit potestas publica statuendi & exequẽdi quid super negotio civili vel criminali, vel secundùm Cujacium est notio, sive definitio causarum Magistratui proprio jure competens: ubi notio rectè ponitur loco generis, cùm laxius pateat, & comperat etiam Judici dato, qui tamen in definitione non comprehenditur.

17. Juridictio alia est voluntaria,

Digitized by Google

alia contentiosa; Illa ubique & quandocunque non tamen nisi inter volentes exercetur, uti sunt manumissiones, adoptiones &c. Hæc autem inter invitos, sed non nisi intra territorium.

Contentiosa iterum vel est ordinaria, quam Judex habet jure proprio, hoc est à Principe, vel populo, vel lege, vel est delegata, quam quis habet beneficio alieno. *l. 6. ff. de jurisd.*

18. Iterum dividitur jurisdictio in mixtum & merum imperium. Mixtum imperium est potestas cognoscendi & statuendi quid super negotio civili, quo spectat jubere caveri, dare Judicem, in possessionem mittere, mulctam dicere, jubere rem ratam haberi, judicatum solvi, dare bonorum possessionem & similia. *L. 3. & 4. ff. de jurisdict.*

19. Merum imperium est jus gladii ad animadvertendum in facinorosos, & sic locum habet in criminalibus. Olim erat penes populum, hodie est penes Principem.

20. Quæres an merum imperium sit penes Ecclesiam &c. Jus quidem meri imperii esse penes Ecclesiam, ab exercitio tamen ejus abstineri propter mansuetudinem Christi, quam profitentur Clerici. Non obstat quod soleant tradere nocentes foro sæculari, quia per hoc non exercetur merum imperium, sed tantùm designatur, eum, qui hoc modo traditur foro laico, indignum esse privilegiis Clericalibus. Neque adversatur *cap. fin. Ne Cleric. vel Monach. in fin 6.* quia ibi conceditur usus meri imperii Episcopo non ut tali, sed ut habenti simul conjunctam temporalem potestatem, prout hodierno tempore plerique ferè omnes Episcopi in Romano Imperio habent.

21. Cæterùm jurisdictionis causa efficiens est Princeps, populus vel lex, privatus jurisdictionem dare non potest, *L. privatorum C. de jurisd. omn. jud.* Potest tamen jurisdictionem habenti eam prorogare, quæ prorogatio duplex est vel expressa, quando constat de expresso partium consensu in judicem quem sciunt non esse suum *l. 2. ff. de judic.* vel tacita, quando quis coram Judice non suo litem contestatur, & & non opponit exceptionem declinatoriam fori. *Felin. in cap. inter num. 4. & seq. h.t.*

22. Quæres 1. an jurisdictio acquiri possit per præscriptionem &c. quod sic, & quidem jure civili si cohæreat territorio longo tempore procedet præscriptio, quia & ipsum territorium tanto tempore præscribitur, citrà territorium videtur longissimum tempus requiri, & hæc ita contra privatum, contra Principem verò non præscribetur, nisi tempore immemoriali, quod est loco constituti *l. 6. c. de præscript. Jason. in l. imperium num. 20. ff. de jurid. Covarruv. ad c. possessor p. 2. §. 3. n. 3.* De jure Canonico sive cohæreat territorio sive non, requiritur tempus 40. annorum *c. 8. inf. de præscript.* nisi præscriberetur contra Romanam Ecclesiam, tunc enim opus esset spatio centum annorum *cap. ad audientiam 13. & 14. inf. eod. & ibi Abbas n. 12.*

23. Quæres 2. an per præscriptionē & & exercitium unius actus jurisdictionis, acquiratur etiam jus exercendi alios actus. &c. In regula dici quantum possessum, tantum præscriptum, id tamen

non

Digitized by Google

non nisi species jurisdictionis distinctas respicere, quia ab una specie exercitium unius actûs rectè extenderur ad actûs alios ejusdem speciei; sic si quis per præscriptionem acquisivit unum actum, rectè extendetur ad cæteros actus ejusdem speciei. *Alexand. consil. 68. n. 18. vol. 2.* Nisi tamen alius esset in quasi possessione aliorum actuum, tunc enim actus unius speciei non posset extendi ad cæteros actus, eò quod videantur esse omninò à se invicem separati. *Balb. de præscript. p. 2. q. 2. num. 22. & Jeqq. Bronch. cent. 1. misc. assert. 9.*

AD TIT. II.

De foro compet.

A *D finem numeri primi adde*: Realis regulariter locum habet in criminalibus, ne facinorosus fugam arripiat, regulariter tamen requiritur ut præcedat mandatum Judicis. *l. 3. c. de exhib. reis.* Ratio est quod ab executione inchoandum non sit, nisi tamen quis in flagranti crimine deprehendatur, vel sit suspectus de fuga, quia talis mox sine ulla commissione ulteriori capi potest per Lair Prætor 10. §. si debitorem ff. Quæ in fraud. credit. in causis civilibus autem regulariter est prohibita. *l. un. C. de prohib. sequestr.* Eò quod inverso juris ordine sumatur exordium, excepto tamen si debitor sit suspectus de fuga, quo casu etiam in causa civili propriâ auctoritate debitor potest detineri, maximè si forensis sit. *Peckius in Tractat. de jure sist.*

Ad finem numeri secundi adde: Citatio autem continere debet Primò nomen citantis, ut sciatur an habeat legitimam personam. Secundò, nomen Judicis citantis, ut sciatur an ille qui citat sit Judex competens, si enim esset incompetens, impunè citanti non pareretur, citatus tamen ad Judicem incompetentem comparere tenetur, & suam exceptionem si quam habet judici exhibere, *tot. tit. ff. si quis in jus vocat. non ierit.* Tertiò, locum Judicii, ut sciatur an locus sit tutus, quod tamen intelligendum est tantùm de judicio delegato, quia si quis citetur ad tribunal ordinarium & nihil exprimatur, censetur quis ad locum solitum citatus. *L. si locus 59. ff. de judic.* Quartò, citatio continere debet nomen rei, sive ejus qui citatur, ut citatus positivè sciat se vocari ad judicium. Quintò, causam ob quam citatur, ut sciat semper quare conveniatur. *Clem. 2. ut lite non contest.* Sextò, diem & terminum, ut citatus sciat diem ad quem vocatur non esse feriatum. Debet autem citatio fieri per apparitorem, qui si dicat se ex mandato judicis citare, fides ei adhibenda est ex communi praxi *Marant. p. 6. §. citatio num. 52.* Hoc etiam extra quæstionem est, quod, si apparitor dicat se citationem fecisse, ei omnimodè credatur, tum quod deponat de facto proprio, tum etiam quod electa in hoc sit ejus industria, adeoque pro ipsius dicto præsumitur. *Gail. lib. 1. obs. 54. n. 4. Menoch. de arbitr. casu 112.*

AD TIT. III.

De libelli oblat.

A *D finem numeri primi adde*: Libellus alius est articulatus, alius simplex. Articulatus est, qui continet in se

Digitized by Google

plures articulos. Simplex verò est, in qu› continuata fit narratio. *Trentl. disp. 4. Vult. ad princ. de action. Instit.* alii hunc vocant summarium, illum verò positionalem.

AD TIT. V.

De litis contest.

AD finem numeri 1. adde : Litis contestatio dicitur secundùm Oldendorpium, cùm ab Actore primùm, deinde à reo negotii principalis fit narratio, ad hoc ut Judex de causâ incipiat cognoscere, *l. 1. C. eod.* Originem habet à libertate Romanorum, ne alicui in judicio fieret violentia in causis civilibus, quare post affirmationem actoris, & responsum rei eo animo factum, uti Judex litem decideret, solebant testari, id est testes rogare, ut litis contestatio dicta sit quasi duorum vel plurium adversariorum testata ordinatio judiciaria, & exinde cæpit Judex habere potestatem cognoscendi, decidendi, exequendi, juxta illa prætoris verba do, dico, addico, do judicium postulantibus, dico sententiam post litem contestatam, addico rem victori, & exequor illam, quod postremum dicitur legis actio, quasi jussu planè legis id fieri sit necessarium. Adeoque litis contestatio quoad originem descendit ex jure naturali, quoad solennitatem ex Romanorum auctoritate, materia sunt controversiæ, quæ sine judicio componi non possunt. Forma expositio facta judici ab actore & reo animo contestandi litem. Finis ut partium voluntate causa subjiciatur cognitioni judicis, ne quid violentum admittatur in sacrosanctæ justitiæ officina. & ne quis ullam de executione juris, sed de seipso habeat occasionem concaletendi.

Ad num. 6. Quæres : an per oppositionem exceptionis lis censeatur contestata. Rz. si dilatoria sit, certum est quod non, quia hæc principalem petitionem actoris non concernit, quæstio est de peremptoria : v. g. peto à Titio decem, quia promisit, ille respondet, quod metu inductus promiserit. Resp. Adhuc negativè, quia adhuc non est contradictoria responsio, neque adhuc patet, de quo Judex cognoscere debeat, probatur. *t. ex cap. 1. cod. in 6.* Ubi dicitur, quod talis exceptionis objectio litis contestationem non impediat, ergò per illam adhuc facta non est; probatur 2. *ex c. 2. cod. in 6.* ubi dicitur quod per hoc nequaquam litis contestatio facta intelligatur, sed eâ non obstante illam fieri oporteat, nisi sit exceptio talis, quæ litis finita dicitur, hæc enim si in continenti probari queat, etiam litis contestationem impedit. *d. c. 2.*

Objicies *cap. prout x. de dolo & contum.* in quo per exceptionem præscriptionis videtur lis contestata, & dicitur esse contestata, item in cap. Venerabilis inf. de except. per exceptionem permutationis seu cambii, item in *cap. Raynutius infr. de testam.* per exceptionem annalis præscriptionis, item in *l. si filius § exceptionibus ff. de interrogat. act.* Institutâ actione, & oppositâ tali exceptione videtur esse judicium. Respondet *Gloss. in c. 2. h. tit. in 6.* Aut reus directè respondet libello, se non teneri, quia intervenit pactum, & est litis contestatio, aut simpliciter dicitur

Digitized by Google

citur, pactum interveniſſe, & non eſt litis conteſtatio, cujus ratio ulterior eſt, quod per litis conteſtationē debeat ordinari judicium, per talem exceptionem deſtruatur, ergò per illam non poteſt fieri litis conteſtatio, quia eadem res diverſos ſeu contrarios effectus patere non poteſt, quod hic directè fieret.

Quæres, an per confeſſionem rei inducatur litis conteſtatio. Reſp. quod non, quia per eam non fit contradictoria reſponſio, & Judex non habet, ſuper quo cognoſcere incipiat, nul'æ enim ſunt partes judicis in confitentem. *L. proinde 25. in fin. ff. ad leg. Aquil.* quia confeſſus habetur pro judicato. *l. 1 ff. de confeſſis.*

NB. in Zoeſio numerus ſeptimus hujus tituli omitti debet.

AD finem hujus tituli adde: Obſerva ex Vallenſi, quod effectus litis conteſtatæ ſit 1. quod faciat rem litigioſam. 2. Excludat dilatorias Exceptiones. 3. Inducat quaſi contractum & inſtantiam. 4. Interrumpat præſcriptionem. 5. Perpetuet actiones. 6. Faciat actiones pœnales deſtendere in hæredes. 7. Conſtituat poſſeſſorem quoad fructus in mala fide. 8. Faciat Procuratorem dominum litis. 9. Perpetuet juriſdictionem. 10. Faciat ut ad ſententiam definitivam Judex procedere poſſit. *Ita Vallenſ. h. t.*

AD TITUL. VII.

De Iuram. cal.

AD Num. 6. in fin. adde. Ubi nota verſus vulgares ex Gloſſa *in cap. 1. h. tit.*

Illud juretur, quod ſ ſibi inſta videtur,
Et ſi quæretur, verum non inficietur.
Nil promittetur, nec falſa probatio detur,
Ut lis tardetur, dilatio nulla petetur.

AD TITULUM VIII.

De Dilationibus.

AD num. 3. circa finem adde: Verùm hodie pro conſuetudine & moribus locorum inſpiciendus ſtylus cujuſque curiæ, Judex enim pro differentia loci, temporis, & perſonarum dilationem moderari poteſt, vel augendo vel minuendo. *c. 2 4. ſup. de offic. delegat. & l. 1. C. h. t.* Unde eſt, quod jure Canonico & paſſim moderno tempore dilationes dicantur eſſe arbitrariæ, eò quod Judex prout fert circumſtantia cauſæ & loci, vel reſtringere eas poſſit, vel prorogare Buſius ad *l. 68. n. 8 ff. de judic.* Hinc etiam procedit, quòd ex juſta cauſa, ſi videlicet periculum ſit in mora, Judex non teneatur reum ter citare, ſed ſufficiat una peremptoria citatio pro trina. *c. ult. inf. de dolo & contum. l. 2. l. contumacia ff. de Re Judic.* Vocatur autem peremptoria, quod reo ſive citato perimatur via ad ulterius legitimè comparendum, eò quod habeatur pro contumaci, modò tamen in citatione particula illa *peremptoriè* addatur. *l. 70. ff. de judic. & d. l. 68. cum duab. ſeqq.*

Ad num. 4. in fin. adde: Dantur etiam dilationes executoriæ, quæ ſunt quatuor menſium, & dantur illi qui actione perſonali condemnatus eſt ut ſatisfaciat. *cap. quarenti ſup. de offic. de-*

leg.

Digitized by Google

leg. & l.fin. Cod. de usur. rei jud. Quod tamen tempus nequaquam concedendum videtur condemnato actione depositi, commodati, aut simili, quibus certa species petitur, ne malitiis indulgeatur. *Ita D. Schambogen ad §. 2. Instit. de offic. Jud.* Nisi tamen & hic in rei petitæ æstimationem condemnatus esset, *Vinn. ad d. §. 2.* In actionibus realibus dicto quadrimestri locus non est, quia cùm reus habeat rei restituendæ facultatem & rem possideat, executio differri non debet, nè ipsi subministretur occasio malignandi, adeò ut si frustratoriè inducias petat, res, quæ penes eum est, manu militari auferri possit. *L. qui restituere 68. ff. de Rei Vind.* Eodem modo condemnatus in causa criminali non gaudet ullâ dilatione, quia expedit, ut facinorosi quàm citissimè ultimo supplicio, vel aliàs pœnâ facto condignâ afficiantur in terrorem aliorum, nisi causa magna sit, uti si mulier prægnans condemnata sit, & similibus.

Quæres: An dilationes prorogari possint? R. quod prima dilatio prorogari non possit juxta *Gail. 1. obs. 91.* Quia habito remedio ordinario non est recurrendum ad extraordinarium, adeoque cùm possit adhuc peti secunda & tertia dilatio, sequitur priores prorogari non posse, quod prorogatio in hoc passu sit remedium extraordinarium ad quod facilè descendendum non est. Docet tamen Gail. 1. *obs. 91. numer. 2.* Prorogationem quartæ dilationis posse ex legitima causa prorogari cum eadem solennitate quâ data fuit, licet facilè prorogari non debeat. Gail. *d. n. 2.* Est autem prorogatio dilationis labentis, nondum tamen lapsæ extensio. Vallens *ad §. 2. n. 4. ff. h. t.* Ubi addit, quod lapso termino non prorogatio, sed nova dilatio petenda sit.

AD TITUL. X.

De ordine cognitionum.

AD principium tituli sic incipe: Ordine deinceps res cognoscenda, qui exigit causas præponderantes præcognosci. Ubi observanda regula, quod per minorem causam majori cognitioni non sit faciendum præjudicium, quia major quæstio causam minorem ad se trahit. *L. per minorem 54. ff. de indic.* Unde si plures causæ concurrant, quarum una pendet ex altera, priùs illa cognoscenda est, à qua altera dependet. *L. 5. §. 8. 9. & 10. ff. de agnosc. & al. lib. Farinac. de var. crimin. q. 100. n. 137. & seqq.*

AD TITULUM XI.

Hic titulus planè deleatur ex Zoesio & ponatur sic.

TIT. XI.

De plus petitionibus.

ACtori in libello attendendum est, ne in eo petat quid ampliùs quàm sibi debeatur. Plus autem petitur quatuor modis, Re, modo seu causâ, loco, & tempore. *Re plus* peti dicitur, cui nimirum debentur tantùm quinque, & ille petit octo vel novem. *Causâ* plus petit, cui quid debetur alternativè, vel in genere, & alter petit speciem simpliciter. §. 33. *Instit. de Action. loco* plus

Digitized by Google

plus petere dicitur, qui non factâ mentione loci, ubi quid promissum alio loco purè petit. *d.* §. 33. *Tempore* plus petit, si id, quod in diem, vel sub conditione debetur, quis petat putè.

Ubi observandum tempus esse triplex, *ex natura rei*, uti si quis fructus nascituros promittat, vel *lege*, si nimirum à lege concedatur dilatio, uti si dos consistat in re mobili, tunc enim datur anni spatium. *L. un. C. de rei Uxor. act.* Vel est tempus ex conventione, si tempus nimirum contractui inseratur. *Ita D. Schamboog. ad d.* §. 33. *Inst. de Action.*

Quæres, quæ sit differentia inter illum, qui plus petit re, & illum qui plus petit causâ. Resp. qui plus petit re, petit aliquid quod ipsi planè nullo modo debetur, qui verò plus causâ petit, petit quidem quod, sed non ut debetur. *D. Schamboog. d.* §. 33. Ubi observa, quod distincta sint *cadere causâ*, & *cadere formulâ*, illud enim denotat ipsam rem amitti, hoc verò tantùm instantiam perimi, ut per novam instantiam res adhuc peti possit. *Vultei.* §. 33. *Inst. de Act. n.* 9. Pœna plus petentis olim erat, ut caderet causâ, & rem amitteret, postea tamen est mitigata, & statutum, ut si quis plus *tempore* petat, ipsi tempus duplicetur. *arg. L. aut damnum* §. *quisquis ff. de pœn.* Qui verò plus petit re, *loco*, *vel causâ*, condemnatur in omne damnum, quod reo per suam petitionem intulit, etiam certo casu in triplum, uti habetur *in* §. *tripl. Instit. de Action.* D. Schamboog. *d.* §. 33. *Instit. de Action.*

Quæres. Hæc exceptio *tu petis plus tempore*, quid operetur: Resp si opponatur ista exceptio dilatoriè, hoc est, ante litem contestatam, judicium suspendetur, si autem opponatur peremptoriè, id est, post litem contestatam judicium non suspendetur, quia exceptiones dilatoriæ ante litem contestatam proponi debent, eò quòd respiciant judicium constituendum. *Ita Vallens. ex Panormit. ff. de plus petit. n.* 3.

TITULUS. XII.

De causa possessionis & proprietatis.

A *D num.* 1. *circa finem adde*: Causa possessionis vocatur, in qua principaliter agitur de possessione vel quasi, sive adipiscenda, sive retinenda, sive recuperanda. *Ita Valens. ff. h. t. n.* 1.

Ad num. 5. *in fin. adde*: Causa proprietatis appellatur, ubi agitur principaliter de dominio rei vel jure, sive in re, sive ad rem, sic si agatur actione personali, vel etiam ad usumfructum, vel servitutes cæteras, dicetur esse causa proprietatis. *Ita Marant. p.* 4. *dist.* 7. *n.* 1. & hoc vocatur judicium petitorium. *Vall. h. t. n.* 2.

Quæres, unde cognosci possit an agatur judicio possessorio vel petitorio. Resp. ex conclusione libelli id adverti posse, nam si actor principaliter concludat ad possessionem, agit judicio possessorio, si verò agat ex jure in re, vel ad rem, agit judicio petitorio.

Cæterùm judicium possessorium est triplex, vel enim est adipiscendæ, vel retinendæ, vel recuperandæ. §. 3. 4. 5. *& 6. Inst. de interdict.* Adipiscendæ possessionis judicium est, si quis petat possessionem, quam ante nunquam habuit,

buit, tale est 1. Interdictum quorum bonorum, quod datur ei, cui decreta est bonorum possessio adversus eum, qui bona pro hærede vel possessore possidet ad possessionem adipiscendam, & hoc proximè accedit ad naturam hæreditatis petitionis, præterquam, quòd illud non indigeat tam exactâ probatione, sed sufficiat summaria cognitio. *Mantz. §. 1. Inst. de interd.* Tale etiam remedium adipiscendæ possessionis. 2. est remedium possessorium, quod introduxit. *Justin. in l. fin. C. de edict. D. Adr. toll.* In quo provisum est, ut, si quis produxerit in judicio testamentum primâ fronte nullo vitio visibili laborans, successor in eo denominatus statim mittatur in possessionem bonorum, ut hoc remedium, utpote in quo nulla alia probatio requiritur, inter cætera sit maximè expediens, cùm sufficiat docere, se in tali testamento esse scriptum hæredem. *Ita D. Schambog. §. 3. Inst. de de Interdict.* Similiter 3. judicium adipiscendæ possessionis est interdictum *Quod legatorum*, & datur hæredi contra Legatarios, qui propriâ auctoritate occuparuntres sibi legatas, ad adipiscendam possessionem, ut hæres certus sit de sua Falcidia. *Cod. Quod legator.*

Huic accedit 4 Salvianum interdictum, quod similitudinem habet cum Actione Serviana, & datur locatori prædii rustici adversus colonum, cum quo expressè conventum est, ut illata & invecta sint pignori. *d. §. 3. Inst. de Interdict. in fin.* Ad illarum rerum possessionem adipiscendam. Retinendæ possessionis judicium est, ubi agitur contra eum, qui aliquem in sua possessione turbat, & tale est primò Interdictum *Uti possidetis*, quod competit illi qui in possessione rerum immobilium turbatur contra ipsum turbatorem, adhoc ut turbare & molestare desinat, præstito simul eo, quod interest turbationem factam non esse.

Secundò, etiam judicium retinendæ possessionis est, Interdictum *utrubi*, quod datur ei qui turbatur in possessione rerum mobilium. *Gloss. & Abbas in cap. Pastoralis h. t. n. 16.*

Quæres, quid si uterque se possidere contendat. Resp. Si uterque probet suam possessionem is obtinere debet, qui probat antiquiorem possessionem *per text. in cap. licet causam ff. de probat. Gloss. ibid. in verb. uti possidetis.* Quod procedit, quando res est omninò dubia, eò quod intricata sit possessio propter mixturã actuum hinc inde, ut inquit. *D. Schambog. §. 4. vers. communiter Instit. de Interd.* Quia junior possessio præsumitur clandestina. *Abb. in d. cap. licet n. 9.* sed

Quæres, quid si uterque æquè antiquam possessionem probet, quæ prævalebit. Resp. Præferenda est possessio ista, quæ innititur titulo, illa enim magis justa videtur. *Gaul. de pignorat. obs. 22. n. 8. & seqq.*

Recuperandæ possessionis interdictum est, quod intentatur ad amissam possessionem recipiendam, & tale est Interdictum unde vi, quod datur ei, qui vi atroci de possessione rerum immobilium dejectus est, & ejus hæredi contra eum, qui vi sive per se, sive per alium dejecit ad possessionem recuperandam, & ad omne damnum datum rejiciendum intra annum, post annum autem

Digitized by Google

autem quantum ad spoliatorem pervenit.

Ad finem tituli adde: Cæterùm Interpretes duplex judicium possessorium solent ponere, unum ordinarium sive plenarium, alterum summarium seu momentaneum, quod aliter etiam vocant fiduciariam vel depositoriam possessionem, aut remedium provisionale. Illud est, ubi servatur ordo juris in processu, & plenæ probationes requiruntur. Hoc autem ubi juris ordo non servatur, sed summariè tantùm procedituꝛ, ne partes veniant ad arma, ideoque etiam non perpetuum, sed momentaneum & reparabile præjudicium adfert, quòd in ordinario possessorio restaurari potest, neque inde datur appellatio, *Gail. 1. obs. 7. in fin.*

TITUL. XIII.

De Restitutione spoliatorum.

A *Dnum. 3. in fin. adde:* Ubi observa, quod sufficiat ad spolium ut quis vi sit dejectus, sive fuerit dominus rei sive non, adeoque sive sit naturalis & civilis possessor simul, sive naturalis tantùm, qualis est usufructuarius, vel Creditor. *L. 3. §. fin. ff. de vi & vi arm.* Et hìc nota differentiam, inter interdictum retinendæ possessionis, quod est uti possidetis, & utrubi, & interdictum unde vi, quòd nimirum in hoc non distinguatur, an dejectus vi, vel clam, vel precariò ab adversario suo possideat, ut nihilominus tanquam spoliatus ante omnia sit restituendus. *L.* sed si vi, *14. ff. de vi & vi arm.* modò aliàs verè rem possederit tempore dejectionis, *L. 1. §. Interdictum autem hoc 23. ff. de vi & vi arm. cap. consultationi-bus 10. sup. de offic. delegat.* Idque in odium ejus, qui postremâ vice spoliavit. In interdicto autem retinendæ possessionis, non audietur is, qui vi, vel clam, vel precariò respectu adversarii sui possidet. *d. l. sed si vi 14.*

Ad num. 9. in fin. adde: Sic etiam si spoliatus beneficio Ecclesiastico ante spoliationem beneficio suo sponte renuntiavit. *cap. accepta 3. h. t.* alioquì factâ demum spoliatione renuntiavit juxta regulam datam adhuc si petat ante omnia veniet restituendus, quia semper erit præscriptio, quod non sponte, sed vel vi, vel metu inductus renuntiaverit, nisi tamen actor, utpote contra quem stat præsumptio, contrarium probet. *cap. sollicitè. 2. h. t.*

Ad finem tituli adde: Porrò, qui tanquam spoliatus ante omnia petit restitui, jam si quidem agat *interdicto unde vi*, jam supra dictum, quòd duo probare debeat, nimirum primò, quod eo tempore dum spoliaretur, possederit rem ad quam petit restitui, secundò, se de possessione esse dejectum ab adversario, vel alio ejus nomine, vel saltem eum, contra quem agit, dejectionem ratam habuisse quam alius fecit. Quod si autem spoliatus, sive dejectus intentare velit remedium quod *in cap. sæpè 18. h. t.* introductum est, satis erit, si probet, se fuisse antea in possessione, illà autem dejectum, & illum qui possidet jam, malâ fide possidere, eò quòd sciat spoliationem factam esse, quia vigore remedii. *in d. cap. sæpè* introducti, non modò ipse spolians, sed etiam hæredes ipsius, imò & quisquis singularis successor, æquè ac si spoliassent,

Digitized by Google

ad reſtitutionem tenentur. *Abb. in d. cap. ſapè.*

Ubi obſerva adhuc ex *Vallenſ.* §. 5. *h. t. in fin.* Ut quis poſſit legitimè privari beneficio, tria concurrere debere, primò ſufficiens & gravis cauſa. Secundò, ut cauſa iſta ſit manifeſta. Tertiò, ut privatio fiat ſervato juris ordine, *Vallenſ. d.* §. 5.

TIT. XIV.

De dolo & contumacia.

Ad num. 5 *ad verba: res judicatæ repellat, adde*: Et ſic eſt caſus, ubi etiam ſinè litis conteſtatione ſententia ferri poteſt, ſi enim actor ante litem conteſtatam abſit, & reus probet innocentiam ſuam: poteſt etiam à re petita abſolvi. *d. cap.* 5.

Ad num. 5. *in fin. adde*: Et ſic iterum eſt caſus, ubi victor poteſt condemnari in expenſas, ſi enim pro eo, qui per contumaciam abſens eſt, fertur ſententia, ipſe quidem victor eſt, nihilominus autem in expenſas venit condemnandus.

Ad finem tituli adde: Aliàs variè ſolet coërceri contumacia, aliquando enim contumax condemnatur in expenſas. *cap. cùm dilecti. h. t.* Aliquando rapitur invitus ad judicium. *L. conſentaneum C. quomodo & quando judex.* Aliquando ipſi indicitur mulcta. *L.* 2. *ff. ſi quis in jus vocatus*, interdum ſequeſtratione, vel etiam excommunicatione punitur. *Vallenſ. h. t. n.* 3. Ubi circa finem tradit, quòd, quoties contra aliquem poteſt fieri realis, aut perſonalis executio, non deveniatur hodie ad pœnam excommunicationis. *Trid. Seſſ.* 24. *c.* 3. *de reformat. vide Vallenſ. d. loc.*

TIT. XV.

De eo qui mittitur in poſſeſſ.

Ad num. 1. *in fin. adde*: Eſt autem primum decretum, decretum Judicis, quo ob contumaciam rei actor in poſſeſſionem bonorum cuſtodiæ cauſâ mittitur, ut ea pignoris vice detineat, donec reus veniat reſponſurus. *Ita Voſenbec. adtit. ff. de damn. infect. Cauſa efficiens*, eſt Judex habens ſaltem mixtum imperiû ad petitionê Actoris ob contumaciam rei: *Materia circa quam*, ſunt omnes actiones perſonales, vel reales. *Materia in qua*, ſunt bona contumacis obſervato ordine præſcripto. *In l. à Divo Pio ff. de Re judic.* Quamvis in jura propria miſſio non fiat, ſed vocatis debitoribus fit inhibitio, ne creditori ſolvant. *Forma eſt*, quòd Actor offerat libellum, quo oblato reus à Judice citatur, qui autem contumaciter recuſat venire, actor contumaciam Rei allegat, quâ allegatâ, & cùm de ea conſtat, Prætor actorem in poſſeſſionem mittit, in realibus quidem citra ullam cauſæ cognitionem, in perſonalibus autem cum prævia ſummaria cognitione, & inſuper olim in omnia bona. *Gloſſ. in l.* 9. *Cod. de reb. auct. judic. poſſid.* Hodie autem ſervato ordine pro quantitate debiti. *Auth. & qui jurat. Cod. de reb. auct. jud.* Abſurdum enim foret quemquam in plus mitti, aut plus ei adjudicari quàm petat. *Finis* eſt, ut actor rem ſervet, & ut

Digitized by Google

ut reus tædio affectus veniat ad respondendum. *Effectus* est, quòd missio uni facta, quandoque etiam aliis prosit, *l. fin. C. h. t.* quod tamen videtur tantùm procedere de jure veteri, quo missio fiebat in omnia bona, item quòd inducat jus pignoris. *L. fin. C. de prat. pignor.* Unde etiam taliter missus videtur acquirere possessionem naturalem. *d. l. fin.* Tandem etiam efficit, ut sine ipso, qui missus est, dominus rei in ea nihil agere possit.

Ad num. 1. post hæc verba: Gloss. d. §. in aliis: adde: Secundum verò decretum est alterum Prætoris jussum, quo ob contumaciam & moram absentis debitoris, eum qui ad rem detinendam in possessionem missus fuerat, verum possessorem decernit, aut etiam dominum esse jubet, causâ tamen prius cognitâ *c. 1. h. t.*

Ad num. 2. post verba illa: Possessionem rei alienæ: *adde*: in rebus enim frustra quis petit sibi dominium adjudicari, quod ante se habere prætendit, & frustra petit facultatem distrahendi, quam ut dominus jure suo habet, item quia lex in realibus possessionem tantùm aufert, salvâ ad longum tempus proprietatis quæstione, quod jus per decretum ei auferri iniquum foret. Potest nihilominus actor si controversiam timeat, petere à Judice, ut is statuat certum terminum, intra quem reus, vel etiam alii veniant, & jus suum producant sub pœna præclusi. *L. fin. C. de jur. domin. impetr.*

Forma in personalibus consistit in eo: Anno elapso rursus faciendâ ad petitionem actoris citatio, quâ factâ si reus non compareat, vel debitam cautionem & refusionem expensarum non offerat, Judex cognoscet num reus justè absit, quòd si satis de contumacia constet, tunc ex officio nobili secundum decretum interponet, & actorem in vera & legitima possessione esse, & eâ frui jubebit.

Unde differunt hæc duo, jubere possidere, & mittere in possessionem, quia hoc nudam possessionē complectitur, illud verò non nudam possessionem, sed cū causa bonorū & dominii complecti solet, sicut in bonorum possessionibus.

Finis ut contumacia puniatur, & actori succurratur.

Effectus quòd faciat verum possessorem, quia Prætor dominos non facit. Hodiè tamen videtur statim dominus fieri, si modò antecessor fuit dominus, alàs usucapiendi conditionem acquirit.

Dices: si refertur alteri quæstio super proprietate, quomodo ergò fit dominus. Resp. Fit dominus præsumptivè, quæ præsumptio durat, donec alter probet se esse dominum.

Ad num. 4. in fin. adde: Idem obtinet in causa matrimoniali, ubi alter conjugum ita abest, quod peremptoriè vocatus contumaciter comparere nolit, aut se malitiosè occultet, vel impediat citationem ad se pervenire. *Cap. fin. §. porrò sup. ut lit. non contest.* Potest tamen in casibus illis, quibus missioni in possessionem locus non est, si reus contumax sit, ante litis contestationem per censuras compelli, ut juri pareat, ita habetur in *cap. Tua fraternitatis sup. ut lit. non contest*

Digitized by Google

TIT. XVI.

Vt lite pendente nihil innovetur.

AD num. 1. Hunc totum numerum expunge, & pone sic: Lis autem pendere dicitur quamprimùm res ab actore expressâ tamen causâ, propter quam vocatur, citatus est. *Clement.* 2. *h.t.* Ut ita ad litis pendentiam contestatio litis non requiratur, *d. Clem.* 2. Et hic notandum, quòd aliud sit litem pendere, & aliud rem esse litigiosam, quia res litigiosa est, quando inter possessorem & peritorem de alicujus rei dominio controversia movetur in judicio. *L.* 1 *cum Auth. litigiosa C. de litigios.* Et hinc est quod inquit Gloss. *in cap.* 1. *inf. de confirm. util. vel inut.* Si fiat controversia super possessione, rem per id non dici factam esse litigiosam. Ideoque secundùm *Panormitanum in c.* 2. *n.* 4. *inf. Qui filii sint legit.* Si maritus sit ab uxore sua accusatus adulterii, & uxor agat ad thori separationem, pendente lite possessione maritali non est privandus, neque ab uxore seperandus, quia litis pendentia non suspendit exercitium matrimonii. Sic etiam si duo litigent super beneficio Ecclesiastico, & unus illorum decedat, ante finiram litem cum superstite beneficium alteri conferri non potest, & si id fieret, ipso jure nullum est & irritum.

TITUL. XVII.

De sequestrat. possessionum & fruct.

AD finem num. 1. *adde:* Sequestro vicinum est depositum, quod tamen in aliquibus differt, primò enim possunt & plures, & unus rem deponere, apud sequestrum autem non nisi sint plures. *L.* 17. *ff. Depositi.* Secundò, res quælibet potest deponi, etiam illa quæ non est controversa, sequestrari autem res nulla potest, nisi controversa. Tertiò, plures rem deponentes deponunt pro rata, sequestrantes verò deponût insolidum. *Ita D. Schambogen ad Tit. Inst. quib. mod. re contr. oblig.* § 3. *circa fin.*

Ad n. 2. *in fin. adde:* Habere autem potest locũ sequestratio, tam in controversiis rerum profanarum, quàm etiam spiritualium seu beneficiorum Ecclesiasticorum, unde juxta *Clement. un. h.t.* Si in petitorio, vel possessorio sit lata & promulgata sententia definitiva in curia Romana super beneficio contra possessorem, qui triennio non possedit, tunc jubetur ordinario, quòd debeat beneficium & fructus sequestrare. Ubi adhuc observandũ, quod si res mobilis, quæ servãdo servari nõ potest, timeatur deterior futura, tunc lite pendente implorari debet judicis officium, & res vendi, ac deinde ipsum pretium loco rei sequestrari. *Gail.* 1. *obs.* 148. *n.* 3. *ubi num.* 4. pulchrè addit, quod illas res propriè dicantur servando servari non posse, quæ ultra triennium in naturali sua bonitate non possunt conservari.

Ubi quæres, an detur medium aliquod evitandi sequestrationem. Resp. Si de rebus conservandis idonea præstetur cautio, sequestrationem evitari posse, an autem cautio juratoria sufficiat, 1. dic, si sit offerens bonæ vitæ & famæ, posse, aliàs si suspectus sit, quod non. *Gail. d. loco.* Ad

Digitized by Google

Ad num. 3. in fin. adde: Effectus ſequeſtrationis eſt, quod ſequeſter finito tempore teneatur actione ſequeſtraria, ut rem ſequeſtratam una cum fructibus tempore ſequeſtrationis perceptis, quos victori eum ſervare oportet, exhibeat & reſtituat. *L. et apud quem* §. 1 *ff. depoſit.*

AD TIT. XVIII.

De Confeſſis.

IN principio tituli poſt verba illa: *relevetur ab onere probandi*: adde: legitima probatio fit quatuor modis, vel enim fit per teſtes, vel per inſtrumenta, vel per juramenti præſtationem, vel per adverſarii confeſſionem. Hanc facillimam eſſe conſtat, & ad litium expeditionem promptiſſimam eſſe aſſerit *Valenſ. h. t. n.* 1.

Ad num. 7. in fin. adde: Cùm inter practicos ſæpè fiat mentio juramenti Dandorum & reſpondendorum, quæ illa ſint juramenta. Reſp. Ex Valenſi *h. t. n.* 2. quod per uſum diuturnum ſit introductum, quod poſt litem conteſtatam antequam aliæ probationes ſuſcipiantur loco interrogationum, quæ olim de jure Digeſtorum fieri ſolebant, de quibus in *Tit. ff. de interrogat. in jur. faciend.* v. g. an adverſarius poſſideret pro hærede, an ex teſtamento, an ab inteſtato, an in totum, an pro parte, tam actor ex porrecto à ſe libello, quàm reus ex ſua exceptione edicerer aliquas poſitiones, eaſque ſuo adverſario in judicio proponeret, ubi tamen proponens priùs debet præſtare juramentum calumniæ, & hoc vocatur juramentum Dandorum, cui jam proponuntur illæ poſitiones, ut deſuper reſpondeat, debebit & ille, antequam reſpondere velit, priùs præſtare juramentum calumniæ, quod vocant Practici juramentũ Reſpondendorũ. *Clement. ſæpè §. quia poſitiones de V. S. junct. cap. dudum ſup. de elect. c. un. ſup. de litis conteſt. & cap. 2. de conſ. ff. Vallenſ. d. n.* 2. Idque fit plerumque per verbum Credit vel non credit, quia reſponſio per verbum dubitat, vel dubito non admittitur, niſi fortè poſitio conſiſtat in facto alieno, ad cauſam tamen controverſam faciente, quia aliàs negari poſſet reſponſio, ſi enim impertinens eſſet, interrogatus reſpondere non tenebitur. *L. fin. in fin. ff. pro ſuo.* Ubi ex Gail. *lib. 1. obſ. 80. num. 2.* notandum, quod poſt litem conteſtatam, ſi quis poſitionibus adverſarii reſpondere juſſus, id facere contumaciter recuſet, quod habeatur confeſſus omnia iſta, quæ in poſitionibus continentur, vel etiam negaſſe, in quantum ipſi duriùs eſt; ſi verò juſtã cauſam habeat, reſponſionẽ ſuam legitimè recuſare poteſt, ſic ſi eſſet poſitio incerta vel dubia, vel ſi ſit ex omni parte impertinens, uti ſi nullo modo tangat cauſam principalem in libello expreſſam, vel ſi ſit captioſa & cavilloſa, ut inquit *Vallenſ. h. t. n.* 4.

AD TIT. XIX.

De Probationibus.

AD *num. 6. in fin. adde*: Dices, regulam eſſe, quod per rerum naturam factum negantis non egeat probatione, quia dici ſolet, quod negationis nullæ

Digitized by Google

sint differentiæ, & nullæ qualitates, &c. hoc obtinere & procedere in negativa, quæ vaga est & indeterminata, quia talis negativa directè probari non potest, ut si quis neget se contraxisse, Procuratorem habere mandatum à suo principali, & hoc sensu etiam verum est, quod dicitur magis credi duobus affirmantibus, quàm mille negantibus, Marscard. *de probat. conclus.* 1092. *n.* 7. Non autem procedit hoc, si quis se fundet in aliqua negativa, & eam alleget vel tacitè, vel expressè, quia tunc eam probare debebit *L optimam* 14. *C. de contrab. & committ. stipul. Surd. Decis.* 316. *n.* 14. Unde qui negat aliquem habilem fuisse v. g. ut ineat contractum, & ideò contractum petat declarari nullum, ut quia non habuisset legitimam ætatem, id probare debet, sic negans testamenti valorem, vitium ejus ostendere debet. Surd. *Decis.* 104. *n.* 21.

AD TIT. XXII.

De fide Instrumentorum.

Ad num. 3. *post hæc verba*: Sunt adjiciendi *addc*: Ubi notandum circa indictionem, quod tria olim fuerint per quæ conservabatur Respublica, Canones, oblationes & indictiones, per Canones intelliguntur vectigalia & jura fiscalia, per oblationes verò pensiones quas populus offert, per indictiones contributiones. Hæ cœperunt sub Augusto Cæsare, qui anno ante Christum natum tertio pacificato orbe census indixit, qui tribus lustris, id est, 15. annis duravit, & primo quinquennio populus censum solvebat in auro, ad demonstrandam imperii Majestatem, secundo anno solvebat in argento, ad stipendia militibus eroganda, tertio anno in ferro, pro reparandis & fabricandis armis. Extraordinariæ contributiones vocabantur supetindictiones. Ut autem populus sciret, quid solvere deberet, statuit Imperator, ut nullum instrumentum valeret, nisi quota indictionis ei esset inserta, germanicè die Römerzins-Zahl. Ut igitur sciatur quota sit indictio, hi versus notandi.

Si per quindenos Domini diviseris annos,
His tribus adjectis indictio certa notatur.

Ad num. 4. *ad finem adde*: Cæterùm instrumentum publicum tamdiu facit plenam fidem, donec probetur contrarium; pro quo stent ad minimum duo testes omni exceptione majores. *L.* 18. *Cod. de probat.* Vel contrarium instrumentum contra quod adversarius nihil objicit. *cap.* 10. *h. t.* veluti quod à Notario qui subscriptus invenitur, non sit confectum, vel quod reperiatur cancellatum, aut inductum circa substantialia instrumenti, aut ejus immutetur sensus, ut exinde suspectum fiat. *cap. inter dilectos* §. *instrumentum h. tit. & cap. licet inf. de fals.*

Dantur adhuc alia instrumenta, quæ quidem à persona publica confecta non sunt, quoad effectum tamen probandi comparantur publicis, sic si inveniatur scriptura munita sigillo Episcopi, cui tamdiu creditur, donec monstretur contrarium. *cap.* 7. *sup. de probat.*

Digitized by Google

probat. Can. cure. causa 11. quæst. 3. Idem est, si appositum sit sigillum Capituli, vel alicujus Communitatis jus sigilli habentis. *d. c. inter dilectos*, sic etiam scripturæ, quæ ex Archivo publico sunt extractæ, & apud acta publica fiunt. *L. 1. & 2. C qui in Eccles. manumit. Felin. ad cap. 13. inf. de præscript.* Prout quoque eundem effectum habet subscriptio scribentis & testium. *c. 2. h. t.* Potrò dividit Vallens. *hic. n. 4.* Instrumenta publica, quod alia sint judicialia quæ apud acta in judicio fiunt judice auctore, & alia extrajudicalia, quæ fiunt in contractibus extra judicium à Notario ad hoc specialiter requisito, quia si rogatus non fuerit, instrumentum reputabitur privatum, quæ etiam causa est, quod Notarii semper id apponere soleant, quod nimirum rogati subscripserint.

Ad num. 9. in fin. adde: Ubi notandum, quod apocha sit scriptura quædam qua creditor fatetur tibi solutum debitum, vulgò quietantia.

Sed dices: ergò acceptilatio & apocha sunt idem, quia in acceptilatione etiam creditor fatetur sibi solutum esse. R. Esse hanc disparitatem, primò, quod in acceptilatione dicat sibi satisfactum esse, cùm tamen nihil solutum sit, sed habeat pro eo, acsi solutum esset, in apocha autem dicit sibi solutum esse, quod verè etiam est solutum, & ideò secundo per acceptilationem liberatur debitor, licet pecunia soluta non sit, quia creditor illam habet pro soluta, per apocham verò non liberatur debitor, nisi pecunia sit soluta, quod patet sufficienter ex eo, quod illi, qui spe futuræ solutionis apocham dedit intra 30. dies, exceptio privilegiata competat, de qua in *l. 14. §. super cæteris 2. C. de non numer. pecun.* Antapocha est, quando debitor fatetur per scripturam se creditori solvisse, & habet locum in præstationibus annuis, ut creditor hoc modo probare possit sibi annuè solutum esse, & sic impedire præscriptionem, formulam ejus tradit hic Vallens. Fateor me tantum pensionis, aut interesse nomine solvisse.

Syngrapha est scriptura, quâ quis fatetur se alterius debitorem.

Liber rationum est, qui continet data & accepta.

Epistola est scriptura, quam absens mittit absenti.

Ad num. 11. ad fin. adde: Quæres, quomodo instrumenta producendi debeant? R. Parte ad hoc citatâ, in judicio, & quidem post litem contestatam ea produci debere, etiam post publicationem testium usque ad rotulum seu conclusionem in causa. *cap. 9. h. t.* cujus contrarium in testibus obtinet, qui post publicationem amplius produci non possunt propter metum subornationis, qui in instrumentis subesse non potest.

Quæres 2. An instrumenta produci possint post conclusionem in causa. Resp. regulariter quod non, quia per conclusionem in causa omnibus probationibus est renuntiatum, nisi tamen Judex ea admitti velit, judici enim nunquam eo cludituri causa. *Gloss. in cap. 10. h. t.* Vel si producens instrumenta jurer, quod ante conclusionem de iis nihil scivent. *cap. pastoralis inf. de*

Except. Idem est in causâ matrimonii, ubi periculum peccati facit sententiam nunquam transire in rem judicatam. *Gloss. in cap. 7. inf. de re judic.* Quod etiam obtinet in criminalibus favore defensionis. Sic etiam in causâ appellationis possunt instrumenta produci, quæ in priori instantia ubi in causa erat conclusum, producta non sunt. *DD. ad l. per hanc C. de tempore appellat.* Possunt autem instrumenta etiam quandoque produci ante litem contestatam, si scilicet in libello eorum sit facta mentio, & in illis actor suam intentionem fundet, tunc enim una cum actione adversario sunt edenda. *L. 2. §. 1. & fin. ff. de edend.*

Quæres 3. Qualiter & cui edi debeant instrumenta? Resp. Originalia esse edenda, uti supra dictum, Judici, & quidem totum instrumentum edendum exhibitâ parti copiâ, & hoc ita in Actore, Reus econtra actori instrumenta contra se edere non tenetur. *L. 4. C. de edend.* Nisi tamen instrumenta sint communia, neque obstat, quod reus excipiendo fiat actor, quia licet id verum sit, est tamen actor tantum necessarius & invitus, utpote in cujus potestate non est quando conveniatur. *L. pure § ult. ff. de doli mali except.* Aliàs in regula instrumentum tertio edendum non est, nisi ejus interfit, & de eo Judici summariè constet, quia tunc sicut testis cogi potest ad testimonium dicendum, ita etiam pars ad exhibendum instrumentum, quod in eo casu est pars probationis. *L. quædam §. fin. & l. 2. Cod. de edend.* Idem favore speciali Fisci & Reipublicæ, nec non in odium contra usurarios receptum est. *l. 2. §. item divi. ff. de jur. Fisc. Clement. 1. §. caterum de usur.*

AD TIT. XXIII.

De Præsumptionibus.

Ad num. 1. in fin. adde: Unde fictio est falsitatis indubiæ pro veritate ex justa aliqua causa assumptio ex legis dispositione semper præcedens, directè probationem in contrarium non admittens. Vallens. *hic. num. 4.* quæ regulariter in præsumptione contra obtinent, utpote quæ probationem saltem indirectam semper in contrarium admittit, ut una potentior nimirum alteram infirmiorem tollit, & cum alia præsumptione concurrere potest, quod fictio non admittit, ne duo specialia concurrant.

Ad num. 5. in fin. adde: Dices, reus non debet indefensus condemnari, ergò præsumptio juris & de jure debet admittere probationem in contrarium, quia certum est, quod reus maneret indefensus, si contra ejusmodi præsumptionem non admittatur probatio. Resp. 1. Talem reum censeri de jure nullam habere posse probationem in contrarium, ergò non potest dici quod maneat indefensus, cùm illi nullæ defensiones competant. Resp. 2. Distinguendo consequens, debet admittere probationem in contrarium directam nego, indirectam concedo; sic etenim admittitur notorium permanens, & confessio partis adversæ, v.g. præsumptio juris & de jure est, quod si mulier metu inducta iniverit matrimonium, cohabitatio diuturna faciat præsumi eam

Digitized by Google

eam in matrimonium consensisse, si tamen probetur postea ipsam etiam cohabitationem non spontaneam fuisse, sed vi vel metu extortam, indirecta admittitur probatio super durante nullitate matrimonii.

Ad num. 11. *circa finem post verba hæc* : de frigid. & malef. *adde*. Dices, præsumptio est fallibilis, ergò ex illa in causa criminali non potest fieri sententia contra reum. Resp. nego consequentiam, & retorqueo, etiam conforme dictum duorum testium in judicio est fallibile, possunt enim dicere falsum, & tamen nemo negaverit ex illo Judicem procedere posse ad ultimum supplicium.

Instabis : Si ex præsumptione juris tantum Judex possit procedere ad ultimum supplicium, illa deberet æquivalere plenæ probationi, atqui non æquivalet illi, ergò. Min. probatur, utæquivaleat plenæ probationi debet valere tantùm, quantùm valent duo testes omni exceptione majores, atqui tantùm non valet, quia per duos testes tollitur præsumptio & probatur contrarium, ergò. Resp. præsumptionem juris valere tantùm, quantùm duo testes vales, quamdiu non est elisa, & ideò propriè probatio non est, sed tantùm loco probationis, adeoque non est mirum si superveniat vera probatio, quod illa faciat præsumptionem cessare & elidi.

Instabis 2. Ergò non erit differentia inter præsumptionem juris tantùm, & præsumptionem juris & de jure simul, quia utraque fundatur in comperto. Respond. esse differentiam, quia in præsumptione juris & de jure simul Judex potest statim ferre sententiam; in præsumptione juris tantùm, id facere statim non potest.

Ad finem numeri undecimi adde: Quæres tertiò, An præsumptio allegari debeat ? Resp. præsumptio juris si versetur circa factum proprium alleganda est, sicut qui olim fuit Dominus, præsumitur etiam hodie Dominus. Menoch. *de præsumpt. lib.* 1. *q.* 48. Si verò præsumptio oriatur ex facto alterius, vel circa ejus factum versetur, illa alleganda non est, prout etiam necesse non est ut allegetur si præsumptio juris oriatur ex facto utriusque, cujus exemplum habetur in *cap. Affirte.* h. t. Ubi præsumptio una erat pro vera matre, quia nolebat dividi infantem, altera præsumptio stabat contra fictitiam matrem, quæ volebat ut puer divideretur; quo tempore autem præsumptio sit alleganda. Vide Menoch. *lib.* 1. *quæst.* 50. Ubi inquit, quovis tempore eam allegari posse, neque ad conclusionem in causa, sive ad rotulam.

AD TIT. XXIV.
De Iurejurand.

Ad num. 58. *in fin adde* : Ubi notandum, quod juramentum aliquando sit nullum, aliquando simpliciter sit servandum, aliquando autem confirmet actum.

Nullum est, si contineat iniquitatem ex parte jurantis, uti si jurem me velle adulterium committere, vel patriam prodere, & tunc contraveniens tali juramento, quod per se servare non tenetur, non fit perjurus.

Simpliciter servandum est, si ex parte illius continet iniquitatem cui juratur, uti si quis juret se velle solvere usuras, & tali juramento contravenienti fit perjurus, ut juramentum istud omninò sit servandum non vi actûs seu promissionis, sed vi juramenti, & ita dividitur in cap. 6. h.t.

Actum confirmare dicitur juramentum, quando actus in se est nullus, si autem juramentum actui isti accedat, actus iste saltem per indirectum confirmatur, quod plerumque contingit in actibus illis, qui ob privatam utilitatem principaliter sunt prohibiti, sic si mulier juratò alienet fundum dotalem, alienatio ista confirmatur, lege ita statuente, *auth. Sacramenta puberum Cod. si adversus vendit. & L. 1. ibid.* Ubi iterum advertenda distinctio, quia si juramentum confirmet actum, tunc alteri non tantum vi juramenti jus acquiritur, sed etiam vi contractûs, ut licet juramentum quoad vinculum suum relaxetur, maneat tamen adhuc obligatio ex justitia ligans in conscientia jurantem, sicut & hæredem ejus, quæ aliter se habent in casu ubi juramentum simpliciter est servandum, quia tunc relaxato juramento jurans ad nihil amplius tenetur, quia alteri nullum jus fuit quæsitum, & per consequens subsecutâ relaxatione juris jurandi in quo tota vis obligationis residit, omne debitum extinctum est, neque etiam ejusmodi obligatio hæredem ullo modo ligat, quia cùm juramentum sit vinculum merè personale, subtractâ personâ jurantis nullus est qui teneretur, defunctus non, cùm ipsum excusset impossibilitas pro nunc juramentum implendi, hæres non, quia ipse ex defuncti promissione, quæ planè, præscindendo à juramento, nulla fuit, obligari non potuit. Vide Dominum Schambogen *ad §. 11. Instit. de Actionib.*

Ad num. 59. in fin. adde: Unde juramenti violatio semper est peccatum mortale. Sed obstat *cap. verum 15. in fin.* h.t. ubi si qui juramenta metu extorta non attenderint, ob hoc non sunt tanquam pro mortali crimine puniendi, ergò. Resp. Glossa dicit non esse puniendos de directo perjurio, vel melius, non sunt puniendi concedo, ergò non committunt peccatum mortale, nego.

Ad num. 70. Statim in principio posthæc verba, *possit esse venialis, addo:* Antequam respondeam ad quæstionem notandum, quod in juramento promissorio duæ affirmentur veritates, una de præsenti primaria, quæ habet animum implendi id quod promittit, altera secundaria de futuro, quod sit impleturus. Jam respondeo, si sit defectus primæ veritatis, semper est peccatum mortale, etiamsi jurans dubitet an sit facturus, vel si putet moraliter sibi impossibile esse quod promittit, quia quoad istam veritatem præsentem juramentum promissorium ab assertorio non differt. Quoad secundam veritatem v. g. si quis juraverit se non le minori pretio vendere, vel nolle primum locum occupare, speculativè videtur quod etiam peccet mortaliter, nihilominus probabiliter teneri contrarium inquit Brusenb. *lib. 3. tract. 1. c. 2. dub. 5.* Illud certù est, si ex eo quod juraſti

Digitized by Google

juraſti tantummodo, parum aliquid nõ ſerves, non eſſe grave, v.g. juraſti te non bibiturum vinum, non peccas mortaliter parum bibendo, quia tunc excuſat parvitas materiæ. Et ſic excuſantur qui jurant ſervare ſtatuta alicujus Collegii, ſi poſtea parvũ aliquod ſtatutum violent, ſic etiam, qui ex ſumma quam alteri ſe daturum juravit, parum detrahit, venialiter tantùm peccat. Aliàs Navarra omninò tenet contrarium, & dicit contravenientem juramento promiſſorio nunquam peccare mortaliter.

Ad num. 79 in fin. adde: Hîc tamen notandum, quod abſolutio à juramento ad effectum agendi, requirat citationem illius, in cujus gratiam pars juravit. Triviſ. *l. 1. deciſ. 64.*

Ad num. 83. in fin. adde: Exemplum ſi quis promiſiſſet Cajæ diviti, ſanæ, bonæ famæ matrimonium cum juramento, non tenetur ſi illa fiat pauper, infirma, malæ famæ.

Ad num. 84. in fin. adde: Objicies, volo te infamare & proferre verba infamatoria ſunt idem, ergò etiam jurare, & proferre verba juratoria ſunt idem. Reſp. nego conſequentiam, quia in antecedenti totum conſiſtit in prolatione verborum, non etiam in noſtro caſu, ubi Deus cognoſcit animum & intentionem hominis jurantis, homò autem capit verba injuriantia pro ut ſonant vid. P. Kichl *diſp. 9 ſect. 6.*

Objicies 2. qui ſcit alterum fictè juraſſe, poteſt in conſcientia retinere, ergò ſolas conſenſus exterior illum obligavit. Reſp. Nego antecedens, niſi dicas per modum pœnæ id fieri, de quo textus non eſt. Taliter autem juratoria verba proferens, lege veritatis implere non tenetur, & Judice interrogante poteſt reſpondere, ſe non juraſſe. P. Kichl. *d. 10. qui diſſuit. 10. ſect. 1. n. addit*, quod promiſſorium juramentum ut juramentum eſt, inducat ex natura ſua obligationem religionis non juſtitiæ, quia ex natura ſua tantum petit, ut ex reverentia erga Deum id facias, quod juraſti, & hoc poſſe fieri ſine obligatione juſtitiæ demonſtrat ex juramento comminatorio, & ſolvendis uſuris.

Ad num. 85. ad hæc verba, ſic multa leguntur in ſacra Scriptura; *adde*: Cauſa juſta utend. his amphibologiis eſt, quoties id neceſſarium aut utile eſt ad ſalutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio cenſeatur tunc eſſe expediens.

AD TIT. XXV.

De Exceptionibus.

Ad num. 3. in fine adde: Ubi quæres primò. An Exceptio perſonalis competat hæredibus. Reſp. eam nec fidejuſſori competere, nec obſtat eam competere defenſori, quia inpr. mis quoad fidejuſſorem eſt differentia, quod is conveniatur ex propria & alia obligatione, quàm principalis, cujus perſonã fidejuſſor non repræſentat, & licet hæres ſit eadem perſona cum defuncto, tamen ipſi exceptio perſonalis nequaquam prodeſt, ſicut prodeſt defenſori, quia defenſor repræſentat perſonam alterius vivi, hæres autem mortui,

tui, & sic eo tempore vellet uti privilegio, quo illud jam extinctum est & cessat, defensor autem in illo tempore utitur quò durat adhuc privilegium. Neque obstabit si dixeris hoc modo privilegium personale quod fidejussori non prodest, nec prodesse principali, cùm Fidejussor excussus regressum suum habeat contra principalem, sicut potest esse casus in materia competentiæ, quæ exceptio postea fidejussori opponi non potest. Respondetur, quod verum sit fidejussori directè non prodesse similem exceptionem personalem, id est, quod fidejussor conventus non possit in persona propria eam opponere, prodesse tamen ipsi per indirectum, hoc est, quod Fidejussor conventus denuntiare debeat suo principali se esse conventum, & petere ut is in judicio compareat & causam defendat, quo facto principalis in judicio comparere tenetur, & protestari nè fidejussor excutiatur, cùm suâ intererit ipsum non excuti, & hoc modo salvabitur etiam fidejussori, qui si denuntiationem negligat facere, damnum quod postea patitur, suæ debet facilitati imputare.

Quæres secundò. An Exceptio moratorii prosit fidejussori? Resp, quod sic, ratio, quia aliàs esset inutilis ipsi principali, cùm fidejussor excussus rectè conveniret principalem, qui illi objicere cum effectu non potest moratorium, quod quidem competit contra creditores respectu moratorii anteriores, non autem quoad creditores posteriores, qualis est fidejussor, qui primò creditor fit per solutionem. Quibus nihil obstat, quod cessionis beneficium non prosit fidejussori, quia fidejussor in illum casum accipitur, quo fortè debitor cedat bonis, ut mirum non sit, eo in casu beneficium hoc metè personale esse, neque transire in fidejussorem § *fin. Instit. de replicat.*

Ad num. 5. *in fin. adde*: Judex ad proponendas Exceptiones dilatorias debet certum terminum statuere, post quem reus eas opponens non est audiendus, nisi in tribus casibus exceptis, ita Gonzalez ad cap. pastoralis. 4. h. t. Notandum tamen, quod Exceptio excommunicationis etsi dilatoria sit, possit opponi in quacunque parte litis, ideoque à quibusdam dicitur esse anomala. Gonzal. ad cap. Exceptionem 12. h. t.

Ad num. 9. *in fin. adde*: Et observandum, quod si reus excipiat de excommunicatione actoris, non obstet reo replicatio de communicatione cum excommunicato actore, Ita Gonzal. ad cap. à nobis 2. h. t.

Potest etiam excommunicatus pro Ecclesiæ suæ defensione opponere contra Electum excommunicationis exceptionem, nec repellitur simili excommunicationis replicatione. Gonzal. ad cap. dilecti 2. h. t.

AD TIT. XXVI.

De Præscriptionibus.

Ad num. 4 *circa finem ante hæc verba*, & hoc quoad res immobiles; *adde*: Per triennalem possessionem loca unius Diœcesis præscribuntur ab alio Prælato ipsius Provinciæ. Gonzal. ad *cap.* 3. h. t. Paro-

Digitized by Google

Parochus per 40. annos præscribit jus quartæ decimarum, & mortuariorum contra Episcopum, nec minori tempore quàm 40. annorum contra Ecclesiam præscribitur. Gonzal. ad *cap.* 4. h.t.

Ad num. 6. in fin. adde : Probatâ autem interruptione præscriptio cessat. Gonzal. ad cap. *illud autem* 8. h.t. Sic etiam tempore hostilitatis, vel cùm in judicio agi non potest, cessat præscriptio. Gonzal. ad cap. 10. h.t.

AD TITUL. XXVII.

De Sententia & re judicata.

Ad num. 2. in fin. adde : Ubi sciendum, sententiam prout supra infinitatum est, duplicem esse, aliam definitivam, & aliam interlocutoriam. Definitiva est iterum duplex, absolutoria & alia condemnatoria; interlocutoria eodem modo duplex est, merè interlocutoria, & alia habens vim definitivæ. Illa est quæ prolata non facit præjudicium irreparabile, & potest ab eodem judice revocari, hæc autem est, quæ parit præjudicium irreparabile, id est tale, quod per definitivam emendari, aut reparari non potest, v.g. si Judex minorem petêtem restituit in integrum, pronuntiet eum non esse minorem.

Sunt & aliæ inter utramque differentiæ, sic definitiva revocari non potest, quia Judex est functus suo officio, ne quidem quoad accessoria, expensas nimirum aut fructus, cùm sequantur naturam principalis, modò tamen sententia definitiva sit valida, si enim nulla sit, tunc idem Judex eam revocare potest, & denuo cognoscere potest. c. 24. h.t.

Merè interlocutoria autem revocari indistinctè potest, etiam post appellationem interpositam, & quidem ab eodem Judice qui eam tulit, eò quod in merè interlocutoria Judex à quo retineat jurisdictionem, cap. *cum cessante inf. de appellat.*

Dices jus parti quæsitum non potest ei aufferri, ergò Judex non potest revocare interlocutoriam sententiam alterâ parte invitâ, quia jus quæsitum est alteri parti per lapsum decem dierum. Resp. Jus parti quæsitum irrevocabiliter invitâ parte tolli non potest, concedo, revocabiliter quæsitum non potest tolli, nego. Et dat hujus rei paritatem Vallens. h.t. §. 2. n. 6. dum inquit, quod etiam in donatione mortis causâ & cõtractibus innominatis parti jus quæratur, & tamen alteri adhuc pœnitere liceat, & hoc modo jus quæsitum tollatur. Interlocutoria igitur revocari potest tam expresè quàm tacitè, veluti si Judex testem, quem pronuntiavit non admittendum, postea admittat, dictum suum tacitè revocasse dicendus est, quod etiam Judicis successori, & Judici appellationis licere statuitur in cap. *solum* & cap. *fin. de appellat. in. 6.* & tamdiu revocari potest, donec executioni mandata non fuit, cùm illo casu res non sit ampliùs integra. Aliter adhuc differunt, quod sententia definitiva debeat ferri in scriptis, cùm interlocutoriam sufficiat recitari sine scripto. *L. fin. C. comminat. Epistol.* Item definitiva ferri debet servato juris ordine

Digitized by Google

dine & citatâ parte absente, aliàs sententia ipso jure est nulla cap. 18. h.t. & cap. 2. *de dolo in 6.* Quæ in interlocutoria secus obtinent, in qua nec opus est juris ordinem tam strictè observari, neque ut utraque pars citetur, sed tamen sine hoc sit valida. Vide Rebuff. *in L. quod iussit ff. de re judic.* versic. *capiamus.*

Ad num. 11. *in fin. adde:* Ubi observandum, si plures sint Judices ejusdem litis, omnes proferre sententiam debent, aliàs si unus abesset, sententia foret nulla. *L.* 27. §. 4. *ff. de arbitr.* potuisset enim alios trahere in suâ sententiam. Si verò omnes adsint quidem, sed inter se dissentiant in condemnatione, & diversas summas ponant, stabitur minimæ, si verò duo absolvant, duo condemnent, tum reo potiùs est favendum, *cap. fin. h.t.* quæ ita obtinent in Judice ordinario, nam si sint plures delegati & vota paria in dissentiendo, tum delegantis judicis est unam quam ipse vult eligere & confirmare *d. cap. fin.* & *l.* 28. *ff. de re judic.*

TITUL. XXVIII.

De Apellationibus, Recusat. & Relat.

Ad num. 12. *in fin. adde:* Etiam non appellatur in crimine falsæ monetæ, læsæ Majestatis *l. 1. C. de falsa mon.* & *l. Constitution. ff. h.t.* Neque in crimine hæresis, aut raptu virginis *c.* ut inquisitionis *de haret. in 6. l.* unica §. *si autem.* Cod. *de raptu virginum*, in quibus tamen criminibus appellari potest ante sententiam.

Sic etiam Officialis Judicis condemnatus propter illa quæ gessit in officio, non potest appellare *l. nulli* Cod. *quor. appellat. non recip.* Sicut nec appellatur à sententia lata in causa decimarum cap. *Tua nobis inf. de decima.* neque à sententia quando quis expressè vel tacitè renuntiavit appellationi, tacitè censetur renuntiasse, quando appellans gerit actum aliquem judicialem coram Judice à quo in ea causa, cap. gratum, ubi Abbas num. 6. sup. *de offic. deleg.* & *l.* 2. *C. quor. appellat. non recip.*

Ad num. 23. *in fin. adde.* Ubi quæres, an etiam in Appellatione extrajudiciali petendi sint Apostoli. Resp. cum distinctione, vel Judex extrajudicialiter procedit, & ab eo appellatur, & in hoc casu oportet eos petere, quia est quibus dare possit, vel appellatur à parte, & tunc necessariò petendi non sunt, cùm nullus sit qui eos dare possit. Scaccia *de Appellat. q.* 11. *art.* 2. *n.* 32. quitamen addit, tut us esse etiam tum petere sub hac conditione, si sit qui dare possit.

FINIS LIBRI II.

AD LIBRVM TERT.

TIT. I.

De honestate & vita Cleric.

Ad num. 8. *in fin. adde:* Ubi notandum, si fœmina utatur veste virili,

Digitized by Google

rili, vel contrà, tantùm ex levitate, ſine prava intentione, periculo ſcandali & libidinis, veniale eſt; aliàs mortale; nullum verò ſi ex neceſſitate. Buſenb. *lib.2. tr.3.cap.2.dub.5.art.2.*

Mulier quæ ſcit in ſe, vel in ſui aſpectu aliquem in particulari ſcandalizandum, mortaliter peccat, ſi datâ operâ ei ſe conſpiciendam offerat, adeoque poteſt, & debet non tantũ publico, ſed etiam ſacro abſtinere die Feſto *ſemel atque iterum* ad peccatum illud evitandum. Id. ibid.

Mulier, quæ ex ornatu etiam conveniente ſtatui ſuo probabiliter videt aliquem in particulari lapſurum mortaliter, tenetur ad *breve tempus* eum dimittere, vel talis conſpectum fugere &c. Id. ibid. Ubi etiam quod peccent mortaliter, quæ denudatis uberibus incedunt, niſi conſuetudo excuſet à mortali.

In veſtitu quoad Clericos obſervetur. 1. Ut honeſtus ſit. 2. Ad uſum loci, in quo vivitur, accommodatus. 3. Ut profeſſioni paupertatis non repugnet, vel ſaltem quod omninò non recedat. *Conſtit.p.6.cap.2.n.15.*

Regulas modeſtiæ pulcherrimas lege in Regulis *pag.* 143.

Veſtis non ſit virgata, id eſt: in qua diverſi coloris virgæ ducantur; nec partita, ſeu diſſecta. Buſenb. *lib. 4.c.2. dub.4.*

Clericis à veſtibus fluxis & pompoſis, habitu inhoneſto, & nimio ornatu debent ſe abſtinere. Gonz. ad cap. *Clericis* 15.h.t.

*Ad num.*11. *in fin. adde*: Prohibentur iis etiam Medicorum & Chirurgorum artes, ubi opus inciſione aut aduſtione, niſi ergà pauperes, aut propinquos, aut in neceſſitate. Buſenb. *lib.* 4. *c.2. dub.4.*

Si tranſgrediantur Clerici in recenſitis h.t. ait Navarra non eſſe mortale, ſi abſit temeritas, contumacia, contemptus, & ſcandalum. Nec refert, ait, quod ſit excommunicandus, quia hæc pœna eſt ferenda, quam non niſi contumax poſt monitionem incurrit. Alii dicunt mortale, maximè ſi habitum & tonſuram abſque cauſa notabili tempore non deferant. &c.

*Ad num.*12. *adde.* Ludi theatrales etiam prætextu conſuetudinis in Feſtivitatibus Domini noſtri, aut Sanctorum ejus, fieri in Eccleſiis non debent. Gonz. ad cap. *cùm decorem* 12.h.t.

AD TIT. II.

De Cohabitatione Clericorum & Mulierum.

*Ad num.*1. *in fine adde*: Si Clericus domi ſuæ alat mulierem ſuſpectam, etſi abſit omne peccatum, & peccati periculum, facit ſcandalum activum per accidens, quia interpretativè & indirectè tantùm cauſatur alterius peccatũ. Facit enim id, quod ſcit natum aptũ eſſe inducere alterum hìc & nunc ad peccatum. Scandalum verò activum per ſe dicitur, quando directè intenditur alterius ruina. v.g. Si adulter alienam ſolicitet ad adulterandum. Scandalum verò dicitur peccatum occaſionatum, præbens alteri occaſionem ruinæ ſpiritualis ob dictum, vel factum, vel omiſ-

Digitized by Google

sum minùs rectum. Scandalum autem passivum est ipsa ruina, seu peccatum, in quod labitur proximus occasione alterius. Quod dividitur in *datum*, quod oritur ex activo. Et in *acceptum*, quod oritur ex ipsius sumentis malitia. Quale erat Pharisæorum in Christum, unde & pharisaicum dicitur. Busenb. *lib. 2. tr. 3. c. 2. dub. 5. art. 1.* ubi plura.

Ad num. 2. in fine adde: Clerici non debent secum in domo retinere mulierem suspectam de incontinentia, etiamsi sit mater vel soror. Gonz. ad cap. *inhibendum.* 1. h.t.

Clerici concubinarii per suspensionis, excommunicationis, & depositionis beneficii pœnas cogendi sunt concubinas dimittere, eas autem abjurare compelli non debent. Gonz. ad cap. *si autem 6.* h.t.

AD TIT. III.

De Clericis conjugatis.

Ad num. 3. in fin. Hinc Alexander VI. dispensavit cum Cæsare Diacono Cardinali, ut uxorem duceret; item cum Domino Antonio Lusitano Priore de Ocrato Ordinis Militaris Sancti Joannis dispensatum fuit, qui & postea in Gallia nupsit. Item ad instantiam Philippi II. Regis Catholici cum Archi-Duce Alberto Diacono Cardinali, ut duceret uxorem Elisabetham Castellæ Infantem. Rursus Clemens VIII. dispensavit cum Roderico Enriquez Diacono & Archidiacono Matriti. Et Paulus V. cum Francisco Chacon Archidiacono Toleti, & cum Lupo de Mendoza Subdiacono, Ita Franc. de Arauxo. *De Stat. Eccl. Tract. 2. q. 19. n. 29.* qui *n.* 30. tenet, non requiri ad hanc dispensationem causam publicam, sed sufficere privatam, imò dispensationem esse validam, licet causa non sit.

Ad num. 4. in fin. adde. Objici solet Can. volumus. 24. *dist.* 81. qui ait: Volumus ut Sacerdotes prohiberi debeant, ne cum mulieribus conversentur, exceptâ duntaxat matre, sorore, vel uxore, quæ castè regenda est. Intellige vel juxta priora tempora, vel de uxore, quæ senex & votum castitatis emisit, ut non sit periculum. Gl. Unde additur: quæ castè regenda est.

Obj.: Can. *Presbyter 9. dist.* 28. qui habet: Presbyter si uxorem duxerit, ab Ordine suo illum deponi debere. Quod si fornicatus fuerit, vel adulterium commiserit, extra Ecclesiam abjici, & ad pœnitentiam inter laicos dirigi oportet. R. Si uxorem duxerit de facto, non de jure.

Dices: ergò deberet gravius puniri, quàm fornicator, quod tamen non fit. Respondeo 1. posse dici, quod gravius puniatur, quia depositio est vera pœna & perpetua, excommunicatio tantùm medicinalis.

Resp. 2. Negando illatum. Quia non procedit argumentum in pœnalibus. Ratio: quia priùs non fit frequenter, sicut fornicatio. Sumptâ instantiâ à similitudinaria bigamia.

* * *

AD

Digitized by Google

AD TITUL. IV.

De Clericis non Residentibus.

A*D num. 2. in medio post hæc verba* c. fin. de Rescript. in 6. *Adde*: Franc De Arauxo *disp. 21. q. 2. n. 33. De stat. Civil.* ait, non esse adeò certum talem residentiam esse de jure Divino naturali, eò quòd Trident. hoc clarè non definiverit, sed potiùs magis recommendaverit, uti patet in sess. 6. *de Reformat.* sess. 23. *de Reformat.* cap. 1. Quia nullibi additur de propria persona, cùm munia illa pascendi absolutè & simpliciter ab absente impleri possint per alium. Sicut Paulus pascebat per Epistolas Corinthios, Romanos, Ephesinos, ubi non residebat. Et Pontifex Romanus pascit. Quamvis ut benè & competenter fiant, petant residentiam personalem, ut sit valdè conformis juri Divino & naturali. Unde & in toto hoc titulo non fit mentio juris Divini. Et hinc frequenter solet & potest Ecclesia in hoc dispensare. Posito autem quod sit, adhuc potest fieri propria dispensatio. Quia DEUS congruenter, ne Ecclesia deficeret in necessariis, reliquit Petro & Successoribus delegatam potestatem dispensandi in præceptis Divinis & naturalibus, quorum materia ob necessitatem vel justam causam potest honestari (quò spectat præceptum residendi,) & ab indecentia & inconvenientibus vindicari. Idem de stat. Eccles. q. 32. n. 40. probat. Munus Episcopale est matrimonii cujusdam spiritualis. Ergò propter vinculum hoc non licet Episcopis multum aut diu abesse à suis Ecclesiis. à pari; cùm sit fortiùs carnali. Item Petrus se projecit in mare, ut denotaret teste Bernardo *lib. 2. de Consideral.* quod in toto mundo debeat præesse. Discipuli navim non egrediuntur ad significandum assistentiâ, quam in suis Ecclesiis particularibus habere debeât.

Ad num. 9. in fin. adde. Canonici, qui sunt in servitio Episcopi, tanquam residentes percipiunt fructus suarum præbendarum, præter distributiones quotidianas. Gonz. ad *cap. de catero. 7.* h. t. Fagnanus.

Si patitur Ecclesia Ministrorum defectum, privilegiati super absentia per subtractionem proventuum beneficii residere coguntur. Gonz. ad *cap.* Cùm ad hoc 16. h. t. Fagnanus.

Absens studiorum causâ fructus beneficii percipit non quotidianas distributiones. Gonz. ad *cap. licet 32. de Præbend.* Fagnan.

AD TIT. XVII.

De Emptione & Venditione.

A*D num. 10. in fine adde.* Alii dividunt Censum in *Resignativum*, dum quis rem suam in alium transfert, reservando pensionem, & *Consignativum*, dum quis alteri hoc jus percipiendi vendit, qui rursus vel fundatur in re tantùm, & *realis*: vel in persona, & *personalis*: vel in utroque, & *mixtus* dicitur. Item alius *fructuarius*, dum quis ad fructus: alius *pecuniarius*, dum quis ad pecuniam obligatus est. Bo-

Digitized by Google

nac. in verb. Census. Obligatus ad Censum dicitur *Censuarius*, qui illum accipit, *Censualista* vel *Censitor*.

Quòd Census sit licitus probatur: Usufructus potest emi. *ff. de perc. & & commod. rei Vend.* l. 8. § *fin. ergò Census saltem fructuarius.* 2. Quia est merx, computatur enim inter immobilia. Clem. *exivi* §. *cumque de V. S.* L. *Jubemus C. de ff. Eccles.*

Dices: Pecunia non potest esse sui ipsius æstimatio. Resp. ex instituto 1. Concedo. Ex secundo & improprio nego. Patet in permutatione unius pecuniæ cum altera. R. secundò, Emi jus, non pecuniam.

Dices: Est mutuum interpretativum. Resp. Neg. Quia in mutuo principalis est obligatio ad sortem, secundaria ad usuras: Hîc tantùm principalis obligatio ad annuam pensionem. Cov. *var. Resol.* 3. c. 7. n. 2. Ex quo præterea n. 6. Observa, quòd actio Hypothecaria in *Censu mixto* principalis censeri debeat, ut quilibet possessor câ conveniri possit, neque obstet exceptio Ordinis, ut prius excutiatur Census constituens: quia hæc reditûs constitutio hypothecam inducit fortiorem aliis quoad hunc effectum, absque tamen priorum Creditorum præjudicio: possunt tamen Censitores omisso possessore fundi hoc casu etiam agere adversus constituentem, vel hæredes ejus, licèt non possideant. Aliter se habet in Censu merè reali, in quo semper possessor convenitur, & pereunte fundo perit Census.

Census personalis utrinque redimibilis licèt sit, non transit in mutuum, nam mutuum omni personæ dari, omni casu repeti potest. Census autem personalis ex utraque parte redimibilis tanquam fundamentum requirit personæ industriam, lucrandique facultatem, quo sublato fundamento, puta si mercator vel Opifex *sinè culpa sua*, nullum pluribus annis lucrum capiat, vel opificio, negotiatione spolietur, corruit Census personalis, neque pensiones exigi possunt. Nisi alio adjecto contractu, scilicet assecurationis, fulciatur, ut re pereunte adhuc obligatus sit, vel in alia re constituat, modò pretium Census augeatur, vel pensio minuatur, argumento societatis. Igitur in eo essentialiter differt Censualis contractus à mutuo usurario, quòd ille certum fundamentum requirat, in quo fundatus sit, cùm sit jus percipiendi reditus annuos ex alicujus fundo, negotiatione, opificio &c. Certo pretio comparatum; eoque fundamento *penitus ruente*. Puta si venditor Censûs, ejusve hæredes nullos annuos reditus habere incipiant, contractus Censualis nullum amplius locum habere potest, quamvis aliquando ob adjectum assecurationis pactum sors repeti queat. Contractus verò mutui cum quacunque persona rectè instituitur, ut etiam ad hæredes & eorum heredes transmittatur obligatio sine ullo ordine ad requisitum aliquod fundamêtum. Laym. l. 3. *tr.* 4. *cap.* 18.

* * *
* *

AD

Digitized by Google

AD TIT. XIX.

De Rerum permutatione.

Ad num. 11. in fine adde. Quæres. Cur Capitulum sede vacante possit consentire in permutationem, Vicarius Generalis autem nō? Resp. Quia Capitulum in omnem jurisdictionem succedit, Vicarius Generalis non habet omnem. 2. Quia adhuc adest hoc casu Episcopus, qui consentire possit, sede autem vacante non adest. Ergo.

AD TIT. XX.

De Feudis.

Ad num. 3. in fine adde. An Prælatus feudum reversum ad Ecclesiam sine consensu Capituli reinfeudare possit? Distinguunt aliqui juxta naturam primæ infeudationis. Respondetur affir. absolutè. Quia c. 2. h. t. dicitur, quòd *liberè* reinfeudare possit Prælatus, id est, sine altero. Ergò. Vide Curt. Jun. fol. 93. Quæres, quando dicatur feudum plenè reversum? Resp. Quando Prælatus illud rursus incorporat rebus Ecclesiasticis. Alias sententias vide apud Curt. Jun. *Tract. feud. fol. 115. & seqq.*

AD TIT. XXI.

De Pignoribus & aliis Cautionibus.

Ad num. 9. in fine adde. In cap. *illo vol.* 4. h. t. Hic casus est, Primus dedit quasdam terras, 2. pro 23. libris auri. Secundus apposuit pactum, ut, si sibi displicerent hæ terræ, posset eas intra duos annos reddere, ita tamen ut fructus computaret, & primus illos posset in pretio defalcare; E contrà autem pro 23. libris cogeretur dare 26. libras. sive 60. solidos ultra summam perceptam. Hinc deciditur esse hic Cōtractus potiùs pignoris, quia in pignore fructus imputantur in sortem, & usurarius, quia etiam aliàs secundus exercere usuras consuevit.

AD TIT. XXIV.

De Donationibus.

Ad num. 9. in fin. adde. Requiritur acceptatio. l. 10. ff. h. t. Acceptatio autem vel ante, vel post donationem, vel ab ipso, vel ab alio ejus nomine fieri potest. Sic Princeps anticipatò acceptavit donationes Reipublicæ faciendas ff. *de Pollicit.* P. Kichl. *disp.* 12. §. 1. Quod verum si pollicitatio fiat ob honorem decretum, vel decernendum, d. t. l. 1.

Obji. c. Si tibi absenti. De Præbend. in 6. Respondet quòd Papa anticipatò acceptaverit designationem personæ faciendam, ità ut Episcopo non sit liberum revocare, nisi persona consentiat. Ita P. Kichl. Vel dicid fieri, quod Clericos dedeceat variatio & mutabilitas.

Requiritur acceptatio etiam jure naturæ. Quia omnis promissio supponit conditionem, si alteri sit gratum. 2. Quia aliàs quis inscius posset fieri

Digitized by Google

Dominus totius mundi. Id. ibid. 3. In onerosa omnes admittuntur, ergò etiam in gratuita.

Dices: Donatio à DEO facta, v. g. Creaturarum, facit hominem statum Dominum, ergò. Resp. DEUM supplere acceptationem hominis. Et licèt res solâ voluntate amitti possit, non tamen acquiri, cùm facilius quid destruatur, quâ producatur. Sic nec in condonatione injuriæ alter jus acquirit ante acceptationem. Hoc observandum, quod jus alterius in me transferre possim sine consensu ejus viâ satisfactionis, non viâ contractûs. Vid. eund. ibid. f. 2.

Promissio autem obligat juxta voluntatem promittentis, vel ex fidelitate, vel ex justitia, quo secundo casu transit in pactum. Habet autem fidelitas aliquid plus, quàm veracitas; hæc autem tantùm obligat, ut taliter sentiam, qualiter loquor; illa ut etiam faciam. ibid. f. 4.

AD TIT. XXV.

De Peculio Clericorum.

A *D num. 3. in fine, adde.* Observandum quod divisio hæc in 4. partes per Simpliciũ Papã sit facta circa annũ 470. circa tempora S. Aug. ex quo tempore unusquisq; cœpit habere dominium suæ portionis. Antè enim omni in unum cumulum congregabantur, & Episcopus distribuebat singulis prout ratio exigebat, ob cujus fortè minùs rectam dispensationem, hæc distributio introducta. Ità Franc. De Arauxo, *Tract. 2. q. 19. n. 46.* ex Soto. Unde & sententiam propugnat, quòd ad restitutionem non teneantur. Addit n. 50, Rationem: quia fabricæ non tenetur, utpote cui distincta portio est separata. Sed neque pauperibus, quia eorum portio aut nunquam fuit apud Episcopos (quod dubitanter adstruit Sotus,) aut si aliquando fuit, ante dictam divisionem, vel etiam aliquanto tempore post, quod Author verosimilius apparet. Verumtamen jam ab illis fuit abstracta & separata per Sedem Apostolicam in beneficiis præstimonialibus, quæ Sedes à mensa Episcopali separavit, & destinavit proalendis in studio pauperibus, nec non filiis Procerum, ad majorem tum Ecclesiæ tum Familiarum Nobilium splendorem &c. Item quod fecit Jus gentium per divisionem, ut esset meum & tuum, idem fecit quadripartita divisio.

Fachin. 5. cont. cap. 89. probat etiam ex cap. pervenit. De fide juss. Busenb. *lib. 4 cap. 2. dub. 3.* ait probabilius in profanos usus posse expendi distributiones sive præsentias, ut vocant, quæ beneficiatis ob præsentiam in Choro distribuuntur.

Ad num. 9. in fine adde. Francisc. de Arauxo *de stat. Eccles. q. 29.* distinguit triplex in Religiosis peculium 1. Quando ità possidetur independenter à Superiore, ut à nullo sit revocabile. 2. Quando conceditur à Superiore ad certos usus, semper tamen revocabile est. 3. Si in genere concedatur ad usus licitos. Primum Religiosus in statu obedientiæ permanens habere non potest.

AD

AD TIT. XXVI.

De Testamentis & ultimis voluntatibus.

Ad num. 3. in fine adde. Episcopus de rebus patrimonialibus testamentum facere potest; de rebus verò intuitu Ecclesiæ acquisitis testari non valet. Gonz. ad c. quorundam 1. h. t.

Clerici de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis testamentum facere non possunt; de bonis verò patrimonialibus, proprio artificio, aut aliunde quæsitis disponere valet. Gonz. ad cap. cùm in officiis 7. h. t. item cap. ad hæc 8. h. t.

Ad num. 10. in fin. adde. Franc. de Arauxo *de stat. Eccles. tract. 2. q. 19. n. 48.* tenet, quòd Religiosi facti Episcopi liberentur à voto paupertatis, & habeant dominium portionis sibi assignatæ non minùs, ac alii; tum quia nulla fit post mortem illorum restitutio; tum quia facultas testandi *illis* concessa eâdem formâ expeditur, ac illa, quæ conceditur Episcopis ex Clericatu assumptis.

Idem *tract. 3. q. 28. dub. 1. n. 5.* Divus Thomas tenet, quòd Religiosus creatus Episcopus debeat gestare habitum suæ Religionis. Verum si in eis mandatum, ut utantur habitu communi, scilicet *pileo & mucceta*. Item dub. 2. An maneat à voto paupertatis absolutus? Ipse tenet, quòd non, eò quòd Pontifex cum eo non dispenset. 2. Quia tantùm habet Episcopatum quoad usum & administrationem, quia D. Thomas tradit, quod in Religioso Episcopo maneat virtualiter & in præparatione animi votum obedientiæ; absolutè autem obligatio castitatis & abdicatio proprietatis. Dub. 3. An possit de bonis patrimonialibus in Episcopatu obtentis testari? Ille consequenter negat.

Sforza Pallavicinus in præfatione de arte Christianæ perfectionis. Justus fui sedere in Consistorio (scilicet sum factus Cardinalis,) quâ tamen dignitate non magis solutus fui ab onere vacandi DEO, quàm gregarius miles ab onere militandi, si copia non ducter evadat.

Busenb. *lib. 4. c. 1. dub. 1.* ait, quod obstrictus maneat votis essentialibus, etsi quoad aliquos effectus paupertatis & obedientiæ exemptus censeatur. Deinde etsi jugo regulæ absolutus sit quoad culpam & pœnam, tamen ex obligatione moralis honestatis ea servare debet, quæ eum decent, & cum ejus munere consistunt. Hinc quoad habitum sui Ordinis colorem deserte debet, etsi quoad formam Episcopis secularibus se conformare possit ut Clem. VIII. concessit. Imò si resignet, vel deponatur, non tenetur redire ad observantiam regularem, quia retinet eminentiam *Episcopalem*, secùs in Cardinali, qui Episcopus non est.

AD TITUL. XXVIII.

De Sepulturis.

Ad num. 6 in fine adde. Per quartam funetalem debitam Ecclesiæ Parochiali, intelligitur solùm quar-

ta funeralium. Funeralia autem dicuntur tantùm ea, quæ cum funere proceſſionaliter deferuntur v. g. cetæ & ſimilia, non autem alia legata v.g. domus, pallia, panni, ornamenta Eccleſiæ, Miſſæ &c. Ita declaravit Benedictus 2. in Extravag. *inter cunctas* de privileg. in 6. Samnius *tom. 3. de privilegiis diſt. 2.q.9.n.6.*

Ad num. 12. in fine adde. Quæritur: Utrum anima defuncti patiatur detrimentum ex hoc, quod Eleemoſinæ, vel reſtitutiones, quas mandavit fieri, retardentur? Concluſio prima. Si defunctus potuit commodè, dum viveret, per ſe aut per ſuos miniſtros reſtituere ſuis creditoribus, & non fecit, non decedit ſecurus coram DEO. Concluſio 2. Neque anima defuncti detinetur in Purgatorio, donec ejus debita per heredes, vel alios creditoribus ſolvantur; dummodò jubeat vivens debita ſolvi. v.g. ſi Martyr fiat, vel illicò poſt Baptiſmum, vel elicità perfectâ contritione, vel accepto Jubilæo decedat. Non obſtat cap. in literis inf. de raptoribus. in verb. *Ut ſic à peccato valeat liberari.* Reſpondetur à Navarr. 1. Debere legi *valeant.* Id eſt heredes. Sed fit correctio, quæ vitanda. c. cùm expediat. De Elect. in 6. & l. 1. C. de in offic. dotib. alia eſt congruentior. *Valeat liberari* intelligendum eſſe de ope, quam obtinet anima defuncti accidentaliter per orationes creditorum, ſive pauperum benè ſatisfactorum. Nam teſte D. Thomâ ſolutio debiti aliquantum prodeſt defuncto, in quantum creditorum orationibus adjuvatur, ſicut ex eleemoſynarum erogatione ſequitur pauperum revelatio, & eorum oratio, qui eſt effectus veluti per accidens conſecutus.

Concluſio 3. Neque ex retardatione ſuffragiorum quæ defunctus juſſit fieri, ejus anima detrimentum patitur quantũ ad pœnæ protogationem, niſi ſolùm quantùm ad ſubtractionem remedii. Ratio, quia propter retardationem hanc neque pœna defuncti in Purgatorio, ſi ibi ſit, augetur intenſivè, neque protenditur extenſivè, cùm non ſit culpa defuncti, ſed heredis. Item meritum eſſentiale eleemoſinæ v.g. conſiſtit in affectu efficaci illam erogandi, quod defunctus habuit, ut retardatione executoris meritum non minuat. Ergò retardatio neque pœnam in- vel extenſivè augebit. Sicut autem in caſu priori retardatur effectus ex clargitis accidentaliter conſecutus, ſcilicet orationes pauperum, ita retardatis ſacrificiis deeſt effectus conſecutus ex opere operato, per quorum defectum ſubtrahitur remedium illis correſpondens ad pœnæ expiationem valens. Et ideò anima diutius detinetur, quia privatur valore ſacrificiorum operis operati & valore orationum, qui eſt valor operis operantis. Ex quo colligitur quòd non puniatur anima propter negligentiam alterius, verum tamen ſit, quòd negligentiæ illius ſubtrahat animæ remedium, quo citiùs à pœnis Purgatorii liberaretur. Cum enim hæ pœnæ ſint temporales, fieri poteſt, quòd unus detrimentum patiatur ob culpam alterius, æternam autem pœnam quiſquis ob ſuam tantum incurrit. Ex quibus adducitur 1. Conſultiùs eſſe non retardare

Digitized by Google

dare, nè quidem ob spem majoris pretii congregandi, ut plures Missæ legantur, idque regulariter. 2. Posse defunctum liberari ex Purgatorio antequam eleemosynæ præstentur, si affectus erogandi ad pœnas debitas exsolvendas sufficiat. 3. Magis dolendum esse de retardantibus voluntatem implere, quàm de ipso defuncto, quia illi peccant graviter contra justitiam & charitatem.

AD TIT. XXIX.

De Parochiis & alienis Parochianis.

A *Dnum. 6. in fine adde.* Busenb. *lib. 1. tract. 2. cap. 1. dub. 2.* Probabile est & in conscientia securum, quod docet Sanch. contra Navarr. Suar. Peregrinos antequam excedant proprio territorio, non teneri implere præcepta, quæ ibi eos deprehendunt, v. g. audire manè sacrum, qui ante prandium fit venturus aliò, ubi non sit festum. Quia in loco proprio poterat eò usque differre, in alio loco jam desinit obligari. Nec obstat, quod prævidens impedimentum teneatur prævenire, quia id verum, si maneat obligatio præcepti, ait tamen contrariam quampiam suaderi posse.

Idem ibid. *dub.* 3. Resolvit, quòd peregrini & vagi regulariter non teneantur præceptis specialibus locorum in quibus morantur, quia nec loco nec Superioribus subditi scilicet regulariter: quia tenentur iis, quorum violatio tenderet in damnum & injuriam illius loci. Item iis, quæ sunt de contractibus celebrandis. Unde infert: Potest ibi Missam non audire, non jejunare, si in suo loco Festum, l. jejunium non sit, secluso scandalo &c.

Idem ibid. *dub.* 4. tenet, quod peregrini non teneantur præceptis juris communis, si non sint in usu in loco, ubi morantur. v. g. Germanus per Hispaniam transiens vesci intestinis.

Ad num. 7. in fine adde. Occasione hujus quæri potest de facultate, quam à jure habent ad populum concionandi Regulares? Resolvit Franc. de Arauxo *de stat. Eccles. q. 30.* Primò, quòd prædicatio hæc non sit actus jurisdictionis Ecclesiasticæ, quia multi concionantur, qui nullam jurisdictionem habent. Neque alicujus Ordinis sacri, vel minoris, quia nullibi Ordo iste requiritur, licet debeat *muti* ad Rom. 1. cap. cùm ex injuncto de Hæretic. Non obst. Can. adjicimus XVI. q. 1. Can. perlectis dist. 25. Can. Sancta. dist. 92. Quia loquùtur de prædicatione ratione sui officii, qualè habet Episcopus & Sacerdos *Curatus*. Vel quòd prohibeatur laicis, non quia est actus Ordinis, sed propter indecentiam, & periculum seminandi errorem. Unde imponitur etiam Clericis non missis pœna excommunicationis ferendæ. cap. excommunicamus §. quia verò de Hæreticis. Posteriores Canones leguntur de Diacono canente Evangelium in Missa. Ex quo infertur, quòd Prædicator possit exercere actum prædicandi absque peccato, licet ipse in peccato mortali constitutus sit, modò sit occultum, nam si est publicũ, peccat mortaliter, quia propter scandalũ præcationis impedit. Ita D. Tho.

Digitized by Google

Secundò, Ex commissione Episcopi vel Parochi quivis idoneus minister potest Evangelium more solito prædicare, nisi per statutum Religionis aliud caveatur, ut apud Dominicanos, ubi requiritur Sacerdos, sic etiam committitur habentibus primam tantùm tonsuram.

Tertiò, Regulares ultra conditiones proprias indigent benedictione Episcopi Diœcesani ut prædicent Ecclesiis suorum Ordinum, ut in aliis egeant speciali licentiâ. Probatur ex Trident. *Sess. 5. c. 2. Sess. 24. c. 4.* Quòd si errores aut scandala seminent, Episcopus etiam contradicere potest, nè in suis Ecclesiis prædicent. *d. Sess. 24. c. 2. de reformat.* Quia cuncta privilegia mendicantibus concessa sunt mitigata & ad terminos Tridentini redacta per Greg. XIII. in Bulla quæ incipit: In tanta negotiorum mole.

Busenb. *lib. 4. c. 3. dub. 7.* Acedia seu animi tædium sumitur vel generaliter pro omni animi remissione in exercitio virtutum, eò quòd labor aliquis sit adjunctus. Secundò, particulariter pro tristitia & tædio de Divina amicitia, eò quod per virtutes servari debeat, & sic illam non curet, posterior ex se mortale est.

Filiæ sunt *malitia* quâ quis odit spiritualia. *Pusillanimitas* & desperatio de salute. *Rancor*, quo ii sunt fastidio, qui ad spiritualia ducunt. *Torpor*, cùm bona fiunt non cum debito fervore. *Evagatio mentis* in exercitio spirituali.

AD TIT. XXX.

De Decimis, Primitiis & Oblationibus.

Ad num. 20. in fine adde. Dices Parochi debent solvere ex prædiis suis decimas prædiales, quia debentur Ecclesiæ, ut inter ejus ministros dividantur. Ergò etiam personales, quia non debebit illas sibi, sed Ecclesiæ. Resp. Disparitatem esse, quod in priori casu principalis obligatio non consistat in persona, sed in prædiis; ergò potest prædium debere decimas Ecclesiæ, & per consequentiam Parocho. In secundo casu verò principalis obligatio consistit in persona; ergò non videtur æquum, ut etiam eadem sibi debeat persona saltem per consequentiam.

Ad num. 43. in fine adde. Hic casus formari potest. Laicus detinens jus decimarum, cum consensu Episcopi illud transfert in aliam Ecclesiam, hæc Ecclesia nullum jus accepit, quia laicus non habuit, adest tamen hîc bona fides, & sic sufficiendi conditionem, si accedant 40. anni.

Ad num. 50. in fine adde. Dices: in fine dicitur quod decimæ injustè detentæ indistinctè sint restituendæ Ecclesiæ propriæ. Et in medio dicitur contrarium. Resp. in fine agi post Concilium Lateranense, in medio ante Concilium Lateranense. Disparitas est: quia post Concilium planè declarata est irrita concessio decimarum facta laicis, non ante. Sive, post Concilium notorium est, quod laici illas possidere non

Digitized by Google

re non possint, ante non erat notorium, poterant enim possidere. Ergò hoc casu poterat esse dubium, unde satisfiebat, ad quamcumque Ecclesiam transferret, in priori autem se secus habet.

Ad num. 56. in fine adde. Dices: ex num. 54. Privilegium exemptionis comprehendit etiam exemptionem à novalibus; ergò etiam privilegium concessionis decimarum illas comprehendet, cùm utroque casu idem sit præjudicium Ecclesiæ. Respondetur quòd gravius sit Ecclesiæ, si videat decimas suas ab alio possideri, quàm si videat quem esse exemptum à decimis, qui illas nulli alteri solvat.

AD TIT. XXXI.

De Regularibus & transeuntibus ad Religionem.

Ad num. 9. in fine adde. Observandum quod in Ordinibus mendicantium possit Novitius ante completum annum probationis, causâ mortis emittere professionem, quæ tantùm valebit in foro conscientiæ & ad effectum lucrandi indulgentias, idque per communicationem privilegii à Pio V. concessi quibusdam Monialibus S. Dominici in Bulla, quæ incipit: Summi Sacerdotii cura. Inde sequitur, quod pensio & beneficium Novitii illius, si quod habet, propterea non vacet. Ità Franc. de Arauxo. *De stat. Eccle. tr. 3. q. 26. dub. 6.*

Quæstio. Utrum, si Novitius toto, vel ferè toto probationis anno decumbat infirmus, finito eo Professionem validam emittat? Decidit idem *d. l. dub. 7.* quod, licet sit negativa probabilis, & speculativè fortè probabilior, in praxi tamen sit tenenda affirmativa, quam tenet Navarr. Ratio: Quia sub obedientia degens probat, & experitur austeritates Ordinis in genere, quod sufficit ad valorem Professionis. Excusabunturque recipientes etiam à peccato, quando aut probabilem judicio Medicorum habet spem de valetudine, aut quando desperata est valetudo, ut, in senibus, quando intervenit urgens, seu rationabilis causa ob quam, aliàs non *justificatur* talis dispensativa receptio.

Ad num. 17. in fine adde. Observandum ex Franc. de Arauxo q. 17. n. 3. Si parentum necessitas sit *extrema*, poterit filius Religiosus manere extra Claustrum petitâ, licet non obtentâ, licentiâ; quia tunc cessat lex Clausuræ. In gravi autem necessitate citrà extremam, potest exire ad succurrendum de petita & obtenta licentia à Generali, vel etiam Provinciali, quia tunc adest justa causa ad dandam licentiam, etiam cum dimissione habitûs; qualis causa etiam est ægritudo commodius curanda extra, ubi esset scandalum, si sit contagiosus morbus.

Ad num. 18. in fine adde. Franc. de Arauxo. *De stat. Eccl. tract. 3. q. 26. dub. 1.* ait, quod inhabilitas resultet ex quinque impedimentis. Primum est matrimonium contractum & consummatum. cap. cùm lis. *De convers. conjug.* Secundum ligamen Professionis emissæ in Religione strictiori. cap. Joannes. c. Non est vobis. c. licet h. t.

Digitized by Google

Tertium, Conditio servitutis. Can. si servus. *c. genter. dist.* 54. Quia servus non potest dare dominium suæ personæ Religioni, quod non habet, ut Professio sit nulla, sive servitus sit ignorata à recipiente, quia non adest voluntas; sive scita, quia id tantùm possumus, quod jure possumus. Neque obstat, quòd matrimonium cum serva *scienter* initum teneat, quia disparitas est, quod in matrimonio carnali fiat tantùm traditio personæ, quoad usum matrimonii, quæ stare potest cum dominio, quod habet Dominus; in matrimonio autem spirituali fit totalis traditio personæ, quæ stare non potest cum dominio alterius Domini, unde jus hoc irritavit, non illud. Hinc si Dominus ex post facto consentiat, ille Professionem revalidare poterit. Quartum, Infirmitas *antecedens* & incompatibilis cum observantia votorum indistinctè, aut cũ observantia regulæ, quod fit, dum vel soli patienti nocet & cum inhabilem reddit, uti podagra, non est tamen morbus contagiosus, vel etiam est aliis contagiosus, uti lepra, morbus gallicus, de quo solet esse quæstio.

5. Implicatio ratiociniorum & debitorum *Can. legem. dist.* 83.

An Professio emissa à laborante morbis incurabilibus vel contagiosis *tacito illo* sit valida? Id. ib. *dub.* 2. *n.* 25. *& seqq.* Tacendo peccat mortaliter, ità omnes. An Professio valeat? Gerson & Ledesma negant: quia recipiens eam non consensisset, si detexisset morbum. Alii plures affirmant valere, nisi Religio privilegium à Pontifice aliud habeat. Probatur argumento cap. postulásti. De *script.* Secundò, quia nullibi exprimitur talis morbus esse impedimentum dirimens. Tertiò, Error in qualitate accidentali non dirimit matrimonium; ergò. Ipse dicit, quod Judex utramque sententiam possit sequi; ait tamen secundam esse pacti conformiorem: Sic hermaphrodytus, si neuter sexus prævaleat, est inhabilis ad Professionem in Religione tam virorum, quàm mulierum, & Professio emissa ubique est invalida. Si autem alter sexus prævaleat alteri, valida erit Professio in Monasterio eorum, cujus sexus prævalet: & tamen tunc cognito hujusmodi defectu ejiciendus est à Religione, tum propter culpam taciti defectûs, tum etiam propter scandalum & periculum imminés ex ejus consortio, unde etiam prohibentur ordinari tales viri monstruosi *cap. fin. de etat. & qual. ordin. Can illiteratos dist.* 36. ergo. Hinc si sexus non prævaleat, ejici possunt authoritate Prælatorum in altero casu authoritate Summi Pontificis, *ibid. n.* 40. Vel saltem Nuntii Apostolici, vel Diœcesani, quamvis Prælati id facere possint ob incorrigibilitatem, vel alia crimina, quæ pœnam expulsionis ex speciali Ordinis statuto promerentur.

Ad num. 33. *in fine adde.* Quæritur, cùm ejectus non liberetur à votis, Quid ergò dicendum de paupertate? Communior est, quod non acquirat ullius rei dominium, sed usum tantum. Videtur tamen etiam posse in usus illicitos impendere, ita ut accipiens retinere possit. Dominium alii Monasterio, alii Ecclesiæ Diœcesanæ, si beneficium habeat, attribuunt, alii Romanæ. Neque liberatur ab observatione Regu-

Digitized by Google

Regularum, intellige de iis, quæ non repugnant ſtatui, in quo nunc vivit.

Obſerva, quod ejectus ut incorrigibilis ſit ſuſpenſus; à qua ſuſpenſione ſolus abſolvit Pontifex Romanus Ex Bulla Urbani VIII. Incorrigibiles autem non cenſentur, niſi anni jejunio & pœnitentiâ in carcere probati. Buſenb. *lib. 4. c. 1. dub. 7.*

Franc. de Arauxo *de ſtat. Eccl. q. 29. n. 9.* ait, quod ſemel legitimè, id eſt, per ſententiam definitivam latam ejectus non teneatur ad Ordinem redire, multò minùs cogi poſſit. Nam cap. fin. h. t. loquitur de fugitivis aut de condemnatis in juſtè, vel non definitivè, ſed interlocutoriè tantùm. Ratio prioris, quia per legitimam expulſionem extinguitur obligatio erga religionem, licet maneat obligatio voti erga DEUM, & obedientiæ erga Epiſcopum, non etiam erga Prælatum, quod alii negant priuſquam in aliam ſit ingreſſus Religionem.

Aut idem n. 10. quod Prælatus vel Prior eum volentem redire, poſſit, imò teneatur, recipere, non tamen debito juſtitiæ, ſed honeſtatis vel charitatis ad ſummum, juxta *dict. cap. fin.* vel eodem Conventu, vel in gangria illius, Sanctus nominat grangria id eſt: in prædio Monaſterii, vel, quod melius, in alio Conventu ejuſdem Provinciæ.

Ad num. 34. in fine adde. Franc. de Arauxo *q. 32. de ſtat. Eccl. n. 13.* tenet, quod Prælatus ordinarius poſſit diſpenſare cum religioſo volente tranſire ad laxiorem Religionem ex juſta & *rationabili cauſa.* Qualis eſt infirmitas & moralis impotentia ſervandi Regulam, maximè quando diſpenſatio hæc eſſet invita aliis Religioſis. Item perſecutio, quâ patitur, maximè ſi ipſe nõ dedit cauſam, aut ſemel datæ jam pœnituit. Si tranſiens ante Profeſſionem redeat, redire intelligitur ex TUNC, non ex NUNC. Thom. Triviſian. *1. deciſ. 34.*

AD TIT. XXXII.

De Converſione conjugatorum.

AD num. 3. in fin. adde. Franc. de Arauxo *tract. 3. q. 26. dub. 2.* Intelligendum de adulterio publico, ob quod per ſententiam Judicis alter conjux ſeparatus fuit. Aliàs licet vir id alleget, non eſt ſuſcipiendus. Sin autem ipſe vir occulto ſciat, & profiteatur, in foro conſcientiæ Profeſſio tenet, in foro tamen fori repetetur, donec probetur adulterium.

Matrimonio contracto, ſed nondum conſummato, poteſt alter conjugum, etiam aliâ invitâ Religionem ingredi, & remanens in ſæculo, poteſt ad ſecundas nuptias tranſire. Gonz. ad cap. verum 2. h. t.

Ad num. 13. in fine adde. Quod talis adhuc ingredi poſſit, tenet, & reſolvit caſum, quo puella, quæ invita, id eſt, volens nolens ob metum reverentialem dixit ſe conſenſuram, & ſub hac proteſtatione illi m coram Parocho & teſtibus in ſponſum acceptavit, cum qua ſponſus ex parte ſua matrimonium conſummarit, illam tetinentem in lecto ac ſe retrahentem 4. aut 5. carnaliter cognoſcendo abſque ulla uxoris complacentia, ut exinde creditur & ipſa aſſeverat, ſine ullius ſeminis fœminei effuſione.

Digitized by Google

Ratio, quia ut consummatio sit legitima auferens fœminæ facultatem transeundi ad Religionem intra bimestre requiruntur duo. Primò, ut membrum viri penetret vas fœminæ & intra illud seminet, & seminatione fœminæ etiam concurrente, ut probabiliùs est, & quod ad hoc non fuerit coacta à viro. Ratio prioris: quia per talem copulam efficiuntur una caro, & ponunt principium generationis, ad quod ordinatur matrimonium. Et hæc est communis sententia. Quamvis Sanchez vasis penetrationem nõ requirat, quod Auctor intelligit de plena vasis penetratione, quia aliàs fœmina manens virgo posset *consummare matrimonium*, siquidem interdum contingit Virgines semen virile circa earum vas effusum suscipere & attrahere, aut in balneo aut lecto, imò, & ex illo semine sic suscepto concipere sine violatione claustri pudoris teste D. Thom. quodlibet. 6. art. 18. quem refert & sequitur Navarr. *lib.* 4. *Consil. de frigid. & malefic. cons.* 2. *n.* 23. Consummatio autem auferens facultatem ingrediendi debet esse per copulam carnalem per cap. ex publico. cap. ex parte tua h.t. item cap. 2. Nam aliàs ex talis seminis attractione deberet nasci bigamia & affinitas, quod nemo fatetur: imò deficeret modus, quo probatur matrimonium consummatum per fœminarum contestationẽ ex cap. proposuisti & *cap. pen. de probat.*

Ratio posterioris requisiti ut non sit coacta: Probatur: quia sponsus ante bimestre non habuit jus extorquendi copulam & intulit injuriam, quæ aliter jus suum recuperare non potest, nisi per ingressum. Et hoc jus proderit ei in utroque foro, si non sit corrupta matronarum duarum judicio. In foro autem conscientiæ licebit ei, etiamsi fuerit corrupta, si aut non seminavit, aut ad copulam habendam sponsus intra bimestre violentiam intulit, ità ut invita & renittens succumberet, quovis enim violentiæ genere injuriam passa est.

Ad num. 21. *in fine adde.* Franc. de Arauxo *d. l. q.* 4. tenet hoc bimestre datum esse ad deliberandum: post bimestre autem teneri ad debitum, nisi illicò ingrediatur. *Illicò* intelligendo moraliter, se præparando quoad necessaria. Aliàs tenetur quis reddere debitum exceptis 4. casibus. Prima, defectus benedictionum Ecclesiæ, quæ vulgò *volationes* nuncupantur; quamvis sine illis cõsummare non sit lethale per se loquẽdo. Probatur per Can. nostrates *x. x. q.* 5. *Trid. Sess.* 24. *cap.* 2. Quod hortatur tantùm, nè omittantur. Veniale videtur esse in prima copula, quia non est servatus debitè ordo. Quamvis *omnes* copulæ ante denuntiationes sint peccaminosæ (non tamen fornicariæ) nisi fuerint remissæ. Secunda, periculum propriæ salutis, ubi peccaret reddendo v.g. si proli immineat probabile detrimentum v.g. abortus, quamvis prægnanti sit licitum, uti medicinis, etiamsi per accidens periclitaretur proles. Sic & copula conjugalis immediatè post prandium, aut balnea est illicita. &c. Tertiam & quartam causam non allegat ibi.

AD

Digitized by Google

AD TIT. XXXIV.

De Voto & voti redemptione.

Ad num. 1. in fine adde. Dices: Vota fiunt etiam Sanctis; ergò non tantùm DEO? Resp. 1. Fiunt DEO, sed in honorem Sanctorum, sicut extructio templi. Resp. 2. Si directè fiant Sanctis, non esse propriè votum, sed promissionem sacram elicitam ex virtute Dulæ. Unde votum DEO, B. Virgini & Sanctis factum expleat Suarez coram B. Virgine & Sanctis, ut refert Laym. *l. 4. tr. 4. c 1. n. 6.*

Ad num. 9. in fine adde. Objicies ex n. 11. Filiorumfamilias vota habent cõditionem, si pater consenserit; ergò etiam Religiosorum, si *Superior dissenserit.* R. Disparit. esse, quod Religiosi sint magis obstricti, quàm filii. Vel potiùs: quia dispensatio est contra jus, non etiam consensus patentis.

Ad num. 14. in fine adde. Exempla prioris membri. Vovisti ædificare Ecclesiam, si fias pauper, non teneris ad partem. Audire Sacrum, orare horam, Jejunium unius diei, peregrinari in cilicio, si peregrinari nequeas, non teneris ad cilicium. Exempla posterioris. Vovisti mille, teneris ad partem. Jejunium per aliquot dies. Perpetuam Virginitatem, licèt fornicaris, adhuc durat votum, nisi tantùm vovisses claustrum virginitatis integrum DEO servare. Jejunium in pane & aqua, si prævaricatus biberis vinum, adhuc teneris illud servare, & non nisi panem comedere.

Ad num. 16. in fine adde. Exempla. Malum ex *objecto* v. g. furtum. ob *Circumstantiam* v. g. peregrinari die Festo, ne audiat Sacrum, die jejuni, ne sit opus jejunare. ex *fine.* Ubi distinguendum, quod alius sit finis rei per votum promissæ, alius sit finis voventis. Prior vitiat, habet enim se ex parte objecti, posterior non, quia tenet se tantùm ex parte voventis, ipsa verò materia & substantia voti integra relinquantur, v. g: voveo eleemosynam ad vanam gloriam captandam, votum nullum est: qui autem coram aliis vanæ gloriæ causâ vovit, obligatus est; item si vovit fieri Carthusianus ex inordinato pisicum appetitu. Item si ex duello evaserit, si ex fornicatione vel adulterio prolem conceperit, vel non conceperit: quia hi fines tenent se tantum ex parte voventis.

Ad num. 17. in fine adde. Exempla actuum indifferentium. Non comedendi die Sabbathi in honorem B. Virginis, non comedendi carnes assas in Festo S. Laurentii, nisi ob propensionem per modum mortificationis quis id faceret. Idem est, si finis tantum sit indifferens, v. g. jejunare ut sumptibus parcas. Aliud est, si voveas, ut à DEO rem temporalem impetres.

Ad num. 21. in fine adde. Duo vota si sint incompassibilia v. g. vovit quis se hac die peregrinaturum, & postea vovit se eâdem die infirmis inservitutum, si posterius *melius* sit, tum prævalet, alias semper servandum est prius.

Ad num. 26. in fine adde. Ad votum non sufficit voluntas indirecta in causa sua, sufficit tamen voluntas virtualiter perma-

Digitized by Google

permanens in suo effectu. Exemplum prioris : scio me ebrium hominem occidere, si me inebriem & occidam, teneor; si verò sciam me vovere, & si sic voveam, non teneor. Quia ad votum actu inscecè requiritur directa se obligandi voluntas. Fortè quia bonum non nisi ex integra causa, malum ex quolibet defectu. Exemplum posterioris v. g. volo vovere, & postea, dum voveo, distractus sum.

Si quis pronus ad vota, voveat se nunquam velle vovere sine consilio Confessarii, votum validum est. Quòd si autem postea sine illo voveat, peccat, votum tamen adhuc tenet, quia adhuc habet objectum bonum, nisi in primo voto apposuisset clausulam irritantem, tunc posterius non valebit, nisi illa voluntas tempore voti, vel expresè vel virtute retractetur. v.g. Si memor sui prioris voti nihilominus voveat: quia hoc casu priorem voluntatè retractat.

Ad num. 45. in fine adde. Effectus voti est inducere obligationem, quam Laym. hoc tract. ait non esse ex justitia propriè dictam, sed ex virtute Religionis, quæ est potentialis pars justitiæ.

Quæritur. An opus sit magis meritorium ex voto quàm sine? Respondeo affirm. Quia provenit ex virtute Religionis, quæ est omnium nobilissima. 2. Quia qui ex voto operatur, non tantùm opus, sed & facultatem operandi DEO consecrat, & sic dat cum fructu ipsam arborem. 3. Qui mente obstinatâ peccat. Ergò à contrario. 4. Si contra votum operetur, gravius peccat, ergò si cum illo operetur, plus meretur. Idem *lib. 4. tract. 4. cap. 4.*

Ad num. 53. in fine adde. Regula : Transgressio voti non obligat ad compensationem, quia violatio promissionis DEO factæ tantùm obligat ad pœnitentiam : Quia DEO nulla utilitas decedit, quæ restitui posset. Aliud est in promissione homini facta : Huic enim compensare debeo damnum illatum *dict. tract. c 6. n. 4.* Unde si vovi Religionem, si intra annum non fornicer, licèt dolo fornicer ad evitandum votum, probabile est me non teneri. Primò, non ratione conditionis impletæ, quia impleta non est. Secundò, non ratione peccati commissi, uti dictum; ergò.

Ad num. 55. in fine adde. Cessante causâ finali cessat votum, v.g. vovisti pro impetranda valetudine filii, si is moriatur, cessat votum.

Ad num. 68. in fine adde. Ecclesia annulare potest vota etiam in conscientia. Dices: Ecclesia non habet jurisdictionem super actus merè internos; ergò nec vota merè interna infirmaret. Distinguitur antecedens, quoad jurisdictionem contentiosam & punitivam concedo, quoad aliam, quæ proximè ad salutem animæ tendit, nego. *d. tr. c. 7. n. 2.*

Utrum voti irritandi potestate præditus, postquam consensit, possit adhuc votum ante executionem irritare? Respondetur affirm. Si gubernativam in illum potestatem obtineat, quia talem potestatem etiam post consensum adhuc retinet *d. c. 7. n. 14.* A fortiori successor ejus id facere potest. Aliud est si hominibus quid hoc modo promissum sit; vult enim conservatio pacis

Digitized by Google

cis talia pacta ſervari. DEUS autem invitis ſuperioribus id non exigit. Dictum ſi poteſtatem gubernativam habeat. Unde ſi vir approbativè conſentiat, ut uxor votum continentiæ edat, id revocare nequit, quia quoad uſum conjugii vir hanc poteſtatem non habet. Idem eſt è contra. Item ſi uxor marito licentiam det vovendi peregrinationem; Creditor debitori ut voveat eleemoſynam non revocant.

An votum non petendi debitum teneat? Reſp. Si maritus id faciat, uxor aliquando irritare poteſt, quia ipſa ob verecundiam petere fortè non audet. Uxoris maritus non poteſt, quia non eſt obligata petere, niſi fortè tale votum diſcordiæ cauſa ſit.

Votum continentiæ utriuſque conſenſu editum abſolutè valet, ut reſcindi nequeat c. quod DEO 33. q. 5.

Quæritur utrum ſuperior peccet, ſi vota ſubditorum ſine juſta cauſa infirmet? Laym. *c. 7. n.* 18. putat eſſe veniale, eò quod abutatur poteſtate ſuâ; quamvis alii nullum eſſe dicant. A fortiori peccabit ſi ſemel conſenſerit, & ſine juſta cauſa revocaverit, quod tamen etiam per ſe *loquendo* ait tãtum veniale.

Quæritur utrum vota legitimè reſciſſa reviviſcant ceſſante ſubjectione? Reſp. 1. Vota Religioſi impuberis planè irritantur, eò quod Prælatus, Pater, tutor, &c. directam habeant poteſtatem in ipſam voluntatem voventium. 2. Vota puberis Religioſi &c. ante ſubjectionem emiſſa v. g. Uxor ante nuptias, licet poſtea fuerint infirmata, diſſoluto nuptiis reviviſcunt. Utrum reviviſcant quæ tempore ſubjectionis emiſſa, irritata ſunt? Placet Layman. Affirm. arg. ex cap. placet 12. *de converſ. conjugat.*

Ad num. 74. *in fine adde.* Differt diſpenſatio & irritatio 1. Quod in illo caſu requiratur juriſdictio, in hoc aliud jus in perſonas obligatas. 2. Illa ſine cauſa ſit illicita & invalida, quia eſt in jure DEI, irritatio adhuc teneat: quia ſuperior votum ſubditi reſcindens proprium jus & proprietatem exercet. 3. Si votum à Prælato ſuperiore confirmatum, non poteſt inferior Prælatus illud irritare, poteſt tamen ex juſta cauſa diſpenſare, ſi aliàs jus diſpenſandi habeat, quia per confirmationem extrahitur quidem à poteſtate dominativa inferioris, ſed non à juriſdictione voluntaria.

Obſervandum vota aliqua reſervatis eſſe ſimilia, ſed re ipſa reſervata non eſſe v. g. Votum caſtitatis ad certum tempus. Votum caſtitatis conjugalis, niſi auctoritate Pontificiâ annexum ſit ordini militari; non petendi debitum; non nubendi; non fornicandi. Ratio quia reſervationes ſtrictiſſimè interpretandæ ſunt, ut reſervatio tantum explicetur de voto caſtitatis *perpetuò, ſimpliciter* dicto. Sic quoque Religionis reſervatum eſt, non tamen ſuſcipiendi ſacros Ordines; nec ingredi ſtrictiorem, ut liceat adhuc ingredi minùs ſtrictam: ut profeſſus ad laxiorem poſſit. Item non eſt reſervatum votum pœnale v. g. ſi formicatus fuero, voveo Religionem; vel conditionatum, ſi convaluero, voveo Religionem, *antequam convaleſcam*, quia ubi convaluero, eſt abſolutum & reſervatum.

Dices : in pœnali post peccatum non fit absolutum, ergò neque in conditionali. Disparitas est, quia in conditionali vovens tendit per se in rem promissam tanquam bonam sub conditione : in pœnali verò tendit per se in illam tanquam pœnam, adeoque malam & afflictivam, quam mallet evitare, quàm incurrere. Unde si voveat Religionem tanquam pœnam medicinalem, tunc post peccatum commissum, etiam tale erit Papæ reservatum. Aliud est, si mulier dicat, si nuptiæ hæ non successerint, voveo Religionem; Episcopus potest. Ità Layman sentit. Quia videtur mulier hoc votum ex mimio affectu facere. Item votum metu injusto, id est insufficienti extortum, si enim esset sufficiens, esset nullum. Item votum alternativum, cujus pars altera reservata non est, licèt postea altera pars non reservata fiat impossibilis, nisi vovens se ad reservatam specialiter determinet. Item si Pontifex reservatum in aliud commutârit, poterit super hoc dispensare Episcopus. Ius surrogatû sapit naturam ejus, in cujus locum surrogatum est. Resp. Quoad intrinseca conc. quoad extrinseca, neg. Item si dubium sit de valore voti, quod tamen *per se* non liberat.

Dispensatio in reservatis tempore necessitatis ab Episcopo facta, non extendit se amplius, quàm necessitas postulat. v.g. In voto continentiæ, ut matrimonium inire possint, peccabunt adhuc *contra votum*, si extra matrimonium fornicentur. Potest autem Episcopus dispensare tali casu, licet Legatus Apostolicus sit in Provincia, quia hic non habet plus juris, quàm Episcopus, nisi Legatus specialem commissionem dispensandi in Casibus reservatis à Papa habeat.

Vota commutari possunt in melius, nisi sint summo Pontifici reservata. Quia hoc casu & ipse sibi commutationem reservavit ; nisi quis in votum Religionis illa commutare velit. c. Scripturæ. *de vot.* Unde illa tempore Novitiatûs suspensa manent.

Observandum. Cui concessa est facultas dispensandi, ei etiam censetur concessa facultas commutandi juxta reg. 53. *de reg. jur. in 6.* quæ locum habet, quando minùs subordinatur majori, seu in eo continetur tanquam imperfectum in perfect. uti hic. Sicut etiam in testamento & Codicillis.

Quando dicitur in votis realibus debere fieri dispensationem sine præjudicio tertii, quod præjudicium est, si is per acceptationem jam proprium jus habeat.

Post factam commutationem voti est in arbitrio voventis vel prius, vel posterius facere : quia hæc in favorem ejus facta est. Quod si tamen posterius fiat impossibile, jam omnimodè liberatur : quia obligatio nulla est ; nam in priori casu tantùm id facere potest, si velit, non tamen tenetur.

Quæres, si quis in sæculo voverit voto simplici se ingressurum arctiorem Religionem, potestne justâ conscientiâ laxiorem profiteri, & in ea permanere ? Respondet Franc. de Arauxo *tract. 1. q. 7.* Quod profitendo quidem peccet, postea tamen ad prioris voti adimpletionem non teneatur. Est sententia

da D. Thomæ *22.q.86.art.8.* Ratio, quia votum simplex, quo quis obstringitur minori Religioni, est fortiùs quàm votum simplex, quo quis adstringitur majori Religioni. Post votum enim simplex matrimonium contractum non dirimitur, sicut post solenne. Probatur etiam per cap. *qui post votum.* De Regularibus. Dices: Post votum simplex initum matrimonium non extinguit obligationem voti simplicis, sed tantùm suspendit, quamdiù duravit matrimonium, quia adhuc votũ implere potest. Ergò & hic non tollitur obligatio, quia votũ implere potest ingrediendo Religionem arctiorem. Respondet, matrimonium suspendit, Professio extinguit. Quia licèt vovens & per matrimonium & per Professionem se alteri tradat, id tamen fit diversimodè. Nam Religiosus se tradit Religioni & DEO tanquam immortalibus, ac nunquam perituris, proinde jus supra illum est immortale & nunquam periturum. Conjunx autem se tradit alteri ut homini mortali ac perituro, cujus proinde jus supra comparem est mortale ac caducum, & durans duntaxat usque ad mortem exclusivè.

Item ex eodem observa, quod hoc votum: polliceor me in hac Religione permansurum, non æquipolleat ei; polliceor me nunquam susceptum aliam Religionem arctiorem: quia posterius est nullum utpote impeditivum majoris boni.

Dices: Vota sunt juris naturalis Divini; ergò Pontifex dispensare non potest. Respondent aliqui, Papam propriè non dispensare, sed declarare tantùm ob circumstantias graves hîc non obligare. Resp. 2. Non intervenire hîc ullam dispensationem; nam intervenit tantùm remissio partis, cui facta est promissio. DEUS enim per suum Vicarium remittit seu condonat jus sibi ex promissione acquisitum. Sicut Contractus Jurisgentium & naturæ resolvitur, si pars jus suum remittat. Sannius, *Tom.3 de LL.disp.1.q.4.n.10.*

Adnum. 76.in fin.adde. Observa quod Innocentii prædecessor Cælestinus III. dispensaverit in voto solenni castitatis cum Constantia filia Rogerii Regis Sanctimoniali in Panormo, ut nuberet, prout nupsit Henrico VI. ex quibus natus fuit Federicus II. Imperator. Ità refert Franc. de Arauxo *tract. 1.q.6.n.19.* ex Cajetano & Medina, cujus ignarus esse non potuit Innocentius.

Item dispensatum fuit cum Ramiro Monacho Benedictino, ut nuberet, & Regnum Aragoniæ acciperet gubernandum exurgendi causa boni communis. Idem, *tract.2.q.19.n.40.* & rationem adfert etiam hanc n.45. Super voto paupertatis solenni dispensatur, quoties Monachus assumitur ad Episcopatum, qui acquirit verum dominium redituum quoad portionem, quæ ipsi obtingit, quamvis aliqui antecedens negent. Ad objectionem quod Consecratio & Benedicto auferri nequeat. Respondet n.55. ex Cajetano. Quando est *constitutiva*, utpote eas res constituens benedictas formaliter & completivè, reddens illas ad unum sacrum usum destinatas, atque ad alios inhabiles, uti est Calicis, Episcopi, Sacerdo-

cerdotis. Et concedit, quod auferri nequeat eodem subjecto manente. Quando autem est tantùm *invocativa*, utpote per quam invocatur DEUS, ut eisdem rebus utentibus opem ferat, ut benedictio ciborum, armorum &c. Quæ res ad alios usus profanos adhuc habiles manent, & Negat. subjungitque: Et talis est benedictio Monachi, si quam recipit in sua Professione.

Objic. Res uni tradita non potest alteri tradi; atqui per Professionem est traditus DEO; ergò. Resp. Dist. Maj. invito Domino Conc. Hîc autem DEUS invitus non est, sed propter utilitatem publicam consentit. Et sic Papa etiam dispensare potest in aliquo Divino jure, vel naturali ob causam ex quadam potestate delegata, quam ei Christus juris Divini & naturalis Author reliquit, nè Ecclesiæ suæ deficeret in necessariis. Sed quæ illa? Regulam dat à posteriori illam, in quibus Pontifex aliquando dispensavit, Potest; in quibus autem nunquam, videtur non posse. Item à priori: in illis, in quibus hanc potestatem à Christo accepit. Accepit autem in iis, in quibus consulitur bono regimini Ecclesiæ absque scandalo & morum Christiani populi corruptela, uti fit in votis. Secùs in matrimonio consummato, polygamia &c. in quibus corruptela sequeretur, occasio ad rixas, pervertereturque liberorum educatio. Ità ut in his nullum, quamvis commune & publicum, bonum præponderare valeat.

Dices: Omnis ponderatio non est digna continentis animæ Eccl. 26. Ergò non datur causa justa. Et aliàs damnaremus factum D. Matthæi, qui noluit dispensare cum Iphigenia, quæ virginitatem voverat, ut nuberet Hirtaco Regi, qui promittebat se & suos eo mediante matrimonio fidem suscepturos. Respondeo, fœcunditas carnis non præponderat, sed bonum commune præponderat continentiæ Monachi. D. Matthæus potuit, sed noluit, tũ quia id non promiserat Rex, tum quia Iphigeniam noluit à proposito suo divertere. Et fuit tantùm votum simplex, in quo omnes admittunt dispensari posse. Idem n. 61. Rejicit rationem, quia solennitas est de jure humano; quia inquit aliud est solennitatem professionis dependere à statuto Ecclesiæ ut à conditione præsuppositа seu remota: aliud est illam esse formaliter de statuto Ecclesiæ. Sic contractus matrimonii est juris naturalis, & de jure Divino Sacramentum inter personas habiles initum, supposito statuto Tridentini, quæ sint personæ habiles, nimirum illæ, quæ contrahunt coram Parocho &c. Sic contractus emptionis est juris naturalis, ut res venales emantur justo pretio, supposito statuto, quod taxat justa rerum pretia. Sic & sollennitas Professionis, & traditio, quâ vovens dominium sui transfert in DEUM & Religionem, est de jure Divino & naturali, dependenter tamen à statuto Pontificis approbantis eam Religionem & acceptantis illam, tanquam de numero approbatarum. Inde per consequens tenet, si fieret Dispensatio sine justa causa, eam non tantùm fore illicitam, sed etiam invalidam, & matrimonium nullum, sive bonâ, sive malâ fide ineatur.

AD

Digitized by Google

AD TIT. XXXIX.

De Censibus, Exactionibus & Procurationibus.

A *Dnum.1. in fine adde.* Tributorum genera consueta sunt quatuor. *Census* à capite seu capitando dictus, impositus personæ in signum subjectionis. *Tributum*, quod solvitur de fructibus terræ. *Vectigal*, quod penditur pro reparatione viarum, pontium. *Pedagium*, quod impenditur pro earundem viarum custodia & securitate. Franc. de Arauxo *disp.* 12. *diffic.* 2. ex Dominico Soto.

Ad num. 3. *in fine adde.* Episcopi & cæteri Prælati Ecclesiarum novos census in eis imponere, aut aliquam partem fructuum sibi reservare nequeunt, Gonz. ad cap. prohibemus 7. h.t.

Ad num. 5. *in fine adde.* Ex jure naturali tenentur alere Regna suos Reges, & tribuere subsidia necessaria; est enim Rex pastor ovium rationalium. Sicut igitur pastor jus habet, ut de ovium suarum lacte & vellere alatur, ita & Rex ut de suorum bonis superfluis adinstar lactis & velleris, quæ ovibus superflua sunt. Item Respublica comparatur ad Regem, ut nutrix ad infantem, quem de suis uberibus lactat, qui jus habet sugendi lac pro sustentatione necessarium, non tamen sugendi nutricis sanguinem, quem natura dedit pro ipsius matris seu nutricis conservatione. Unde in Proverb. qui nimis emungit, elicit sanguinem. Franc. de Arauxo, *de stat. Civil. disp.* 12 *difficult.* 2, *n.* 1.

Ad num. 9. *in princ. adde.* Ad cap. 6. h.t. Observa quod Cardinales fuerint inferiores Episcopis ordine & dignitate usque ad tempus Clementis V. Unde non mirum, quod Cardinales in isto capitulo postponantur. Ab Andler. in Jurispr. Rom. *de stat. Hom. p.* 1. *n.* 21. *& seqq.* Hic ordo reconsetur. Evaristus titulos Presbyteris distribuit, septemque Diaconos constituit Anno 267. Dionysius Parochias assignavit & Episcopis Diœceses constituit. Marcellus titulos Presbyteris datos ad 25. reduxit, qui ab initio Cardinales dicti, quod ab his tanquam Cardinibus Ecclesia DEI dirigeretur. Bonifacius III. Cardinales uti Senatores mirificè extulit. Innocentius IV. circa Annum 1244. ut equo insidentes rubro galero uterentur statuit, in signum, quod parati sint pro Religione sanguinem effundere. Paulus II. vestem coccineam cucullo insignem adjecit, ut hâc quoq; cum rubenti peraso spectabiles essent. Sunt quidam Cardinales Episcopi, quidam Presbyteri, quidam Diaconi. Primi vocantur fratres Pontificis, reliqui autem filii; Antiquior autem Decanus, plura ibi. Franc. de Arauxo *de stat. Eccl. tract.* 2. *q* 15. *n.* 19.

Dignitas Episcopalis est suprema in Ecclesia, etiam respectu Cardinalatûs. Gl. in Can. quanquam 2. *q.* 7. *& n.* 20. Ita ut usque ad tempus Bonifacii VIII. Episcopi non creabantur Cardinales, nè descenderent.

* * *

AD TIT. XXXX.

De Consecratione Ecclesiæ & Altaris.

Ad num.1.in fine adde. Busenb. *lib.6. tr.3.c.3.dub.5.* Ad Missam requiritur sub gravi sacrilegio Altare consecratum ab Episcopo, vel *Abbate* (hunc enim Altaria, Calices, & Campanas posse consecrare etiam ad usum alienarum Ecclesiarum docet Diana cum Barbos. & aliis ex declaratione Cardd. & privilegio Innocentii III.) vel Sacerdote privilegiato, stabile vel portabile &c. ubi de reliquis requisitis ad Missam.

Ad num.seq7. adde. Reconciliatio fieri debet ab Episcopo, vel Sacerdote ex privilegio Papæ (quale Superiores Regularium pro suis Templis habere quidam volunt,) si fuit Ecclesia consecrata, (quod præsumendum si celebretur Festum Dedicationis,) si verò fuit tantùm benedicta, potest fieri Reconciliatio à simplici Sacerdote aspersione aquæ benedictæ cum facultate Episcopi, vel sinè ea secundùm Dian.

Ad num.16.in fin. adde. Ex Sanni. *tom.3.dist.5.q.10. n.26.* Si corruant parietes, non tam violatur quàm execratur Ecclesia, inter quæ discrimen; nam pollutâ Ecclesiâ polluuntur etiam omnia Altaria; Execratâ autem Ecclesiâ per lapsum parietum, non ideò etiam execrantur Altaria. Ità Abb. Sylo. Item Busenb. *lib.6.tract.3.cap.3.dub.4.* ubi addit, quod non execretur per desolationem, exercitium hæreticum, spurcitias hominum, vel animalium illic stabulatorum &c. Etsi deceat, & praxis habeat, ut per Episcopum vel Sacerdotem cum aliqua Cæremonia reconcilientur & abluantur, quod in simili casu etiam de Altari intellige. Ecclesia execratur, si parietes secundùm majorem partem destruantur, vel *omnis eorum crusta*, aut major saltem pars *simul* auferatur.

Altare execratur, 1. si, cùm fixum est, lapis consecratus removeatur ab inferiore structura. 2. Si ità frangatur sive fixum, sive portabile, ut in nulla ejus integra parte calix cum patena possit consistere. 3. Si spolietur sepulchrum, quod tamen quidam negant.

Calix execratur, si notabiliter frangatur, vel ità, ut fiat inutilis ad usum sacrificii, v.g. si foramen fiat in fundo licèt minutissimum, vel si figura destruatur, non tamè si in tornatili pes separetur à cappa, quia in eo consecratur sola cappa. Neque execratur si pereat inauratio, quamvis soleant post novam inaurationem denuò consecrari, id tamen necessarium non est, etsi deceat, ut abluatur aquâ benedictâ. Ubi etiam vide, quando vestes sacræ execrentur, si suum perdant usum.

AD TIT. XXXXI.

De celebratione Missarum & Sacramento Eucharistiæ, & Divinis Officiis.

Quæstionem 17. tract.2. de stat. Eccl. ponit Franc. de Arauxo. Utrum valor

Digitized by Google

valor Missæ sit tantus, ut si offeratur pro pluribus, tantundem prosit illis, acsi pro uno duntaxat offeratur? Cajetanus affirmat, quia est infiniti valoris ratione rei contentæ & oblatæ. arg. Can. immolatur. *de consecr. dist. 2.* Can. non mediocriter *de consecr. dist. 5.* Unde etiam ex ritu offertur pro vivis & defunctis. Sylvester distinguit. An Missa offeratur oblatione communi & generali, si scilicet Sacerdos intentionem referat ad multitudinem fidelium in communi, & tunc non prodest tantùm singulis. Vel oblatione sigillatâ intentionem referendo ad singulas personas sigillatim & in particulari, & tunc tantundem singulis prodest. Ratio: quia quantitas satisfactionis respondet huic Sacrificio dependet maximè ex intentione ministri, quæ minuitur in singulis, quibus fit applicatio generalis, secùs autem si fiat specialis. Unde Missæ defunctorum plus prosunt defunctis, item leguntur Missæ pro certis necessitatibus ob specialem intentionem. Tertia sententia, quam etiam tuetur, & est communis, quod sacrificium Missæ non tantùm pluribus prosit ad satisfactionem, quantùm prodesset, si pro uno duntaxat offerretur. Ubi prænotandum 1. In Sacramento Eucharistiæ præter orationes & collectas, quas Ecclesia adjunxit, & quæ tantùm operantur per modum meriti & impetrationis reperiri duo. *Rationem Sacramenti, & rationem sacrificii* à se distincta. Sic dum asseruatur, vel in die paraseves sumitur Hostia, est Sacramentum, non tamen sacrificium, quod tribus actionibus, Oblatione, Consecratione & consumptione *completur*. Dico *completur*: quia si incideret Festum die paraseves, tenerentur & illam partem tum fideles audire. Prænotandum 2. sacrificium non in re contenta, sed in ea triplici actione fortiter consistere. Prænotandum 3. quòd Eucharistia ut Sacramentum operetur effectivè physicè gratiam & ex opere operato. Ut *Sacrificium* autem tantùm moraliter & satisfactoriè relaxando pœnam temporalem pro peccatis debitam. Ex quo deducitur ratio, quod ut tale sit valoris finiti, utpote non consistens in re oblata, sed in actione offerentis, quæ est finiti valoris & virtutis, ergò. Confirmatur. Oblatio 1. JESULI, factæ à B. Virgine in Templo per manus Simeonis est valoris & dignitatis finitæ; ergò. Altera autem oblatio, quâ Christus se in Cruce obtulit, est valoris infiniti, quia dignitas offerentis est infinita. Tertia ergò, quâ Sacerdos offert, erit etiam tantùm finiti valoris.

Confirmatur. Actiones Theandricæ, id est DEI viriles à Christo factæ v.g. Jejunium &c. sunt infiniti valoris, quia ipse valoris infiniti.

Ratio 2. Sacrificium prodest per modum solutionis debiti, quæ si ad plures extendatur, eò minùs singulos tangit.

Ratio 3. Quia aliàs sequeretur, quòd Sacerdos pro una Missa posset à pluribus accipere pictantias seu solutionem. Vel etiam uni, cui debet decem v.g. satisfacere, si legat unam. Quod Urbanus VIII. prohibuit. Quamvis spectato *jure naturali* possit Sacerdos pro una Missa duas, vel ad summum tres accipe-

accipere; si *una* non sufficiat pro diario victu, & *alunde* non habeat, & non *promiserit se solum pro illo* eam oblaturum. Quia qui Altari servit, debet de Altari vivere.

Ex Sanni. *tom.3.dist.4.q.12. ad cap.* cum Matthæ h.t. tenet probabilius, quòd aqua mixta vino priùs convertatur in vinum per *d.c.* & ex eo, quòd præcipiat Ecclesia modicam quantitatem affundi, utique ex eo, ut possit *priùs* converti in vinum. Item quòd solum vinum sit materia consecrationis; & arg. Trident. *Sess.13. Can.2.* Item quia aqua non numeratur inter res nutritivas; est autem ibi cibus & potus animæ nutritivus. Hinc ex *q.13.* PP. loquentes de conversione in sanguinem intellige mediante aquæ conversione in vinum. & sic de hac Thesi fuit interrogatus Pontifex in d.c. *Num aqua convertatur* in sanguinem, quam decidit. Concilium Triburiense, decernens tertiam patem aquæ admiscendam, fuit provinciale & abrogatum per Generale. Si in fine Missæ advertatur sola aqua, debet affundi vinum & immediatè consecrari, ubi non potest fieri conversio. Resp. Vel fieri, vel manere aquam cum speciebus vini. Aliàs per se habet vinum nativas quasdam activas qualitates secundas, quibus facit interveniente aliquâ morâ illam conversionem, licet non habeat formalem siccitatem appositam humiditati aquæ, nec calorem oppositam frigori. Extractas à Chymicis guttas aquæ vino mixtas vel negat, vel ait esse attenuatas substantiales partes vini.

Ad num.5. in fine adde. In quo consistat forma? Idem *d.dist.q.15. Essentialiter* tantùm requirit hæc verba: *Hoc est Corpus meum.* Dummodò intendat Corpus Christi. *& q.16. Hic est Calix sanguinis mei*, vel: *Hic est sanguis meus.* Item *q.17.* quòd Sacerdos hæc verba, & *recitativè* seu mattialiter & historialiter, & etiam significativè & formaliter proferat. Quia dicitur in Canone *dicens.* Ergò recitativè. Et affirmat etiam ibi esse, ergò significativè. Et hæc prolatio *necessaria* est & etiam sola sufficit.

Ex eod. *dist.5.q.1.* Sacrificium est propriè actus Religionis externus, & oblatio Rei cum sui immutatione facta in ordine ad DEUM immediatè significans DEI excellentiam ac supremum dominium cum subjectione sacrificantis ad ipsum. Sacrificium legis *naturæ* ex opere operantis ratione Fidei effectum habuit. *Legis veteris* etiam tollebat immunditias legales. *Novæ legis* ex opere operato. Offerebantur vel *animalia* quæ *victimæ seu Hostiæ* à victoria. Vel *fructus*, qui *immolationes* à mola seu molito farre; vel *liquores* & *libamina* dicebantur. Ratione formæ si totum igne consumebatur, dicebatur *holocaustum*, id est ascendens; si partim in usum Sacerdotum, *Hostia*, si etiam partim in usum offerentibus cedebat, Hostia pacifica. Item aliud *eruentum*, aliud *incruentum*. Item aliud quando offertur totum ad DEUM colendum. *Eucharisticum*, quando in gratiarum actionem. *Impetratorium* pro beneficiis accipiendis. *Propitiatorium* pro peccatis & pœnis avertendis.

Ad num.7. Adde ex eod. *d.st.5.q.xi.* Requi-

Digitized by Google

Requiritur ad celebrandum *Ara* seu Altare ex lapide plano Chrismate ab Episcopo delibatum. Can. Altaria *dist. 1. de Consecrat.* quod vel fixum, vel portatile. Illud consecrationem amittit, si à pede vel columnis amoveatur, hoc non, licet ex ligno exponatur, modò non frangatur notabiliter. Quo casu etiam calix consecrationem perdit, non etiam per usum intus deauretur; si autem de novo inauretur, *totus* est, ut de novo consecretur. Sit ex auro, argento, vel saltem *stanno* cum patena. Can. ut calix *de consecrat. dist. 1.* Ex cupro fortè, si *fortiter* inauratus. Pixis seu ciborium, item lunula in Monstrantia satis est, si sint benedicta. Purificatorium non debet esse necessariò benedictum. Requiritur item Alba, cingulum, manipulus, Stola & Casula, aliàs mortale, nisi necessitas. Potest etiam quis stolâ pro manipulo & cingulo, & manipulo oblongo pro stola, quia habent similem benedictionem, uti. Altare mappâ triplici, vel saltem duplici tectum esse debet. Corporale & palla ex lino benedicuntur ab Episcopo, vel alio potestatem habente, lumen accensum. cap. literas h.t. Si Missa celebretur super Altari non consecrato, vel in calice, per hoc ipsum consecrantur. Absque ministro in necessitate Missa legi potest. Fœmina minister esse nequit cap. inhibendum. *De cohabit. Cleric. & mul.*

Ad num. 8. in fine adde. Privilegium istud non esse revocatum per Trident. bene probat idè *d. dist. 5. q. 12. n. 6.*

Ad num. 27. in fine adde. Idem tenet Busenb. *lib. 1. tract. 2. cap. 3. dub. 5.* qui addit, quod votum & pœnitentia in confessione injuncta plerumque non impleantur per actum aliàs debitum, quia hæc non est mens voventis, vel Confessarii. Unde si sit, etiam implentur. Eodem modo actu uno plura violans præcepta non nisi unum peccatum committit, si habeant motivum formale idem, ut in jejunio &c. vel in casu isto. Secus si diversum, ut, qui violat præceptum & votum. Item adulteratur cum uxore alterius.

Idem Busenb. *lib. 4. cap. 2. dub. 2. art. 1.* ad finem. Etsi habens plura beneficia satisfaciat unicâ recitatione horarum, tenetur tamen tot facere commemorationes, quot sunt beneficia seu Patroni beneficiorum, quia par est omnium ratio.

Ad num. 35. in fine adde. Busenb. *lib. 4. c. 2. dub. 2. art. 2.* Sive omissio horarū (abstrahendo à multiplicatione actuū voluntatis) sit unum numero peccatum, ut vult *Bonac.* sive sint plura formaliter, ut docet *Less.* sive unum multiplex ut *Suar.* Sive unum pluribus æquivalens &c. probabile tamen est, in Confessione explicandum quot horæ sint omissæ; eò quod sit circumstantia tenens se ex parte objecti, & constituens actum in ratione suæ individuali.

Ad num. 38. in fine adde. Quæres, an, si quis habeat solùm diutnale, teneatur recitare partem matutinalis Officii, scilicet Psalmos & Antiphonas sine Lectionibus & Responsoriis, quæ sunt in Breviario? Nayatr. affirmat id universaliter, contrarium sentientes irridendos esse ait. Thomas Sanchez ait excusari eum si sit officium novem Lectio-

num, quod tunc hæ sint pars principalior & essentialis, sine qua pensum matutinale nõ solvatur: sin autem sit trium Lectionum, non excusari, eò quòd tunc Lectiones sint materia levis & modica, adeoque insufficiens ad tollendam moralem matutinalis pensi integritatem. Joannes Sanchez ait indistinctè talem excusari, eò quod sine lectionibus non salvetur integritas substantialis matutini. Quam sententiam sequitur Franc. de Arauxo *de stat. civ. disp. 9.* casu ultimo n. 8. qui addit, quod malit irrideri à Navarr. quàm novem aut etiam duodecim Psalmos cum solo diurnali in vanum recitare.

AD TIT. XXXXII.

De Baptismo & ejus effectu.

PAter Sannius *tom. 3. disp. 2.* per quæstiones 16. *tractat. de Sacramento Baptismi.* Ubi ex quæst. 1. notandum, quòd tempus instituti hujus Sacramenti aliqui assignent ante mortem, dum Christus in Jordane baptizatus. Alii quod Joannis 3. dixit ad Nicodemum : *Nisi quis renatus* &c. alii post Resurrectionem Matth. ultimi. quando dixit : *Euntes baptizate &c.* Scotus tenet institutum ante mortem Christi.

Ex quæst. 2. Est necessarius necessitate medii. Est autem necessitas medii, quando aliquid est ità necessarium, ut eo prætermisso vel scienter, vel ignoranter, vel ob impotentiam salus nullatenus acquiritur. Necessitas autem præcepti, quo prætermisso per ignorantiam vel impotentiam salus adhuc acquiritur. Ex quæst. 3. Pro Baptismo flaminis sunt textus promittentes salutem pœnitentibus Ezech. 18. Si autem impius. item Actor. 10. Cornelius Centurio justificatus ante Baptismum fluminis. Item Trident. *Sess. 14. c. 4.* Pro sanguinis Matth. 10. Qui confitebitur me &c. Marci. 8. Qui perdiderit animam suam &c. Ex quæst. 5. Qui fictè, id est indispositè accedit, hoc tamen invinciblitèr ignorat, quàm fictionem negativam vocant, is per collationem Baptismi characterem acquirit. Postea autem recedente fictione per solam attritionem producitur in eo gratia, & peccata remittuntur. Si autem suscipiatur cum obice seu fictione positiva, id est, quando actu mortaliter peccat in susceptione, vel habitualiter voluntariè perseveret in peccato mortali, non operatur suos effectus, nisi obex tollatur vel per contritionem, vel attritionem unà cum Sacramento pœnitentiæ.

Ad num. 5. in fine adde. Ex quæst. 7. Scotus tenet contrariam sententiam. Rationem *etiã* dat hãc: quia non potest propriè dici ablutio, nisi fiat immissio & emersio. Item quod sufficiat etiam tinius guttæ quantitas, dummodo fluat ac extendatur per alias corporis partes.

Ad num. 6. in fine adde. Ex quæst. 8. Græci habent formulam : Baptizetur servus Christi in nomine &c. Ratio: quia ortum fuit dissidium, & dicebant Christiani propter ministrum, qui eos baptizârat : Ego sum Pauli; ego Cephæ ad Corinth. 1. Unde ut schisma hoc tolleretur, ordinata fuit dicta formula.

Ex

Digitized by Google

Ex quæst. 9. Temporibus Apostolorum licitè & validè Baptismus fiebat solius Christi nomine expresso. Probatur *Act.* 2. 38. Item *Actor.* 8. *v.* 16. Item *Act.* 10. *v.* 48. item ex Can. à quodam, *de Consecrat. dist.* 4. An hodie valeret, non vult determinare. Scotus putat sub conditione esse rebaptizandum.

Ex quæst. 10. Substantialis mutatio in forma ponit irritum Sacramentum, vel per additionem; sic non valet: baptizo te in nomine Patris increati, Filii *creati* &c. quia tollit increatæ Trinitatis invocationem. Vel addendo: in nomine B. Virginis, nisi hoc tantùm devotionis vel intercessionis causâ addatur. Vel per *variationem* v. g. in nomine Domini. In nomine DEI Unius & Trini, in nomine primæ, secundæ & tertiæ personæ. In nomine Ingeniti, Geniti & Doni. aliqui tamen de his formis dubitant. Probabiliter valet: In nomine Genitoris, Geniti & Spirati: quia videtur sufficienter exprimi Trinitas secundùm proprietates personales, & originationem unius ab altera persona.

Omissio in lingua latina ly, Ego. In. & Amen. non irritant. Vitiat transpositio substantialis: Te *Patris* ego baptizo in nomine &c. non etiam *Te ego baptizo &c.* Vitiat interpositio vel interpausatio notabilis: quia non esset actus continuus.

An baptizari possit neque actuale neque originale peccatum habens? Affi. quia ad salvandam veritatem practicam formæ baptismi non requiritur nisi materia cum applicatione debita formæ, intentione ministri, & aliquali consensu baptizandi, & quod aliquem effectū in eo sortiatur. quod fieri potest, & erit effectus Character in B. Virgine: in aliis Sanctis augmentum gratiæ. Quod autem dicitur: Confiteor unum Baptisma in remissionem peccatorum. Intellige ordinatiè & ex instituto si adsint, ut sit differentia inter formam pœnitentiæ, quæ expressum semper dicit ordinem ad peccatum præteritum, ut patet ex verbis: *Absolvo te* per modum Judicis. Baptismus a. ex sua ratione non importat aliud, quàm nitorem & munditiem rei lotæ, sive id fiat per amotionem sordium, si insint, sive per additioem pulchritudinis, si sordes non insint.

Ex quæst. 12. An monstrum humanum baptizandum? Si sit dubium an sit homo vel bestia, videndum an caput & pectus, sub quo cor latitat, humanam formam habeat, & potest baptizari, secùs si bestialem. Si dubium an plures animæ, tunc una pars, de qua certum, simpliciter, altera sub conditione baptizabitur. Probabile indicium duarum animarum si habeat duo capita, si duas spinas dorsi, si duplex cor; in adultis evidens erit signum, si habeant diversos & contrarios actus voluntatis & intellectûs, una v.g. vult sobriè vivere, altera verò lascivire.

Observ. Differentias inter baptismum Christi & Joannis, quia hic non conferebat gratiam ex operato. *Trident. Sess.* 7. *de Baptismo.* Fuit à puro homine institutus & promulgatus. Non erat sub præcepto & pro solis adultis, non imprimebat characterem, poterat que iterari, nec conferebatur in nomine Trinitatis. Secus in Christi.

Digitized by Google

Ad num. 18. *in fine adde.* Ex eod. quæst. 13. Ex communi DD. parvulos infidelium agonizantes absque controversia posse baptizari parentibus invitis. Quia lex charitatis erga proximum salvandum hoc petit.

Item quod parvuli Judæorum & infidelium subditorum Principibus Christianis etiam civiliter tantùm, seu quoad jurisdictionem temporalem possint licitè baptizari invitis parentibus, maximè adhibitâ cautelâ, ne sub parentum curâ relinquantur est Scoti contra Zoes. & Tht. Ratio: quia in dominiis subordinatis obediendum est dominio Superioris, id est, DEI potius quàm parentum, maximè in iis, quæ spectant ad salutem animæ. Imò addit, quod plus est, inquit Scotus, videtur religiosè fieri, ut & ipsi parentes cogniti minis & terroribus ad suscipiendum baptisma: Unde in Concil. Toler. 4. multum commendatur pietas Asseburi Hispan. Regis, quod Judæos coëgerit ad fidem, & inde dicitur *Religiosus Princeps.*

Ex quæst. 15. An quis se ipsum possit baptizare? Respondetur negat. quia alius esse debet, qui gignit, & qui gignitur etiam Sacramentaliter. An unus plures simul? Respondetur affir. si necessitas. Dicendo: Baptizo *vos.* ubi ly *vos* includit in se singulare pluries geminatum.

Quæres, si baptizans dicat: *Nos te baptizamus* an valeat. Respondetur affic. Quia hic ly nos significat tantùm unum ministrum. Si duo simul & abluerent & proferrent verba, fieret quidem Baptismus, sed tamen probabiliter unus solus baptizaret cum effectu Sacramentali, quem DEUS determinaret, sicut contigit de duobus Sacerdotibus simul unam hostiam consecrantibus.

Ex quæst. 16. Qui adhibet patrinum hæreticum absque *necessitate* peccat. Est communis: quia non solet spondere ex corde de instruendo in rebus veræ Fidei, licèt è contra baptizante hæretico, Catholicus patrinus esse possit, quia non communicat in exercitio pugnante cum veræ Fidei professione. Busenb. *lib 6. tract. 2. c. 1. dub. 3.* Dubius est, si tantùm una vel altera gutta abluatur. 2. Si tantùm pars minùs principalis v. g. digitus, manus, pes. 3. Si tantùm crines sint tincti. 4. Si infans adhuc involutus secundinæ peccat venialiter. Qui loco *te* dicit Petrum. Vel donationem. vel loco Baptizo, abluo. *Dub.* 4. Monstrum quod capite & pectore formam hominis refert esse babtizandum. Secùs si bestiam. Quòd si caput tantum sit ferinum, non, vel differendum. Si membra geminata, semel absolutè, postea sub conditione.

AD TIT. XXXXV.

De Reliquiis & Veneratione Sanctorum.

OBserva ex Franc. de Arauxo *quæst.* 23. *n.* 2. quòd Canonizatio sit Decretum definitivum, quo Summus Pontifex definitivè constituit solenni ritu aliquem hominem vitâ functum in Catalogo Sanctorum, ut possit ac debeat vocari Sanctus, & à fidelibus colì

Digitized by Google

coli tanquam Sanctus. In quo Papam errare non posse, est certum de fide, quia procedit ut Caput Ecclesiæ & Organum Spiritûs Sancti.

Beatificatio autem sit tantùm permissio quædam ut valeat vocari Sanctus, utque fideles de illo possint officium recitare, aut etiam sacrum facere. Præmittitur tamen etiam in hac processus sive informatio cum fiscali. Item n. 3. Testimonium sufficiens ad Canonizandum sunt: Exemplares virtutes, vel miracula, item extases ac revelationes, quamvis valde circumspectè in omnibus sit procedendum. *Extasis* autem propriè est, quando DEUS efficit mentis excessum mediante aliquo ferventissimo amore charitatis, spectat enim extasis magis ad voluntatē. Quod si autem iste excessus fiat mediante aliquâ vehementi supernaturali divinorum contemplatione, propriè raptus dicitur, qui magis pertinet ad intellectum. Idem ibid. n. 60.

AD TIT. XXXXVII.

De Purificatione post partum.

AN maritus in exigendo, fœmina in reddendo debito peccet, tempore purificationis post partum, id est illo tempore, quo immunditia & sanguinis profluvius durat? Respondet Franc. de Arauxo *disp. xi. q. 4. n. 22.* Nec lethaliter nec venialiter peccare. Tum quia nulla invenitur prohibitio, neque ratio ulla urget multiplicandi in conjugibus peccata, quibus datum est matrimonium pro remedio concupiscentiæ, non pro laqueo aut occasione peccandi. Non obst *cap. fin. d. 5.* dicens: Nisi *purgationis tempus prius transierit, viris suis non debent admisceri.* Quia vel consilii tantùm est, vel intellige si fœminæ gravis morbus indè immineret probabiliter, & tunc judicanda esset culpa juxta morbi gravitatem, ejusque probabilitatem.

Mulier post partum statim potest ingredi Ecclesiam, nec tenetur abstinere per aliquot dies secundùm legē Mosaicam, Gonz. ad cap. un. h. t.

AD TIT. XXXXIX.

De immunitate Ecclesiarum, Cœmiterii, & rerum ad eas pertinentium.

AN sit contra immunitatem seu libertatem Ecclesiasticam, si Princeps (sicut fecit Rex Catholicus Matriti & Cordubæ) vendat *uni* jus locandi & commodandi pro *certo* tantùm pretio paramenta nigra, hastilia, candelabra, & similia pro exequiis defunctorum, cum prohibitione ne ullus possit ea elocare aut commodare? Franc. de Arauxo *disp. 12. de stat. civ.* Ubi n. 4. ait: Libertas Ecclesiastica est naturalis facultas Ecclesiæ faciendi quidquid jure aclege non sit prohibitum. Resolvit 1. Talis privilegiarius non potest impedire nè Ecclesia sua habeat apparamenta, & iis ipsa utatur, potest tamen Ecclesias impedire nè aliis locēt vel comodent pro exequiis alibi celebrandis. Ratio quia hoc per hoc non tollitur aliquid quod esset Ecclesiæ in sensu formali, vel

proprium Ecclesiæ ut Ecclesia est, (imò prohibitum ne negotientur c. multa c. secundum. *tit. seq.* Unde si gratis commodarent, esset actus amicitiæ,) sed ut est Communitas quædam, vel persona privata patiens temporalem necessitatem, ut non lædatur libertas, sunt enim hæ res temporales & magis vivorum solatia, quàm subsidia mortuorum. Can. animæ XII. q. 2. Sic & Tributum imponi potest sali, thuri, ceræ, quamvis hæ res etiam ad usum Ecclesiæ sint necessariæ. Unde idem num. 13. habet: Zelus *Ecclesiasticæ libertatis scientiâ & prudentiâ est temperandus.* Ad cap. fin. de rebus Eccl. alien. in quo fit mentio *mortuariorum*, respondet non intelligi hæc apparamenta, sed res, quæ prosunt defuncto uti sacrificia, legata pia. Et ita Panormit. Unde infert non valere constitutiones, ut pro anima defuncti non legantur nisi tot sacra &c. Sic nec valent ratione *vestium sacratarum*, quia hæ sunt Ecclesiæ in sensu formali & spiritualibus annexæ.

AD TIT. L.

Ne Clerici vel Monachi sæcularibus negotiis se immisceant.

Ad num. 1. *in fine adde.* Prælati Ecclesiastici non tenentur (imò nec possunt) ea, quæ ad bona Ecclesiæ conservanda sunt necessaria, v. g. lites &c. omittere ad evitanda scandala pharisaica, imò etiam pusillorum, etsi his prius reddi debeat ratio rectitudinis. Busenb. *lib.* 2. *tr.* 3. *cap.* 2. *dub.* 5. *art.* 2.

Negotiatio est, cùm quis rem sibi comparat eo animo, ut integram & non mutatam cariùs vendendo, vel permutando lucretur. Quod quia obnoxium, est periculo multorum peccatorum, & valdè distractivum ac indecens statui Clericali sic lucris inhiare, ideò prohibitum Clericis in sacris & Religiosis sub mortali, si multam negotiationi dent operam. Busenb. *lib.* 3. *tr.* 5. *cap.* 3. *dub.* 8. *art.* 2.

Nec licet Clericis, vel Monachis lucri causâ possessiones conducere; Ministros & Procuratores esse Laicorum. Nec proferre, nec dictare sententiam sanguinis debent, nec quidquam aliud exercere, per quod ad effusionem sanguinis perveniatur. Gonz. ad. c. 5. & 6. h. tit.

LIBER QUARTVS.

AD TIT. I.

De Sponsalibus & matrimoniis.

OBservandum. Si lis inter desponsatos oriatur super valore vel nullitate sponsaliorum, quæ amicabiliter componi non possit, quòd Parochus non debeat esse Judex causam suâ sententiâ dirimens, sed debeat partes ad Consistorium Episcopale remittere juxta text. & DD. in cap. 1. de consangu. & affin.

Ad num. 3. *post verbum*: *Repromissio. adde.* Si Titius promisit nuptias Cajæ, & hæc acceptet sine repromissione, neuter

neuter obligatur : quia cùm contractus ſponſalium ſit oneroſus & reciprocus, non poteſt claudicare, involvit enim conditionem, ſi repromiſerit. Quod ſi tamen Titii promiſſio fuiſſet abſoluta & gratuita & acceptata à Caja, ſolus Titius obligaretur, non vi ſponſalium, ſed ſimplicis promiſſionis. Buſenb. *lib.6.tr.4.cap.1.dub.1.*

Ad num.5.in princ.adde. In cap. juvenis h.t. hic caſus eſt: Juvenis duxit nondum ſeptennem, & traduxit in domum, & tentavit copulâ, quam complere non potuit. Poſtea duxit conſobrinam, Pontifex mandat, ut ſeparetur propter impedimentum publicæ honeſtatis, quod hic reſultat non ex ſponſalibus, quæ nulla ſunt, ſed ex traductione & dubitata copulâ.

Dices : Impedimentum publicæ honeſtatis tantùm operatur in gradu primo, niſi reſultet ex matrimonio rato; conſobrina autem eſt in ſecundo. Reſpondetur ad antecedens, hodie vi Tridentini Conc. olim. neg. duravit enim uſque ad quartum. *Seſſ.24. cap.3. de reformat. matr.*

Ad num.9.in fine adde. Si conjuges matrimonium vel ſponſalia contrahant per verba obſcura, ſequi tenentur communem intelligentiam. Gonz. ad cap. ex literis 7. h.t.

Ad num.15.in fine. Quæres ſi ſponſi in ſolenni ſponſaliorum cõtractu vulgò Handſtreich in præſentia Parochi & teſtium utantur verbis de præſenti, erithnè matrimonium? Reſpondet Layman cap.4. hac in materia negativè. Quia præſumi non debet eos voluiſſe cum peccato contrahere; ergò præſumuntur tantum ſponſalia.

Secundò, inquit, poſito quod habuerint intentionem contrahendi de præſenti, non potuerunt, quia hanc intentionem Parocho & teſtibus non ſignificârunt, qui ſi illam ſciverint, erit matrimonium, licet non licitè initum. Unde punientur. *cap. fin. de Clandeſt. deſponſatione.* Et ſi ſubſit aliquod diriments impedimentum, proles non erit legitima, licet id partes ignorent, nec facilè diſpenſatur.

Ad num.16.circa finem adde. Sponſalia liberè contracta, juramento ſi matà neceſſitant ad palam contrahendum, Thom. Triviſian. *lib.1. deciſ.9.*

Ad num.19. in fine adde. Qui ſimulatè *matrimonium* init, grave peccatum committit, tum ſacrilegii contra reverentiam Sacramenti, tum injuſtitiæ, quam alteri infert (quod etiam fit in ſponſalibus ficte initis, de quibus hoc num.) unde tenetur damnum reſarcire, quod pleruncque aliter fieri non poteſt, niſi ut depoſitâ ſimulatione eam verò conſenſu in uxorem accipiat, ſolo etiam animo, quod hic ſufficit Laym. *tr.10. cap.6.*

Quæres ſi is, qui cum prima ſimulatè contraxit matrimonium, relictâ illâ aliam validè ducat: Eccleſia autem, quæ fictionem non probatam non credit, compellat ad priùs matrimonium, quid ei agendum? Reſpondet idem. d. c.6. quod poſſit quidem primæ aliquamdiu cohabitare, ut præcepto Eccleſiæ ſatisfaciat: debet tamen in foro externo potiùs humiliter etiam excommunicationem ſuſtinere, quàm ut in copulam conſentiat, quia eſſet adulterium intrinſecè malum. arg. cap. inquiſitioni de ſentent. excom.

Ad

Ad num. 22. Circa medium post verba *nisi vi precisa. Adde.* Objicies num. 13. suprà de conversi. conjugat. in quo dicitur, quod sponsa vi præcisâ cognita invito marito non possit ingredi Religionem. R. in d. n. 13. agi de sponsa de præsenti, hic de sponsa de futuro. Unde disparitas.

Ad num. 31. in fine adde. Huic numero videtur obstare numerus quartus. *suprà de conversi. conjugat.* Ubi defloratа ducta in uxorem adhuc potest ingredi Monasterium, modò post matrimonium non fuerit cognita. Resp. disparitatem esse, quod in num. quarto agatur de simpliciter habita copula, hic autem de copula obtenta sub spe matrimonii.

Ad num. 40. in princ. Per supervenientem fornicationem. Intellige indistinctè etiam in sponso. Aliud si priùs fuerit fornicatus. Busenb. *lib. 6. tr. 4. c. 1 dub. 3.*

Ad num. 51. in fine adde. De matrimonio secundùm se Sannius *tom. 3. disp. 17. & seqq. q. 1. num. 1.* ait. In matrimonio tria distingui debent: Contractus matrimonialis in fieri; vinculum ipsum inter conjuges permanens; & ratio Sacramenti.

Ad num. 52. in princ. Nota. Ad definitionem addere Theologos, quod matrimonium sit conjunctio &c. In signum gratiæ efficaciter conferendæ divinitùs instituta.

Quòd matrimonium ratum sit Sacramentum declarat Tridentinum *Sess. 24. Can. 1.* Et suadet ratio: quia matrimonium Christianorum est indissolubile; ergò requiritur Sacramentalis gratia, ut tantum onus absque salutis dispendio sustineatur, præsertim si conjux sterilis, morbidus &c. alioquin esset gravius jugum legis Christianæ, quàm Mosaicæ, in qua ad ejusmodi difficultates superandas & pluralitas uxorum, & libellus repudii permittebatur.

Ad num. 53. in fine per verba: quod per leges nomen assumpserit. Intellige, quòd secundùm jus civile legitima conjunctio fuerit.

Ad num. 63. in fin. adde. Mutus simul & surdus, vel seorsim matrimonium contrahere potest; furiosus autem matrimonium contrahere nequit. Gonz. ad c. 23. & 24. h. t.

Ad num. 65. in fine adde. Si Procurator ineat Mattimonium, debet Principalis sub peccato mortali eo tempore, quo credit Procuratorem illud inisse rum, esse in gratia, tum enim ipse suscipit Sacramentum, sive vigilet, sive dormiat. Bonac. *in verb. matrimonium n. 6.*

Ad num. 70. in fin. add. Dicuntur filii seu liberi injusti, qui procurati sunt ex nuptiis, quæ fuerunt sine consensu parentum initæ, quia non fuerunt secundùm legum præscripta juris Civilis initæ. Sicut de jure Canonico vocatur concubina, uxor, quæ non est solemniter ducta.

Ad num. 73. Observa ex Laym. hac in materia c. 5. qui Navarrum citat, quod tradat, licet in foro fori requiratur metus justus, quod nihilominùs coram DEO sufficiat quivis metus etiam levis, modò sit causa sine qua non, ad infirmandum matrimonium vel Religionis professionem.

Quæres, si ipse contrahens metum incusserit,

Digitized by Google

incussit, habebitnè taliter initum matrimonium vim sponsalium in favorem innocentis, ità ut huic competat jus cogendi alterum, ut servet promissa? Navarr. affirmat, Laym. cùm Sanhez negat eum teneri ad ratificationem matrimonii ante judicis sententiam, modò pro damno aliter satisfieri possit. Rationem dat, quod contractus reciproci claudicare non possint, secus ait esse, si contractus rescindendi, quæ ratio non placet; nam contractus bonæ fidei, quibus dolus causam dedit, claudicant propter dolum inducentis, ex cujus parte tenent.

Ad num. 74. Quæres: Quid si metus justus ab homine etiam privato incutiatur, puta, si pater stupratori filiæ suæ minetur accusationem nisi eam ducat, tenetnè matrimonium? Affirm. Laym. hîc cap. 5. Idem Busenb. *lib. 6. tr. 6. c. 3.*

Sed quid si pater minetur mortem? Videtur non tenere. Quia cùm pater talem potestatem non habeat, non est metus justè incussus. Busenb. *lib. 6. tra. 6. c. 3. dub. 2.* ait, si ad mortem decumbens contrahat cum filia Medici aliàs mederi nolentis, tenere matrimonium, (alii tamen quidam negant.)

Ad num. 82. in fine adde. Pœnæ adjectio reprobatur, ità ut culpa saltem venialis sit sponsalibus pœnam adjicere. Unde in neutro foro frangens fidem & resiliens tenetur pœnam solvere; etiamsi resiliat *injustè*. Ità de Arauxo. *De stat. Civil. disp. 21. q. 8. n. 16* cum Sanchez. *lib. 1. de sponsalib. disp. 30.*

Si tamen pars læsa acceperit pœnam pecuniariam à parte resiliente, non tenetur eam restituere ibid. n. 19. donec pars repetat, & juridicè ad restitutionem condemnetur, quia licet prohibeatur promissio, & solutio, & obligatio eam solvendi irritetur, non prohibetur tamen acceptio & titulus eam retinendi per d. cap. gemma & L. Titia sicut in lusu. in testamento imperfecto. & in stipulatione turpi. L. generaliter 36. ff. de V. O. Laym. ait quod cap. gemma h. t. sit intelligendum, quod non possit apponi stipulatio pœnalis in eum casum, quo aliquis justa ex causa resiliret; posse tamen apponi, quo vellet resilire sine justa causa.

Ad num. 84. in fin. adde. Contra obedientiam graviter peccat, si contra voluntatem parentis ducat uxorem se indignam. Indigna autem dicitur, cum qua non potest contrahere sine dedecore juxta suæ regionis usum. Busenb. *lib. 3. tr. 3. c. 2. dub. 1.* Item si non velit ducere eam, quam vult parens, sine justa causa. ibid. *Si tm consultus* illis nubat &c.

Ad num. 87. in fine. Observa id, quod dicit Apostolus 1. ad Corinth. 7. Propter fornicationem vitandam unusquisque uxorem suam habeat, licet subjungat, hoc autem dico *secundùm indulgentiam*, non secundùm imperium. Quod non velit dicere se minus malum permittere, sed quod minus bonum conjugii indulgeat, eò quòd majus bonum continentiæ in præcepto non sit, & multis difficilè accidat. Laym. *lib. 5. tr. 10. p. 3. c. 4. n. 2.*

Item *solius corporalis sanitatis causâ* uti conjugio, probabile est, esse culpam venialem, quia talis copula cohonestari debet, vel ex bono fidei conjugalis, vel

Digitized by Google

prolis, vel continētiæ conjugalis. Laym, tamen d.c.4.n.3. ait nec esse veniale. Cùm enim matrimoniū præcipuè institutum sit ad propagationē speciei, videtur etiam secundario institutum ad conservationem individui, siquidem speciei propagatio fieri non potest, nisi salvis individuis. Propter voluptatem tanquam finem operationis conjugio uti, peccatum veniale est. Quia non bonum delectabile, quod naturæ sensitivæ est, sed bonum honestum, quod naturæ rationalis, humanarum actionum finis esse debet. * Ergò. Amplecti autem voluptatem utpote servientem ad fines obtentos licitissimum. Ibid. n.6.

Per censuram Ecclesiasticam pater compellitur restituere filio suo uxorem, quam injustè retinet. Gonz. ad cap. non est vobis 11.h.t.

AD TIT. II.

De Desponsatione impuberum.

Ad num. 4. in fine adde. Sponsalia inter infantes contracta, vel à majori cum infante, pro infectis habentur, adeò ut nec publicæ honestatis impedimentum producant. Gonz. ad cap. accessit 5.h.t.

Ad num. 9. in fine adde. Laym *lib. 5. tra. 10. p. 4. c. 12. n. 1.* ait: Matrimoniū inter impuberes non esse jure naturæ nullum, modò usum rationis habeant; unde & Pontificem hac in re dispensare posse.

Plenam pubertatē in mare 18. in fœmina 14. annum esse dicit, arg. L. Mela *ff. de aliment. legat.*

AD TIT. III.

De Clandestina Desponsatione.

Ad num. 3. in fin. adde. Etiam Parochus denuntiationes omittere potest, quando ad illū pertinet in casu necessitatis declarate per Epikiam legem cessare, v.g. morti vicinus eum concubina contrahere velit. Laym. *de matrim. c. 4. n. 6.*

Ad num. 4. in fine adde. Ad argumentum: *Ecclesia non potest materiam vel formam Sacramenti mutare.* Respondet Laym. *de matrim. c. 4. n. 2.* per se & directè Conc. indirectè & per accidens Neg. Per se autem mutaret, si efficere posset, ut materia antè legitimā sine sui permutatione fieret insufficiēs; indirectè verò, si destruat materiam ipsam, v.g. vinum per aquam multam, ut non sit materia Eucharistiæ. Idem de aqua si mutetur per farinam. v.g. Sic Ecclesia infirmavit contractum naturalem matrimonii clandestini, ut jam non sit sufficiens materia Sacramenti.

Ad num. 11. in fine adde. Prohibet specialiter *Tridentinum Sess 24. de reformat. matrim. cap. 7.* Nè Parochi vagos copulent, nisi diligenti inquisitione super ipsorum statu præmissâ, & habitâ licentia ab Ordinario. Ergò videtur tenere.

Si alter sit vagus vel alienigena, alter non, valebit matrimonium.

Ad num. 15. Cùm Parochus non sit minister Sacramenti, infertur, quòd non peccet mortaliter, si in statu peccati mortalis assistat. Contrahentes verò peccare

peccare mortaliter, quatenus Sacramentum susc̃ipiunt, non tamen quatenus illud conferunt: quia non sunt ministri speciali consecratione ad hoc deputati, qui soli juxta communiorem sententiam obligantur non ministrare inmortali.

Ad num. 19. in fine adde. Licet excommunicatus etiam non toleratus assistere matrimonio possit Parochus, alii tamen Sacerdoti licentiam assistendi nec licitè, nec validè committit: quia dare licentiam, ut is, qui aliàs qualificatus non est, reddatur habilis ad actûs legitimum valorem, est actus jurisdictionis; ergò. E contrà si Parochus non sit excommunicatus, potest substituere Sacerdotem etiam excommunicatum non toleratum saltem validè, & casu necessitatis etiam licitè. Ita Laym. *de matrim. c. 4. n. 5.*

Ad num. 17. in fine adde. Eandem sententiam tenet Franc. de Arauxo, *de stat. civ. disp. 21. q. 3.* qui addit præter declarationem Pii V. etiam accepisse aliam similem Cardinalium declarationem. Objiciunt autem clausulam, quæ in Bulla plumbea Cruciata, sive Diplomate continetur. Ubi Commissario conceditur facultas dispensandi in matrimonio cum occulto impedimento contracto, ut occultè iterum celebretur. Ergò id non licet, ne frustraneum sit privilegium. Negatur consequentia, quia etiã solent in Bullis concedi jure communi non prohibita, maximè quando sunt de jure dubia ad pacandas conscientias, & sufficit quòd aliqua ibi privilegia, quæ primatiò concessa. Unde in eadem Bulla concedi-

tur sm̃entibus eam, ut à quolibet Sacerdote semel in vita, id est, durante anno publicationis, & in articulo mortis à casibus reservatis absolvi possit, quod etiam de jure ordinario competit: nisi dicas, quod ille non teneatur iteratò confiteri, si periculum evadat.

Objiciunt 2. Dum conceditur dispensatio ad *revalidandum* matrimonium propter occultum impedimentum, solet adjici; *si ita est cum eis, ut interse publicè & servata forma Concilii Trident. contrahant, dispensa, ergò.* Resp. operatur, ut possit dispensare super impedimento, quo sublato possunt cõtrahentes jure suo uti, & inter se ipsos matrimonium celebrare, in quo forma Trident. servatur, quia præcedès solennitas integrum efficit matrimonium, id est, non solum ab Ecclesia creditum in foro externo, sed etiam postea revalidatum. Casus exceptus, si Parochus aut testes ambo, vel saltem unus sint conscii impedimenti, quando adstabant matrimonio, quia fuerunt testes nullitatis, non valoris; aut si est notorium, vel jam deductum in forum contentiosum impedimentum: quia hic eadem incommoda ex clandestino sequerentur. Aut si de facili in judicio probari posset, quia non est, strictè loquendo, impedimentum occultum.

Ad num. 23. ad finem post verba: rationis finis, aut causæ, propter quam fit. Adde. Sensus est: illa fraus non facit, ut actus non teneat, sed ut obligationis forma, quæ in loco illo erat, non maneat. Potest autem hoc fieri benè, vel malè, si exeat ob finem bonum vel malum, v. g. ut scandala vitet, vel quia Pa-

Digitized by Google

rochus iniquè suam præsentiam negat; vel in contemptum proprii Parochi.

Ad num. 25. in fine adde. Ubi Tridentinum expulsis veris Pastoribus servari nequit, tenet etiam coram Prædicante, imò etiam sine illo initum matrimonium. Sic & in Civitatibus, ubi permixti Hæretici Catholicis v. g. Augustæ, tenebant etiam matrimonia sine legitimo Pastore, seu coram Prædicante celebrata; quia non est existimandum, Pontificum voluntatem etiam de his sensisse, ob mala plurima, quæ sequerentur.

Utrum Sacerdos Cathol. assistere possit matrimoniis hæreticorū, quos in suā Parochia habet? Respondetur posse, quia tales non tenetur vitare, nec facit irreverentiam Sacramento, quia ipse non est minister, sed tantum testis. Laym. *de matrim. cap. 4. n. 8*

AD TIT. IV.

De Sponsa duorum.

Ad num. 3. adde. Dum dicitur ante copulam non transferri dominium corporis, intellige, nondum actualiter tradi ipsum corpus; nam aliàs à tempore matrimonii revera conjunx habet ante copulam dominium in corpus.

Contrahens matrimonium vivente primâ uxore, relictâ secundâ cum priore cohabitare debet, & publicè in Ecclesia pœnitentiam facere. Gonz. ad cap. accepisti 2. h. t.

* * *
* *

AD TIT. V.

De Conditionibus appositis.

Ad num. 2. ad cap. fin. h. t. Observa ex D. Thoma. Conjugii fidem, perpetuitatem, prolis generationem & educationem duobus modis cogitari posse: Vel secundùm *actum* seu *executionem*, & sic ad substantiam matrimonii non spectat; vel secundùm *radicem* seu *principium*, quod est mutua obligatio servandi fidem societatemque perpetuam in ordine ad prolis generationem, & hæc est substantia *matrimonii*, si *hoc* accipiatur pro mutua permanente obligatione seu conjugio. Sin verò matrimonium accipiatur pro actuali contractu, essentia ejus consistit in consensu, dictæ autem obligationes, fides, perpetuitas & proles censentur velut proprietates & effectus permanentes.

Observa quoque *validè* contrahi matrimonium *cum intentione* adulterandi; à conjuge sine justa causa recedendi, prolis generationem impediendi. Sed invalidè si hæc in pactum deducantur, quæ substantiali obligationi *statìm* matrimonialis directè adversantur. Sic & valet matrimonium, si quis id contrahat cum *intentione* nunquam utendi eo, non etiam si conditio, sive pactum hoc apponatur.

Dices. Essentia matrimonii consistit in mutuo dominio unius in alterius corpus ad generationis usum, cum tali autem dominio potest consistere obligatio non utendi corpore ad hunc finem. Respondetur, licet in quibusdam

Digitized by Google

dam rebus puta nobilibus possit separari dominium à jure utendi, jus tamen reale, quod per matrimonium acquiritur, aliud non est, quàm jus utendi corpore conjugis ad usum generationis.

Ad num. 3. in princ. Dices: ex postfacto non potest apponi conditio, ut conceptionem evitet, vel se adulterandam det; ergò neque conditio perpetuæ continentiæ. Resp. neg. conseq. Quia ad priora conjuges semper & actualiter obligantur, quia contrarium esset peccatum, ad actualem copulam non obligantur; ergò jus illam exigendi ex postfacto remittere possunt.

Ad num. 4. in fin. Objicies. Si duo se voto simplici castitatis adstrinxerint ante matrimonium, illud initum adhuc tenet, ergò etiam possunt tempore contractûs inire ità. Negatur conseq. Disparitas: quia votum simplex non est traditio, sed solum promissio, ut alteri tradi possit.

Dices: dominium potest transferri absque usu, ergò etiam hîc. Respondetur neg. Antec. hîc.

Bonacina in verb. matrimonium n. 2. ait, non requiri consensum in copulam, sed sufficere mutuam traditionem corporum, quæ consistere potest absque usu, potest enim dominium ab usu separari. Sic inquit, validum est matrimonium sub hac conditione: Duco te, si te obliges ad perpetuam continentiam.

Ad num. 5. in fine. Dices: si sub conditione iniri potest matrimonium, sufficiet etiam ratihabitio Parochi, quod est contra dicta *tit. 3. n. 19.* Resp. hîc partes apponunt conditionem; ergò ipsæ volunt suspendi contractum; in n. 19. autem partes volunt purè contrahere. Unde si partes per modum conditionis dicerent, contrahimus & volumus esse obligati, si Parochus ratihabuerit, non video, cur non posset dici ratihabitionem sufficere, quia tunc cõtractus esset perfectus adveniente ratihabitione. *Ad num. 11. in fine.* Observa discrimen inter conditionalem stipulationem de futuro. v. g. *donabo si feceris*, & stipulationem conditionalem de præsenti v. g. *dono, si* &c. In priori post eventum conditionis, requiritur nova donatio, in posteriori non. Idem est, si dicam: *accipiam te, si &c. & accipio, si &c.* Priori casu impletâ conditione oritur obligatio contrahendi matrimonium, posteriori verò ipsum matrimonium. Ità Laym. in hac materia. Nam post eventum conditionis purificatur consensus, non obstante eo, quod tunc contrahentes fortè dormiant, nam hoc etiam fieri potest in Procuratore contrahente: Item sine, v. g. si mulier per literas petat, & vir per literas consentiat, si pater talem dotem det. Postea impletâ conditione lectisque literis coram Parocho & testibus matrimonium perficitur, etiam ignorante eo, qui literas sub conditione destinârat.

Quæritur, utrum de Trident. necesse sit Parochum & testes hoc casu etiam *eventui* seu impletioni conditionis adesse? Sanchez negat, Laym. verò hîc affirmat, rationem dat: quia Parochus & testes requiruntur, ut intelligant matrimonium verè & substantialiter contractum esse; deque eo in foro externo ad

Digitized by Google

multa incommoda vitanda testificari possint; ergò. Idem dicendum esse ait de conditione ad præteritum vel præsens relata; dicit autem sufficere si contrahentes affirment coram Parocho & testibus, conditionem esse impletam; nam hoc ipso censentur purificare consensum.

Admittit tamen idem Laym. *lib.5.tr. 10. p.4.c.14.n.4.* Si impedimentum omninò occultum sit, quod testes & Parochus non necessariò iterum adhibendus, sed ipsæ partes consensum suum denuò exprimere possint. Sic si maritus impetravit dispensationem, potest interrogare mulierem, an non vellet se denuò habere, si ante non haberet, & ex tali consensu valebit matrimonium.

Objici potest contra sententiam Zoëtii. Omne Sacramentum cùm perficitur, debet esse signum sensibile; atqui quando impletur conditio, nullum adest, si non requiritur novus consensus; ergò. Respondetur 1. Non procedere ab aliis argumentum ad matrimonium propter specialem rationem contractûs. Respondetur 2. Ipsum externum eventum conditionis sui naturâ esse sufficiens signum purificati consensûs, quando ab initio ità fuit expressus, manet enim eadem conventio moraliter.

Ad num. 12. in fine adde. Sub conditione dispensationis contrahere per se loquendo peccatum non est. Tenetur autem eam regulariter sponsus petere, quia ad id tacitè se obligare videtur, sumptibus tamen communibus. Ità Laym. h. cap.7.

Si sub conditione dispensationis aliqui contraxerint, requirit Laym. postea novum consensum, quod nunquam præsumatur hæc esse mens Pontificis, matrimonium prius contractum statim approbare, sed promissis priùs denuntiationibus, & subsecutâ copulatione. Responderi potest in dubio Conc. si id sciverit ante factum sub conditione hac, Neg. Supponitur enim in supplicatione mentio facta fuisse. At si non fuisset facta mentio? Videtur tamen adhuc matrimonium valere, quia verum est, quod sit satisfactum Tridentino.

Ad num.15. in fine dicitur: In ratione tamen promissionis &c. Idem est ac si diceret, quod id non faciat licitè, faciat tamen validè. Quando enim promissi primæ sponsalia sub conditione, non possum licitè promittere secundæ, licet promissio secundæ facta teneat.

Laym. in hac materia cap. 7. Qui contraxit sponsalia de futuro cum duabus sub conditione diverso tempore, licet posterioris conditio priùs eveniat, priora adhuc valent, quamdiu prior desponsatio non dissolvitur. Zoëtius *videtur contrarium* insinuare. Non obstat de matrimonio cum diversis sub conditione inito. Quia differentia est, quod sponsalia non ita pendeant à continuatione volûtatis; nam quamvis quis injustè consensum revocet, nihilominus obligatus erit, conditione alterius partis eveniente. At matrimonium perfici non potest, si consensus revocatus fuerit, simpliciter & omnimodè, sive ex parte, ità videlicet, ut, si posterioris matrimonii conditio priùs eveniat, velit id ratum esse, licet peccet.

Ad

Digitized by Google

Ad num. 21. *ad finem indidenter quari potest.* Si fœmina sciat se in partu constitui in probabili mortis periculo, poteritne potionem sumere ut conceptionem impediat? Negatur, quia directè fini principali repugnat.

Dices: potest ideò fœtum nondum animatum à se expellere secundùm probabilem sententiam, ergò. Disparitas est: quia talis fœtus est actualis aggressor & directa causa mortis maternæ; ergò habet jus se defendendi; secùs est in casu altero. Laym. *lib. 5. tr. 10. p. 3 cap. 1. n. 6.*

AD TIT. VI.

Qui Clerici, vel voventes contrahere possint.

Ad num. 1. *in fine.* Observa ex Laym. *lib. 5. tr. 10. p. 4. c. 1. n. 5.* Quòd sit peccatum mortale contrahere, vel consummare matrimonium cum impedimento dirimente; quia est violatio legis justitiæ in re gravi. Imò probabilius est etiam esse sacrilegium, præsertim si in facie Ecclesiæ contrahatur post Trident. quia contrahentes abutuntur nomine & ritibus Sacramentorum cum irreverentia, nisi metus vel causa alia excuset. Item si copula habita cum sponsa tali, quod id in confessione explicari debeat, si prohibitum sit matrimonium ab Ecclesia ob *copulam*, ut in voto Religionis, cultûs disparitate, quia contra virtutem Religionis, vel quia contra pietatem, ut in consanguinitate, affinitate. Aliud est, si prohibitum sit ob crimen, ut raptu, vel impedimento ex tit. de eo qui &c.

Ad num. 9. *in fin.* Observa ex Laym. *lib. 5. tr. 10. p. 4. c. 3. n. 6.* Licet is, qui cum voto simplici castitatis matrimonium contraxit, à petitione debiti impeditus sit; non tamen is, qui post votum ingrediendi Religionem contraxit, ac *consummavit* matrimonium. Ratio, quia hic nondum habet votum castitatis, sed tantùm de vovenda castitate solenniter, à cujus voti expletione impeditus est, donec matrimonium solvatur.

Ad num. 12. *adde.* Si Clerici post sacros Ordines de facto contrahere matrimonium præsumpserint, ipso facto excomunicationem incurrunt, siunt; Irregulares, in qua tamen irregularitate post peractam pœnitentiam dispensare Episcopo est concessum, dummodò cum vidua, vel corrupta non contraxerint. *c. 1. 2. h. t. c. 4. de conver. conjugat.*

AD TIT. VII.

De eo, qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium.

Ad num. 1. *adde.* Busenb. *lib. 6. tr. 6. cap. 3. dub. 2.* Hîc ratione primi casus addit. Quod si cædes tentata sit, sed non perfecta; vel perfecta, sed absq; intentione matrimonii ineundi; vel cum intentione quidem ea, sed non significata exteriùs, vel non communi consilio, sed ab altero tantùm, non dirimit matrimonium, nisi etiam adulterium præcesserit; tunc enim sufficit, si unus cædem perfecerit altero etiam ignato.

Pro-

Pro tertio casu requiritur, ut promissio sit acceptata, & uterque sciat alterum esse conjugatum; si enim vel alteruter ignoret, non irritatur, si quod postea ineatur conjuge mortua, excusatque ignorantia quævis etiam facti. Sufficit autem si adulter dubitet, utrum tempore adulterii & promissionis de matrimonio cum adultero vixerit alter conjunx, quia præsumitur vixisse, nisi mors probetur.

Contrahens matrimonium cum muliere, quam polluit adulterio aut secundis nuptiis copulavit, adductâ machinatione in necem viri, aut occiso conjuge animo contrahendi matrimonium cum illa, nulliter contrahit. Gonz. ad cap. si quis 8. h.t.

Ad num. 2. adde. Si adulteri alio fine, quàm matrimonii conjugem trucident, v.g. ne prodantur, non est impedimentum. Laym. *lib. 5. tr. 10. p. 4. c. 10. num. 2.*

Ad num. 3. adde. Laym. ibid. n. 4. ait. Si fides data sub alio, & adulterium commissum sub alio matrimonio, non est impedimentum.

Item quod dicitur de promissione, ait: debet ea esse pura, vel ante mortem conjugis purificata, quia verba in pœnalibus strictè accipienda. Item n. 7. quod promissiones factæ vivo conjuge, quod contrahent eo mortuo, sint irritæ ipso jure, quia repugnant bonis moribus. *arg. cap. 2. de concess. prab.*

AD TITUL. VIII.

De Conjugio Leprosorum.

Ad num. 2. adde. Si conjugi leproso nunquam ineat incontinentiæ periculum, nisi conjugio utatur, volunt quidam, quod conjunx ex lege charitatis obligetur cum periculo debitum reddere. Sed verior sententia est contraria eum non obligari; cùm nemo obligetur ad alterius peccatum vitandum proprii corporis periculo se exponere, cùm is simpliciter in necessitate positus non sit, & alia concupiscentiæ remedia adhibere possit. Laym. *lib. 5. tr. 10. p. 3. cap. 1. num. 5.*

AD TIT. IX.

De Conjugio servorum.

Contra hoc, quod error personæ vitiet matrimonium. Dices: In administratione Sacramenti Baptismi, Confirmationis &c. Si minister putet esse personam aliam, Sacramentum tenet; ergò etiam in matrimonio. Negatur consequent. Quia virtualis intentio ministrantis illa Sacramenta esse debet baptizandi præsentem ac capacem, quiscunque sit. Secùs se habet in matrimonio Laym. *lib. 5. tr. 10. p. 4. c. 2. n. 1.* Nisi & contrahens eam habere vellet, qualiscunque sit. Sannius.

Intet Jacobum & Liam ab initio non fuit verum matrimonium, donec Jacob de novo positivè consensit in Liam. *Can. un. 29. q. 1.*

Busenb. *lib. 6. tract. 6. c. 3. dub. 2.* hìc notat non esse propriè servos, qui sunt coloni originarii, vulgò Leibeigene.

Matrimonium inter servos legitimè contrahitur etiam invitis Dominis; sed si ingenuus per errorem ancillam ducat, vel è contrà, conjugium nullum est,

Digitized by Google

est Gonzal. ad cap. ad nostram, h. t. Fagnanus.

Ad num. 10. *in fine.* Quæres, quare sit matrimonium nullum, si inductus quis fuerit metu, & non ob dolum, seu si inductus quis fuerit dolo? Ratio dubitandi, quia & dolus & metus habent admixtum involuntarium. Laym. *ad princ. h. t. cū. loco num 2.* dat rationem, quia utrum vis injusta gravis intervenerit, plerumque coram Ecclesia demonstrari potest. At dolus plerumque occultus est; quare nè multa matrimonia dubium haberent valorem, expediebat ea jure Ecclesiastico nō infirmari, quando jure naturali spectato vim sustinendi obtinent.

Dicta de servis h. t. locum habere non posse in originariis asserit idem *d. l. nu. 5. per tap. 2. extr.* de Judæis, *& tit. de agric. & censit. Cod. lib. 11.*

AD TIT. XI.

De Cognatione Spirituali.

Ad num. 5. *in fine adde.* Laym. *lib. 5. tr. 10. p. 4. c. 8. n. 2.* Si infidelis baptizet, non contrahit hanc cognationem, & è contrà si infidelis baptizet infantem hominis infidelis, etiam non contrahit cum parentibus, quia uterq; terminus capax esse debet. Si verò parens postea baptizetur, tum ex illo tempore contrahit cognationem baptizans. An si in casu necessitatis laicus baptizet, hæc cognatio contrahatur? Respondetur, baptizans cum baptizato ejusque parentibus hanc cognationem contrahet, non tamen ille, qui infantem tenet; cùm enim non spondeat pro infante sicut in baptismo solenni fieri solet, censebitur potiùs commoditatis, quàm contrahendæ cognationis causâ, eundem tenuisse.

Ad num. 9. *in fine adde. Lib. 5. tr.* 10. *p.* 4. *c.* 8. *nu.* 6. Si sponsus prolem ex sponsa susceptam baptizet, solvuntur sponsalia, licet nesciverit esse suæ sponsæ prolem.

Aliud est, si sit patrinus, uti error personæ non facit contrahi cognationem hanc. Ratio: quia patrinus habet determinatam intentionem spondendi pro eo homine, quem animo concepit; in baptizante verò est intentio Ecclesiæ conformis baptizare hunc capacem, quicunque sit.

Ibidem n. 7. idem tenet, si conjunx prolem suæ conjugis baptizet, vel in Sacramento baptismi aut Confirmationis tanquam patrinus suscipiat ob necessitatem, nullum impedimentum contrahi per hîc *citat. Can. ad limina xxx. q. 1.*

Ad num. 12. *in fine adde.* Sicut non contrahitur cognatio spiritualis, si quis levet, dum præmisso privato baptismo, in Ecclesia supplentur solennia & Ceremoniæ, aut etiam solenniter iteretur baptismus sub conditione, si &c. ità nec contrahitur, si quis levet infantem in baptismo privatim administrato.

Ad num. 13. *adde.* Impedimentum hoc contrahebatur ab eo, qui in Catechismo pro persona baptizanda Sacerdoti interroganti respondet, si verus patrinus non sit, qui in baptismo tenet, quia puer domi, v. g. ob necessitatem baptizatus fuerat, & solùm Ce-

remoniæ in Ecclesia adhiberi debent.

AD TIT. XII.

De cognatione Legali.

OBserva ex Laym. *lib. 5. tr. 10. p. 4. c. 7. n. 3.* Ex cognatione legali etiam oriri impedimentum per modum *affinitatis* inter adoptatum & uxorem adoptantis. L. adoptivus. *ff. de rit. nupt.* At verò inter adoptantem & parentes adoptati, nulla cognatio contrahitur.

Busenb. *4. 6. tr 6. c. 3. dub. 2.* hîc refert esse probabile, quod cognatio legalis post Trident. tantùm durinat ad gradum secundum inclusivè, sicut cognatio spiritualis. Inter adoptatum & filiam adoptantis non potest durante adoptione dari matrimonium; secùs verò ea soluta. Gonz. ad cap. si qua 1. h. t.

AD TIT. XIV.

De Consanguinitate & Affinitate.

AD *num.* 1. *in princ. adde.* Laym. *lib. 5. tr. 10. cap. 4.* Contra definitionem consanguinitatis objicit: Adam & Seth, filius ejus verè erant consanguinei, & tamen non descendunt ab uno stipite per carnalem generationem. &c. definiri illam quatenus hodie in usu est. Vel addi posse: vel quarum una ab altera descendit.

Ad num. 5. in fine. Quæres: An DEUS ut Author naturæ possit dispensare ut Pater? v.g. Cùm filia licitè & validè contrahat matrimonium? Respondet Franc. de Arauxo *de stat. Civil, dist. 11. n. 5.* cum communi DD. posse. quia neque iste gradus tollit omninò finem intrinsecum matrimonii, quia etiam ex tali possent liberi nasci & educari casus, si hoc matrimonium esset ad generis humani conservationem; quamvis ei magis arrideat sententia, tunc obligationem legis cessare ob necessitatem, sicut nos loquimur: contrariè. Sic refert, quod aliqui SS. Patres excusent filias Loth ab incestu, quê cum patre commiserunt, quod existimarent totum genus humanum igne consumptum, & hinc accesserunt ad ebrium, quia naturaliter cognoverunt se à sobrio mentis compote repellendas. Sed

Quæres: An tunc pater & filia sub præcepto inire deberent matrimoniũ? Respondet idem: puto quòd non. nisi ex revelatione præceptum divinæ voluntatis intelligerent: adeoquin videntes humanum genus ad duo tantum individua redactum, probabiliter existimarent voluntatis esse Divinæ humanum genus consumere, cui proinde dictamini possent se absque piaculo conformare.

Ad num. 8. in princ. adde. Laym. *lib. 5. tract. 10. c. 5. n. 1.* quod ex copula illicita contrahatur affinitas probat ex Apostolo 1. ad Corinth. 6. ubi ait: qui adhæret meretrici unum corpus efficitur. Idem ibid. n. 4. admittit & vocat quoddam *genus affinitatis per accident.* quale dicit esse inter consanguineos inter se per c. non debet. h. t. Unde fortè fit, quòd adhuc hodie vulgò se tales affines vocent.

Sepa-

Separatur matrimonium inter affines contractum, etiam usque ad 6. gradum. Gonzal. ad c. ex literis 1. h. t.

Matrimonium cum relicta fratris defuncti contractum nullum est, nisi per Ecclesiam dispensetur, ut ità conjuncti in tali matrimonio persistant. Gonz. ad cap. DEUS. *fin. in fin. de divortiis.*

Adnum. 11. *adde.* Bonacina vult hoc impedimentum oriri, si qui sine præsentia Parochi se duxerint, quia inquit, hoc non est nullum ex defectu consensûs, sed tantùm ex defectu solennitatis ab Ecclesia præscriptæ.

Laym. *lib. 5. tr. 10 p. 4. c. 9.* Impedimentum publicæ honestatis non cessat, licet sponsalia communi sponsorum voluntate dissolvantur. *c. accessit. de desponsat. impub.* Ubi dicitur hoc impedimentum durare, licet impubes contraxerit, & resilierit.

Ibidem in fine. Julius contraxit sponsalia cum Joanna, hanc posteà duxit Augustus frater Julii, sed *matrimonium non consummavit.* Etiu hoc casu Julius non teneatur eam ducere, si tamen velit, potest, quia jura nolunt, ut, si sponsalia præcedentia matrimonium sequens infirmârunt, ab eodem vicissim infirmentur, nè inter duas desponsationes detur quasi mutua reactio, quam etiam natura abhorret. Dicitur: *non consummavit.* Quia consummatio poneret impedimentum affinitatis.

Quæres: An requiratur, ut sponsalia sint publica & notoria? Videtur, quod non, quia non ideo dicitur esse *publica honestatis*; sed quia publicè inhonestum est, ut se tales personæ ducant, sive de sponsalibus sciat ut sive nō.

Adnum. 13. De Impedimento ligaminis. An Polygamia jure naturæ interdicta? Non tantùm Ecclesiasticâ, sed etiam Divinâ lege est interdicta. Probatur ex cap. gaudemus. *x. de divort. cap.* licet *de sponsal. duor. cap fin. eod. Can. an non XXIV. q. 3.* Etiam quoad viros ex Genes. 2. Erunt duo in carne una. ex Marci 10. Patribus antiquæ legis licitam fuisse ex Divina dispensatione ipsis interius revelata. Probatur item ex Trident. *Sess. 24. Canone 2.* Et sic refutatur sententia Cajetani dicentis non extare legem Divinam.

3. Conveniunt quod jure naturali interdicta est pluralitas virorum respectu ejusdem uxoris. Tum quia teste Divo Thom. *in 4. d. 33. q. 1. art 1. ad 7.* Hoc est contra *prima* præcepta legis naturæ, nam per hoc *quoad aliquid* totaliter tollitur, & quoad aliquid impeditur bonum prolis, quod est contra finem, quia licèt concipere possit ex utroque, teste Philosopho *lib. 7. anim. al. cap. 4. Regulariter* tamen accidit corruptio vel utriusque fœtus ob seminis contrarietatem, vel saltem alterius, quod à prævalente semine suffocatur. Educatio verò totaliter tollitur, quia pater alere nollet, cùm foret incertus.

Utrum DEUS dispensare possit, ut una pluribus nubat? Bellarm. negat, Thomas Sanchez cum aliis affirmat. Quibus assentitur Franc. de Arauxo: quia pluralitas virorum non tollit *omninò* principalem finem matrimonii; nam licet tollat congruā educationem, non tamen matrimonii, posset q; DEUS utriusque viri fœtus illæsos conserva-

Digitized by Google

re , & sic salvo principali fine, non est cur non posset DEUS dispensare, sicut dispensavit in pluralitate uxorum.

An Pontifex super pluralitate uxorum dispensare possit? Durandus & alii dicunt posse. D. Thomas Covarr. & alii ajunt, quod non possit, quæ probatur. Quia licet talis pluralitas non adverseturprimo fini procreationi, *in* quo homo consideratur ut animal, & cui fini correspondet bonum prolis; impeditur tamen valde finis secundus mutua in officiis domesticis communicatio, cui correspondet bonum fidei, & in quo quis consideratur ut animal rationale politicum, quia ex pluralitate uxorum, necesse est oriri Zelotypiam &c. Unde pax turbatur, & communicatio illa valde impeditur. Item planè tollitur finis tertius conveniens matrimonio ut Sacramento significans conjunctionem Christi cum Ecclesia mediante assumptione humanitatis, cui correspondet bonum Sacramenti; & consideratur homo ut est Christianus; hæc autem unio est cum una Ecclesia, quæ licet ex pluribus constet fidelibus, tamen una est propter fidei & baptismatis unionem. juxta Cantic. 6. Una est columba mea. & D. Pauli 2. ad Corinth. 11. Desponsi vos uni viro, Virginem castam exhibere Christo.

Quartus & alius finis est remedium concupiscentiæ. hoc fine matrimonium per pluralitatem uxorum omninò frustratur. Quia naturale est, ut *talis* vir unam præ aliis diligat, aut quia pulchrior, vel ditior, vel fœcundior &c. quod si nullam præ aliis diligat, in nullus congressu quiesceret, consequenter alias & alias desiderabit. Uti Salomons ergò. Probatur secundò, quia Polygamia nunquam fuit sine divina dispensatione, uti patet ex Trident. *Sess. 24. Can.* 1.2. Item ex cap. gaudemus *extr. de divort.* Ubi paganus conversus jubetur adhærere primæ &c. in terminis ibid. *Dispensatio* autem, sine qua non licuit olim habere plures uxores, non scripto tradita, sed per divinam revelationem innotuit Patriarchis, & per eorum traditionem fuit ad posteros derivata, illorumque verbo & exemplo in illis continuata.

Utrum hæc dispensatio ad Gentiles extensa? Problema. Affirmat Bellarm. & alii. quia Jacob & Esau in terra Gentilium plures duxerunt. Genes. 26. 28. & per Can. abjiciuntur XXXII. q. 4. ex verbis: *Quando mos erat, crimen non erat.* Sotus, Sanchez & alii Negant: quia apud Gentiles non militabat ratio. Scilicet populi fidelis & Catholici multiplicatio, in quo Christus nasciturus erat.

Colligit 1. hanc dispensationem esse cassatam, Matth. 19. Secundò, etiam infideles non posse ducere plures. Tertiò, Pontificem non posse dispensare. Ubi postea pro regula ponit, quod leges illæ, quæ actus tam intrinsecè malos prohibent, ut nullam ob causam possint honestari, nequeant Ecclesiæ admittere dispensationem, utpote quæ nullam habere possunt rationem justæ dispensationis v.g. præcepta baptismi, Confessarii non mentiendi. Benè tamen illæ, quæ prohibent actus non tam intrinsecè deformes, quin aliquo casu possint honestari, utpote in quibus po-

test

test inveniri justa ratio dispensationis, uti in voto, Prælatorum Residentia. In hoc autem casu justa ratio inveniri nequit (sed dices: Si Princeps haberet uxorem sterilem, an non esset justa ratio? Respondet adhuc manere indecentiam & inconvenientiam annexam, licet purgetur intrinseca malitia.) Unde idem admittit, quod etiam Pontifex in posteriotibus casibus super jure naturæ vel Divino etiam quod absolutum, & à solo DEI arbitrio derivatum est, *vere* dispensare possit, tollendo illius obligationem, non quidem in universum, sed tantum in aliquo eventu speciali ob urgentem causam ex DEI commissione. Ita Canus. Thom. Sanchez *lib. 8. de matrim. disp. 6. n. 5.* cum *Gloss.* in cap. à nobis. *De decim.* Felino, Navarro, cum aliis dicant, quod tantùm possit authoritativè declarare, id jus tali eventu non obligare.

Quod si jus Divinum vel naturæ sit, & ortum habeat ab humana voluntate, & ex ejus suppositione obliget, uti fit in voto, juramento, ibi communius receptum est, quod Pontifex super eo verè dispensare possit. Pluta Franc. de Arauxo *de stat. Civil disp. xi. q. 2.*

Quod debeat dici: Pontifex *dispensat* in jure Divino, probat: quia si esset tantùm interpretatio, tum etiam ea viris doctis competeret, etiam personæ propriæ, quod in tali casu cesset obligatio legis, v.g. non residendi.

Neque obstat solius Pontificis esse interpretari Divinum jus authoritativè, ita ut certum & tutum reddat eum, cum quo dispensat, quod non competit viris doctis. Nam hoc modo interpretari est solius Legislatoris, aut eo superioris *cap. inter. de sent. Excommunic. L. fin. ff. de Legib.* Quòd si quis dicat interpretandi sic jus divinum competere Pontifici ex commissione DEI, æquè licet dicere, competere sic jus dispensandi.

Sannius *tom. 3. disp. 18. qu. 1. in fine*, DEUS concessit in antiqua lege polygamiam quoad plures uxores simul, ut electus populus DEUM verum cõfitens numero paucus, copiosiùs multiplicaretur, post diluvium maximè, quãdo ampliùs non attingebant tam longam annorum setiem.

Ad num. 30. in fine. Quæres: An Pontifex dispensationem denegans, si causa subsit, & non habeat causam in contrarium, peccet? Respondet Franciscus de Arauxo *de stat. civil. disp. 4. difficultate 1. n. 46.* quod peccet venialiter ex genere, & lethaliter ex damno, periculo, vel scandalo annexo. Ratio quia hoc casu non utitur Pontifex potestate sibi datâ ad finem, ad quem data est; atqui abusus potestatis est peccaminosus; ergò. Item quia hæc potestas data est ad influendum in membra; huic apponitur denegatio; ergò. Item quia ageret contra pietatem & fidelitatem, debet enim ut fidelis dispensator procedere. Et sapit vitium acceptationis personarum, quod est contra justitiam distributivam. Cùm autem hæc hîc non sint intrinsecè mala, videtur tantùm esse veniale ex se. aliàs mortale. Sic Fridericus Dux Saxoniæ ob difficulter & non nisi pro ingenti pecuniæ summa concessam dispensationem factus est Lutheranæ hæreseos fautor. Denega-

tione autem factâ iteratò supplicandum est.

Dices 1. Est liberum dispensare; ergò non peccat, Nego conseq. Quia libertas non opponitur culpæ, sed coactioni. 2. Denegando utitur jure suo; ergò. Negatur antecedens, si causa sit. 3. Non est virtus, contra quam peccet; ergò. Negatur antecedens ex dictis. Er, si scandalum, peccat contra charitatem. 4. Ferendo legem generalem non peccat; ergò nec denegando in particulari. Respondetur, si feratur lex absolutè de nunquam dispensando, esset lex imprudens; si autem feratur pro certo loco ex justa causa, quia fortè corruptela orta ob frequentem dispensationem, tunc lex tenet, & sic patet solutio.

Ad num. 32. adde. Probat Cajetanus hoc modo: dicitur: propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, id est, excludendo patrem & matrem. Verùm iste sensus non est, quia de cohabitatione loquitur: quâ vis ex quibusdâ casibus necessitatis debeat quis parentibus magis assistere, quàm uxori. Franc. de Arauxo. *cit. disp. xi. q. 2. n. 1.* Melius probatur: Erunt *duo* in carne una; filius autem est pars quædam sui parentis.

Ad num. 33. in princ. adde. Probatur ex Aristotele 1. politic. cap. 2. qui solo lumine naturæ ductus turpissimam censet conjunctionem parentum cum filiis, & fratrum cum sororibus, quasi utramque pariter cum naturæ legibus pugnantem. Idem Tertullianus *in Apologet. cap. 9.* D. Augustinus *lib. 15. de Civit. cap. 16. lib. 22.* contra Faustum *cap. 55.*

Probatur secundò, inter patrem & filiam est jure naturæ nullum, quia primus gradus consanguinitatis est; atqui etiam frater & soror immediatè sibi conjunguntur in una substantia & carne parentis, qui parens non *mediat*, sed tenet se ex parte principii generationis. Hinc Abraham suasit Saræ, ut diceret se esse ejus sororem in Genes. 20. ex quo Gens barbara credebat non esse uxorem; ergò.

Probat idè quod contraria sententia sit improbabilis in praxi, tum ex d. c. gaudemus. Ubi Pontifex *interrogatus* per indirectum id determinat, tum ex eo, quia sicut signum est evidens, quod natura non possit id, quod nunquam *fecit*, ità etiam non posse Pontificem id, quod nunquam fecit. Nam licet legatur, quod Carolus Magnus ex sorore genuerit Rolandum. D. Antoninus 3. *part. tit. 1. cap. 11.* Fuit id tantùm factum ex incestu, non conjugio; quia nullibi legitur dispensatum. Non obstat exemplum Comitis Ammiani, de quo Paulus Æmilius in vita Ludovici II. Quia id contigit per ementitam dispensationem à Notario corrupto, qui etiam pœnas solvit, & ipse Comes renuens eam dimittere à Rege Galliæ comitatu per bellum exspoliatus. Unde colligit Thomam Sanchez fallum dicere, dum ait opinionem contrariam esse valde probabilem. Item refutat, quod D. Thomas contrariam teneat, ut idem Sanchez refert. Cùm D. Thomas tantum loquatur de principio, & quod magis repugnet juri naturæ inter patrem & filiam, quàm inter fratrem & sororem, atque truncata verba à Sanchez allegari.

Non

Digitized by Google

Non obstat de primis matrimoniis; quia id per Divinam dispensationem vel ipsis, vel parentibus revelatam, factum est. Nec incongruit legis Conditorem statim in ea dispensare, maximè dispensatione transeunte & parum duraturâ. Vel dic ob necessitatem fuisse tunc licita, cessante tunc lege.

Quod dicitur de Sara, illa fuit sobrina Abrahæ ex fratre Aron nata. Sic & Isaac dixit Rebeccam esse sororem. Vel, ait idem Auctor, dic DEUM cum Abraham dispensâsse.

Non obstat 2. *Reg.* 13. Ubi Thamar fratri Amon intentanti stuprum sibi dicit: *Noli facere stultitiam hanc, quin potius loquere ad Regem; & non negabit me tibi.* Respondetur, David non fuisse patrem Thamar, quæ in bello ab eo capta, postea fuit ab eo enutrita. Vel cum communi illa verba fuisse ab ea prolata falsò ex eo, quod sceleris immanitate perturbata esset, sicut cæcus ait Jo. 9. *Deus peccatores non exaudit.* In fine addit nunquâ Theol. Doctorem debere docere in materiis moralibus eam opinionem, de qua opus sit dicere: *Ita mihi videtur sub Sedis Apostolicæ judicio.*

Laym. *lib.* 5. *tract.* 10. *p.* 4. *c.* 6. refert, quod Sanchez tradat inter ascendentes & descendentes excepto gradu primo non esse jure naturæ irritum matrimonium. Unde si infideles convertantur, tales conjugatos ait non esse separandos. Sed non placet.

Ad num. 35. *adde.* Idem ibid. n. 5. ait. Inter Affines ex linea recta irritum esse matrimonium excepto casu necessitatis. Prius intellige si copula fuerit licita. Si enim ex illicita affinitas resultavit, *& ante baptismum* habita sit, postea verò illius matrem, filiam, vel sororem ducat, & postea baptizetur, talis separari non debet. Ratio: quia ex hac non oritur affinitas tam perfecta, ut impediat quò minùs valide & ob justam causam etiam licitè contrahatur.

Ad num. 38. *adde.* Episcopus non potest dispensare jure ordinario in impedimentis dirimentibus matrimonium jam contractum, nisi ex tacita concessione in casu necessitatis, si concurrant. 1. Defectus sit dispensabilis. 2. Sit occultus, non notorius, seu divulgatus. 3. Ex altera saltem parte sit matrimonium bonâ fide contractum. 4. Non sit facilis accessus ad Papam. In matrimonio contrahendo non potest sine speciali facultate. Busenb. *lib.* 6. *tract.* 6. *c.* 3. *dub.* 4.

Ad num. 41. *adde.* Laym. *lib.* 5. *tr.* 10. *p.* 4. *c.* 6. *n.* 9. ait Difficiliorem esse dispensationem, si distantia graduum sit inæqualis, maximè si una persona distet primo gradu à communi stipite, v. g. vult quis ducere filiam avi vel proavi. & ita dicitur Pius V. Anno 1566. die 26. August. declarâsse. citaturque Covarr. *p.* 1. *c.* 6. §. 10. *n.* 26.

AD TIT. XV.

De Frigidis & Maleficiatis.

AD priores quinque numeros. Observa ex Laym. *lib.* 5. *tr.* 10. *p.* 4. *c.* 11. *n.* 1. Si mulier ob attritudinem sit perpetuò impotens, esto incisione *periculosam* pati velit, maritus non tenetur expectare incisionis eventum, sed potest alias nuptias inire. Idem si per mi-

racu-

facit Ecclesia Romana. Respondet ad primum, sufficere unumquemque esse ministrum Sacramenti respectu sui, nō respectu alterius. Ad secundum sufficit intentio generalis faciendi id, quod facit *vera Ecclesia Christiana* quæcunque & ubi sit.

Laym. *lib. 5. tr. 10. p. 4. c. 14. n. 3.* Si matrimonio Catholici cum hæretica pactum adjiciatur, ut masculi patrem Catholicum, fœminæ matrem hæreticam sequantur, ait id impium & irritum esse.

AD TIT. XVI.

De matrimonio contracto contra Interdictum Ecclesiæ.

IMpedimenta impedientia exprimuntur hoc versu:

Interdico, dies, crimen, sponsalia, votum.

Impedimenta impedientia ex crimine resultantia per diuturnam consuetudinem penitus sunt ablata, ait Sannius *tom. 3. dist. ult. q. 8. n. 5.*

Ad num. 1. in fine adde. Interdictum tripliciter intercedere potest. Per Legem, per Judicem, & per Parochum. Vide Gonz. ad cap. de mulier. h. t.

Ad num. 4. in fine adde. Quòd tempore feriato prohibeantur tantùm solennitates, non etiam ipse contractus matrimonii, inquit Laym. *lib. 5. tr. 10. p. 4. c. 15.* Videre est in Trident. *Sess. 24. c. 10. de reformat. matrim. & c.* Capellanus, suprà de feriis. Consuetudo tamen videtur induxisse, ne matrimonio Parochus assistat, nisi necessitas urgeat.

Ad n. 5. in fine adde. Busenb. ex Lay. Navarr. Sanchez. addit pro impedimentis impedientibus clandestinitatem; ubi Tridentinum non est receptum, omissionem benedictionis. De qua infrà de secund. nupt. quæ debet fieri in templo à proprio Parocho; sine cujus licentia si quis faciat, manet ipso facto suspensus, donec absolvatur ab Ordinario Parochi, à quo benedictio erat accipienda.

Tertium. Si contrahatur sine præviis denuntiationibus, quod ait esse etiam peccatum mortale. Post tertiam denuntiationem licet eadem die contrahere, non tamen differre ultra 4. Menses, ut declaravit Congregatio Cardinalium. Diurnale autem Romanum ponit 2. Menses. Aliàs debent repeti.

Ad num. 8. in fine adde. Objicies Can. si verò 22. xxxii. q. 7. Qui insinuat solum adulterium ponere impedimentum impediens. Respondet Gloss. intelligendam esse de adulterio incestuoso.

Ad num. 7. in fine adde. Mulier, quæ machinata est in necem viri, ipso matrimonio & alterius spe privatur, maritus verò insidiatorem interficiens, ipsam uxorem dimittere valet, & eâ mortuâ cum alia contrahere. Gonz. ad *cap. si qua 5. de divort.*

* * *
* * .

Digitized by Google

AD TIT. XVII.

Qui filii sint legitimi.

QUæstio utrum proles, quam pater genuit ex concubina soluta, durante matrimonio, sed invalido sit censenda naturalis, an spuria? Respondetur 1. Si post declarationem nullitatis concepta & nata sit, certum est eam esse naturalem, quia procreata ex iis, inter quos poterat esse matrimonium. Respondetur 2. etiam conceptam & natam ante esse naturalem, ex eadem ratione: quia à parte rei non est impedimentum. *arg. cap. cùm in Apostolica. de sponsalib.* Ubi litis pendentia non impedit secundum validè contrahi, si primum erat nullum. *&c. Tua fraternitas. de sponsi. duor.* Licet puniri tales possint, & usus posterioris interdicendus sit, donec de nullitate prioris constet.

Probatur secundò. Omnis proles nata ex matrimonio invalido, bonâ tamen fide contracto saltem ex parte unius, est legitima. *cap. ex tenore h.t.* Ex privilegio; non potest tamen idem operari vitium spurcitatis, neq; ex natura sua, quia est nullum, neque ex Jure, quia hoc nullibi exprimitur, ergò proles in casu nostro non est concepta ex adulterio; ergò non est spuria, sed naturalis.

Probatur tertiò. Si talis pater post declaratum matrimonium nullum illam duceret, ex qua progenuit, legitimaret illam, ergò est naturalis.

Filiatio legitimè probatur per nominationem parentum, & non creditur illis contrarium posteà asserentibus etiam cum juramento. Gonz. *ad c. per tuas* 10. *sup. de Probat.* Fagnanus.

Ad num. 7. in fine adde. Separato matrimonio in facie Ecclesiæ contracto, filii geniti vel concepti ante ipsam separationem sunt legitimi. Gonz. *ad cap. cùm inter 2. h.t.*

Ad num. 11. in fine adde. Filius naturalis per subsequens matrimonium efficitur legitimus & habilis ad succedendum in bona paterna. Gonz. *ad cap. conquestus 1. h.t.*

Ad num. 12. in princ. adde. Objicitur hîc Novell. 89. c. generaliter. Sed non solvitur. Dic eam procedere vel in legitimatione per rescriptum, vel spectato jure civili, non etiam jure Canonico, quod hac in parte attendendum. Ità Covarr. *hic. p. 2. §. 2. c. 8. n. 15.*

Ad num. 18. in fine. Quæres. Si Christianus imprægnet infidelem, hæc postea conversa ducatur ab illo in uxorem, enitnè proles legitima? Ratio quia in tempore conceptionis non potuit inter ipsos esse matrimonium? Videtur quod non.

Ad num. 15. in fine adde. In terris Ecclesiæ potest Pontifex quoad omnia illegitimos legitimare; in terris verò alienis quoad spiritualia tantùm directè, quoad temporalia verò indirectè. Gonz. ad cap. per Venerabilem 13. h.t.

AD TIT. XVIII.

Qui matrimonium accusare possunt, aut contra illud testificari.

OBserva quod Confessarius non teneatur admonere confitentem, qui inva-

Digitized by Google

invalidè contraxit ex ignorantia juris vel facti, quando non speratur fructum, aut remedium difficillimum est, nisi sit periculum damni communis, uti est, quando populus id novit & scandalizatur. Bonac. *in verb. matrimonium num. 114.*

Ad num. 5. in princ. adde. Depositio unius testis asserentis subesse impedimentum inter sponsos, sufficit ad impediendum matrimonium contrahendum, nisi sponsalia præcesserint jurata. Gonz. *ad cap. præterea 12. sup. de sponsalib.*

AD TIT. XIX.

De Divortiis.

Ad num. 1. in fine adde. Indissolubilitas matrimonii non propriè ex naturali jure descendit; nam in lege *propriè* naturali DEUS dispensare nequit. Ità D. Thom. Dispensavit autem hac in materia. *c. 24. Deuter.* Quamvis quidam DEUM id tantum permisisse ajant. Si *consummatum* sit, ex *primæva* DEI Institutione indissolubile est *c. 2. Genes.* Quem locum interpretatur Christus apud Matth. *c. 19.* ob repræsentationem ad Ephes. *5.* Laym. *lib. 5. tr. 10. p. 3. c. 6. n. 1. 2.*

Ad num. 2. adde. Ad text. Matth. 19. respondent aliqui, ut refert Sannius *tom. 3. dist. 28. q. 1. n. 5.* particulam *nisi* non esse exceptivam, sed præcisivam, ut sensus sit: quicunque dimiserit uxorem non fornicariam, vel non ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur; Christus enim non voluit dicere, quod ob fornicationem solvere quis possit vinculum, sed quod ex nulla causa id liceat, præscindens. an ob fornicationem id liceret, an non; idque ex ea, quod Pharisæi, quibus loquebatur, non erant hujus veritatis capaces.

Ad num. 4. in fine adde. Matrimonia infidelium elevantur ad rationem Sacramenti per baptisma, innovato consensu. Vide Sannius *tom. 3. dist. 17. quæst. 3.*

Si ex conjugibus infidelibus altero ad fidē cōversō, alter maneat infidelis (saltē nisi pacificè cohabitare velit sine cōtumelia Creatoris) solvitur quoad vinculum, idque ex *dispensatione Divina* in favorem fidei. ut patet 1. *Corinth. 7. vers.* 15. Busenb. *lib. 6. tr. 6. dub. 3. c. 2.*

Matrimonium ab infidelibus contractum in gradu cognationis ab Ecclesia prohibito non dissolvitur per baptismum ab ipsis susceptum. Gonz. *ad cap. de infidelibus. 4. sup. de consang. & affin.*

Ad num. 13. adde. Si maritus uxoris, vel contrà uxor viri adulterium *sciat*, licet probare nequeat, per se loquendo debitum reddere non tenetur, licet Judex sub excommunicatione præcipiat, quia præceptum Ecclesiæ in falsa præsumptione fundatum in cōscientia non obligat. Laym. *lib. 5. tr. 10. p. 3. c. 7.* Sanchez *lib. 10. disp. 12. n. 6.*

Ad num. 18. adde. Busenb. *lib. 6 tr. 6. cap. 2. dub. 3.* admittit aliquando etiam ob oscula &c. Separationem ad tempus fieri posse, ut nocens emenderur.

Ad num. 21. in fine adde. Accusa-

tio de adulterio, si non probetur, dat alteri parti justam causam separationis thori. Trivisanus *lib. 1. decis. 61.*

Ad num. 24. adde. Conjuges propter alterius crimen non separantur, nisi spiritualiter fornicentur, & tunc eis etiam separatis durat vinculum. Gonz. *ad cap. quæsivit. 2. h. t.*

Ad num. 27. Busenb. *lib. 6. tr. 6. cap. 2. dub. 3.* etiam asserit, quod non teneatur conjugem conversum recipere, addit saltem ex justitia; nam ex charitate aliquando tenetur, si sit periculum incontinentiæ.

Ad num. 28. in princ. adde. Conjunx non potest sine judicio Ecclesiæ conjugem dimittere, etiam prætextu notoriæ consanguinitatis, & de facto dimissam recipere compellitur. Gonz. *ad cap. Porrò 3. h. t.*

AD TIT. XX.

De Donationibus inter Virum & Uxorem.

Ad num. 3. in fine adde. Res donata propter nuptias si alienetur à marito consentiente uxore, dum alia bona ipse obtinet, præcipuè post transcursum temporis, a uxore repeti non potest. Gonz. *ad cap. 4. sup. de Empt. & Vend.*

Soluto matrimonio ex causa licita dos restituenda est uxori. Gonz. *ad cap. mulieres 1. h. t.*

Judex delegatus, qui cognovit de causa matrimonii, de dote etiam pronuntiare valet. Gonz. *ad cap. plerumque 4. h. t.*

Donatio propter nuptias, si nuptiæ, quia incestuosæ, nullæ declarétur, à marito repeti potest, nec lucro uxoris cedit. Gonz. *ad cap. etsi necesse 5. h. t.*

Usufructus in dotem datus, vel donatio propter nuptias, finitur morte dantis, nec amplius remanet penes accipientem. Gonz. *ad cap. nuper. 6. h. t.*

Maritus inops dotem sibi promissam petens, cautionem qualem qualem præstare debet, alias dos deponetur penes mercatorem. Gonz. *ad cap. Per vestras. 7. h. t.*

AD TIT. XXI.

De secundis nuptiis.

Ad num. 4. in fine adde. Utrum propter *verosimilem præsumptionem & probabilem* credendi causam intercessisse mortem mariti, concessum sit mulieri ad secundas transire nuptias? Respondetur esse, & Confessarius in foro interno concedere potest, & Judex *post* contractas nuptias eâ separare non potest. *Can.* Cùm per bellicâ 3. q. 1. Ratio, quia in moralibus sufficit probabilissima opinio & non requiritur certa. Ipse tamen Judex transeundi licentiam dare nequit, quia Canones hoc casu requirunt certitudinem. *cap. Dominus h. t. cap. in præsentia. de sponsalib.*

Objic. *cap. quoniam §. porrò.* Ut lite non contest. Respondet Abbas textum loqui de verosimili morte conjugis *dubii*, id est, de quo dubitabatur an esset conjunx. Laym. *lib. 5. tract. 10. q. 3. c. 3. n. 2. in fine.*

Uxor

Digitized by Google

Uxor non certificata de morte viri ad secundas nuptias transire nequit, quamvis ignoret statum viri, qui ab hostibus captus fuit, longoque tempore abfuit. Gonz. *ad cap. In præsentia. 19. suprà de sponsalib.*

LIBER QUINTUS.

AD TIT. I.

De Accusationibus, Inquisitionibus & Denuntiationibus.

OBserva: Omnem injuriam fieri aperte vel occulte. Ut *apertum* maleficium sit, quod omnes judicant esse maleficium. *Occultum* quod non statim patet esse delictum, sed aliquamdiu serpit, & tandem erumpit, & hoc vocatur *suspecti discrimen*, ex quo suspecti postulatio. Unde *suspicari* est cum timore ea aspicere, de quibus dubitatur. Ut suspicio sit actus, per quem in dubitationem trahimur timentes de aliquo, ne læsionem adferat privatim, aut publicè. Olden. p. 1031. Dicitur autem *suspecti postulatio*; quia suspectos non nisi aliorum gratiâ facere solemus, quod magis per postulare, quàm per agere explicatur. Item *postulare* est rem valde justam instantiùs exigere quod hic fit. Oldend. p. 1034. Estque hæc *postulatio duplex, civilis* quãdo petitur ut tutor, v.g. removeatur. *Criminalis*, quãdo petitur, ut præter remotionem, adhuc aliâ pœnâ puniatur. p. 1037. Uti nota, quod postulatus ante administrationem civiliter conveniri possit; non verò criminaliter, & sic intellige Ulp. *in L. hæc enim* §. *ult. ff. de susp. tut.* dum ait, qui nil gesserunt, non possunt suspecti postulari. Idem Old. p. 1038.

Ad num. 1. in fine adde. Super notorio procedit Judex nemine accusante, Gonz. *adc. accusanti 8. h.t.*

Est autem notorium duplex, aliud dicitur *notorium juris*, quando quis per sententiam condemnatus, vel in judicio confessus est. Aliud *notorium facti*, quando crimen ita est publicum, ut toti populo pateat Vall. *de cohab. Cleric. num fin.*

Accusans ad vindictam in crimen inscribere debet, denuntians non. Gonz. *ad cap. sup. 16. h.t.*

Ad num. 2. in fine adde. Dicens se aliquem accusaturum sine pœna, potest desistere ab accusatione ante inscriptionem, & sic desistenti silentium perpetuum imponitur. Gonz. *ad cap. licet 14. h.t.*

Ad num. 5. adde. Occupatus de uno crimine, iterum de eodem accusari nequit. Gonz. *ad cap. de his 6. h.t.*

Ad num. 6. in fine add. Quid Judici servandum circa inquisitionem ex Busenb. *lib. 4. c. 3. dub. 2. art. 2.* Ubi præter generalẽ, specialem, ponit inquisitionem mixtam, quando vel sola persona, vel crimen solum est speciale, ut si quæratur, quis Cajum occiderit. Specialem enim dicit, quando utrumque est speciale. v.g. An Titius Cajum occiderit.

In inquisitione generali subditus etiam rogatus sub juramento nec tenetur,

Digitized by Google

imò nec potest prodere criminosum *occultum*. Cùm enim crimen probari non possit, non potest sequi, quàm infamia. Vide plura ibi.

Crimen probatum per inquisitionem regulariter pœnâ ordinariâ punitur, sed si impedit Ordinis executionem fit depositio, sicut per accusationem. Gonz. *ad cap. inquisitionis 21. h. t.*

Ad num. 7. in princ. adde. Præceptum correctionis fraternæ obligat. Primò, Si certo constet de peccato gravi proximi. Indagare enim tenetur solus Superior. Secundò, Si probabile sit non emendâsse, nec emendaturum, vel reapsurum: quia eleemosina egenti tantùm danda est. Tertiò, Si alius æquè idoneus non adsit qui correcturus putetur. Quartò, Si sit spes fructûs; quia desperato fine cessant media. Quintò, Si sit bona occasio, locus & tempus oportunum, possisque sine tuo gravi damno facere. Unde patet ejus omissionem in privatis vel nullam esse, vel levem culpam. Busenb. *lib. 2. tr. 3. c. 2. dub. 24.*

Corripiendus 1. Separatim, nisi 1. præstet Superiori deferre. 2. Sit publicum. 3. Vergat in grave detrimentum, nisi 4. Si sit contentus, ut Superiori statim deferatur, ut apud quosdam Religiosos, qui juri suo renuntiant. ibid.

Præter hos tres modos addit Vallensis adhuc duos. 1. Per exceptionem. 2. Per notorium, *de quo supra ad num. 1.*

* * *
* *

AD TIT. III.

De Simonia.

Ad num. 3. in fine adde. Simonia à sacrilegio distinguitur, quod sacrilegium importet irreligiositatem sive irreverentiam, factam rebus sacris contractam in actionibus involuntariis, in quibus ex parte illius, cui fit irreverentia, involvitur aliqua ratio involuntarii, & aliàs non admiscetur voluntaria commutatio, quo pacto percussio Clerici est sacrilegium, non simonia, quia absque commutativo contractu, & aliàs Clerico invito fit irreverentia. Sic & DEUS, cùm Monachus voluntatiè frangit votum obedientiæ. v. g. Castitatis *speciali modo* est involuntarius, quod non est in aliis peccatis: quia violat sanctitatem suæ personæ contra voluntatem DEI, cujus cultui erat ex vi voti dicata. Nam sicut in genere injustitiæ propriæ dictæ distinguntur essentialiter commutationes voluntariæ, v. g. fraudulentia emptionis & venditionis, & usura in mutuis, ab involuntariis, scilicet furto & rapina; ita in genere irreligionis, quæ est pars potentialis injustitiæ distinguuntur essentialiter irreverentiæ & injuriæ circa sacra. Unde venditio Christi à Juda facta fuit sacrilega, non simoniaca. Rationem dant 1. Quia vendidit eum, non ut illis esset utilis, sed ut crucifigeretur. 2. Quia intendit solum vendere hominem. Sed rejicitur 1. Quia non curatur finis extrinsecus. 2. Quia non est necesse, ut cognitio vendentis feratur in actu signato in rem spiritualem ut talem. Ratio datur

Digitized by Google

datur 1. Quia fuit involuntarius contractus respectu Christi, cui inferebatur injuria. Secunda, Quia potiùs *tradidit*, non vendidit tanquam rem suam.

Ad num. 4. in princ. Spirituale in hac materia intellige quodvis supernaturale donum ad animæ salutem directè institutum. ità Laym. hîc.

Ad num. 7. in fine adde. Ex Caramuele Hier. *disp. 16.* quod ante legem usque ad Aaronem fuerit sacerdotium primogenituræ annexum (post legem enim Aaron solus & ejus Posteri consecrati in Sacerdotes, propter hoc, quòd reliqui omnes peccârint adorando vitulum præter Levitas) ex quo objicitur, quod Jacob emendo primogenituram ab Esau, commiserit simoniam; atqui hoc crimine non inficitur Jacob, quia fuit innocens; ergò non habuit annexum sacerdotium. Respondet 1. Jus ad primogenituram potuisse vendi, non autem jus connexum sacerdotii. Respondet 2. non esse certum, quod Esau fuerit primogenitus, & sic sicut licitè corpora Sanctorum ab infidelibus occupata redimimus, & abusivè emimus, ne nobis injustitia fiat; ità ipse emere potuit, cùm ipsi à DEO fuerit datum.

Ad num. 11. in fine adde. Ex Busenb. *lib. 6. tr. 1. c. 4.* Quid sint Sacramentalia & quid efficiant? Respondet, Ceremoniæ Ecclesiasticæ, quæ vulgo dicuntur Sacramentalia, sunt actus externi Religionis ad colendum DEUM accommodatis. v. g. Oratio Dominica, aqua benedicta, Confessio generalis, eleemosyna, benedictio ab Episcopo vel Abbate consecrato data, quæ ex antiqua traditione dicuntur remittere venialia, & continentur hoc versu

Orans, tinctus, edens, confessus, dans, benedicens.

Ad quæ revocantur tunsio pectoris, unctio in Regem, item aliæ Ceremoniæ &c.

Ad num. 13. in fin. adde. Pro Ordine conferendo minister, vel ejus Notarii nihil temporale exigere possunt. Gonz. *ad c. antiquam 1. h. t.*

Pro Benedictionibus nubentium, seu exequiis mortuorum Parochus aliquid exigere non debet. Gonz. *ad c. suam. 28. h. t.*

Ad num. 16. in fine adde. Quæritur: Utrum habitus militantium ordinum vendi possint absq; simoniæ labe? Resolvitur quod non: quia venderet ingressum Religionis, sunt enim verè Religiosi, cùm res uxoria & bonorum possessiones quidem pugnent cum statu Religionis in sua perfectione considerato, non autem sub Regula laxiori, est enim voti solennitas jure positivo inducta, ut etiam eadem solennitas temperari possit ab Ecclesia, sicut in his dispensavit, & temperat, ut conjugalem castitatem servent.

Dos assignata & data, si non profiteatur, reddenda. Trivis. *1. dec. 57.*

Pretium recipere pro habitu Monastico simoniacum est, & illud recipiens suspendêdus ab officio. Gonz. *ad cap. veniens 18. h. t.*

Ad num. 28. Pro sepultura in Ecclesia præstanda pretium exigi non debet. Gonz. *ad cap. abolendam 13. supra de sepult.*

Con-

Digitized by Google

Consuetudo, ut pro Episcopis, Abbatibus, vel aliis Prælatis in sedem ponendis, seu exequiis mortuorum aliquid exigatur, observanda non est. Gonz. *ad cap. cùm in Ecclesia 8. h.t.*

Ad num. 40. in fine adde. Obtinens beneficium simoniacè pretio intervenire, ab eo removeri debet. Gonz. *ad cap. insinuatum. 12. h.t.*

Pro spiritualibus assequendis homagium fieri non debet. Gonz. *ad cap. ex diligenti. 16. h.t.* Fagnanus.

Ad num. 46. Busenb. *lib. 4. c. 2. dub. 1. art. 6.* Peculio est jus percipiendi fructus ex alieno beneficio. Estque triplex. 1. Temporalis, quæ datur propter ministerium spirituale, v.g. Cantori, æditui, 2. Spiritualis, quæ fundatur in titulo mere spirituali, ut quæ datur Concionatori, Coadjutori Episcopi. 3. Media quæ fundatur in statu spirituali, non tamen officio spirituali, ut quæ datur Clerico pauperi, vel Parocho seni ad sustentationem, vel quæ datur causâ resignationis, vel litis componendæ. Duæ posteriores dicuntur Clericales, quia Clericis; prima laicalis, quia laicis tantùm datur.

Ad num. 86. in fine adde. Simonia adæquatè in mentalem, conventionalem & realem dividitur, non tanquam genus in diversas species, sed tanquam subjectũ in diversos modos seu status.

AD TIT. V.

De Magistris, & ne aliquid exigatur pro licentia docendi.

Ad num. 1. in fine adde. Vel licentia docendi Theologiam provenit à Rege, vel potestate seculari, & tunc vendens eam, non simoniam, sed turpe lucrum committeret. Vel provenit à potestate spiritualis jurisdictionis, sicut si Prælatus alicui concedat docendi licentiam, & tunc esset simoniacus, non propter spiritualitatem rei venditæ, sed actionis ipsius seu licentiæ, quæ à potestate spirituali provenit. Sicut si Judex Ecclesiasticus venderet Sacerdoti facultatem exercendi officium Advocati propter abusum spiritualis jurisdictionis. Et in hoc sensu inquit, prohibetur tanquam simoniacum & contra illud: *Gratis accepistis in cap. 2. de Magistr.*

AD TIT. VI.

De Iudæis & Saracenis.

Ad num. 1. Observa ex Busenb. *lib. 2. tr. 1. c. 4. dub. 1.* Infidelitas generatim est triplex. Prima *negativa* eorum scilicet, qui nihil unquam de fide audiverunt, quæ non tam est peccatum, quàm pœna peccati. Quia si fecissent, quod in ipsis erat, DEUS fidem eis non abscondisset. Secunda dicitur *contraria* eorum, qui fidem sibi sufficienter propositam vel contemnunt, vel ei contradicunt pertinaciter ut hæretici. Tertia *privativa*, quod privativè opponatur fidei, & est culpabilis ignorantia, vel error circa res fidei. Contraria est paganismus, judaismus & hæresis, quo refertur Apostasia.

Judæus Christianum mancipium retinere non debet, sed cogitur justo pretio Christianis vendere, & si renuat, servus

servus eripitur in libertatem. Gonz. *ad cap. multorum. 2. h.t.*

Judæi inter Christianos commorantes veterâ Synagogas reparare valent, novas verò erigere nequeunt. Gonz. *ad c. Judæi 3. h.t.*

Christiani deferentes ad Saracenos armâ, vel in ipsorum navibus regimen exercentes, excommunicantur, rebusque privantur & capientium servi fiunt. Gonz. *ad cap. ità 6. h.t.*

Judæi seu pagani non debent præfici officiis publicis inter Christianos, aut in eos jurisdictionem exercere. Gonz. *ad c. cùm sit. 16. h.t.*

AD TIT. VII.

De Hæreticis.

AD *num. 1. in medio post verb. pertinaciter adde.* Non est hic acriter & mordicus suum errorem tueri, sed est eum retinere, postquam contrarium est sufficienter propositum; sive quando scit contrarium esse ab Ecclesia definitum. Busenb. *lib. 2. tr. 1. c. 4. dub. 3.*

Ibidem ait esse hæreticum, qui affirmativè de aliquo fidei articulo dubitat, id est; judicat esse dubium. Dicitur *affirmativè.* Quia negativè tantùm dubius, id est, suspendens judicium, per se & simpliciter non est hæreticus, quia non habet judicium; ergò nec erroneum, modò tamen non ideò suspendat, quod virtualiter judicet, non liquere de certitudine objecti.

Rustici aliique homines simpliciores in Germania, qui hæretici habentur, & tamen pertinaces non sunt, possunt absolvi à suis Parochis, qui non sunt hæretici formales, habentque fidem Catholicam in Baptismo susceptam, quæ non perditur, nisi errando pertinaciter.

Ibid. §. 8. Lapsus in hæresim non tenetur in confessione explicare qualis illa sit, eò quod sint omnes ejusdem speciei. alii tamen contrarium tenent.

Dubius in fide hæreticus est. Gonz. *ad c. 1. h.t.*

Scripta hæretici ab Ecclesia damnati damnata sunt, atque ita configenda comburenda. *idem ad c. 4. h.t.*

Episcopus hæredem instituens hæreticum seu paganum, consanguineum vel extraneum, etiam post mortem anathematizatur & nomen ejus ex dyptycha defunctorum tempore Missæ aut non recitatur. *Id. ad c. 5. h.t.*

Hæretici & eorum Fautores seu Receptatores excommunicantur, & ità decedentes Ecclesiasticâ sepulturâ privantur. Gonz. *ad c. 8. h.t.*

Ad num. 13. adde. Credentes, Defensores &c. excommunicantur, & elapso anno, nisi resipiscant, fiunt infames. Gonz. *ad c. 13. §. Credentes h.t.*

Liberamur ab omni obligatione, quâ hæreticis tenebamur obstricti. *Id. ad c. 16. h.t.* Fagnanus.

AD TIT. VIII.

De Schismaticis & Ordinatis ab iis.

ORdinationes factæ à Schismaticis nullæ sunt, quoad exercitium gradûs, nisi dispensatum fuerit cum ità ordinatis. Gonz. *ad c. 2. h.t.*

Digitized by Google

AD TIT. IX.

De *Apostatis & reiterantibus Baptisma.*

REgularis deferens habitum coopertum, nisi justus timor excuset, est apostata. Thom. Trivis. *lib. 2. decis. 19.*

AD TIT. XI.

De Infantibus & languidis expositis.

GRaviter peccant parentes, qui sine justa causa prolem hospitali, vel locis publicis exponunt. Busenb. *lib. 3. tr. 3. c. 2. dub. 2.*

AD TIT. XII.

De Homicidio.

OBserva ex Busenb. *lib. 3. tr. 4. cap. 1. dub. 1.* Directè absque authoritate Divina se occidere non licet; indirectè tamen quandoque licet, hoc est, aliquid facere vel omittere, ex quo præter intentionem mors certò sequatur: quia præceptum conservandi vitam, utpote affirmativum non semper obligat, sed potest omitti propter bonum finem, necessitatem, vel magnam utilitatem. Sic licet etiam se certo periculo mortis exponere pro conservanda corporali integritate. Item licet reo non fugere, etiam se sponte sistere Carthusianus non tenetur vesci carnibus, si ex morbo mors immineat, nisi comedat. Item non tenetur quis medicinis duris v. g. abscissione cruris vitam conservare, nisi tamen ea *communi* bono sit necessaria.

Idem *lib. 5. cap. 3. dub. 6.* Ira est inordinatus appetitus vindictæ, sive ex parte modi irascendi, sive ex parte objecti. Si appetas vindictam injustam, vel justo majorem, prior est veniale, posterior ex genere suo mortale: quia est directè contra charitatem. Filius habet in *corde*: indignationem, tumorem mentis, quo quis morosè excogitat vindictæ vias. *In ore* clamorem, blasphemiam, contumeliam, maledictionem. *In opere* ixas, pugnas &c.

Ad num. 6. in fine adde. Si ob minas illatas servatur homicidium, an incurratur irregularitas? Affirmatur, poniturque casus, quo Clericus cognoverat nuptam, & quia suspicabatur quòd illa alium admitteret, minabatur, quòd prodet marito; illa inquit, si feceris, veneno me occidam; cùm is imprudenter insisteret dictis, illa sumpsit venenum & periit. Ratio decisionis, quia est homicidium indirectè volitum. Item quia talis minans est par mandanti vulnerare, vel consulenti. *Ex cap. fin. h. t. in 6.* Item est similis percutienti, ex qua percussione sequitur abortus. Item ei, qui fugientem detinet, ne fugiat, si sequatur mors.

Ad num. 16. in fine adde. Ex Busenb. *lib. 3. tr. 5. cap. 2. dub. 6. art. 3.* Ebrius occidens sit non prævidit, non tenetur ad restitutionem. Quia verò occidit Cajum putans esse Mævium, tenetur ad restitutionem: quia actio ista est Cajo injuriosa.

Debet restitutio ratione occisi fieri, tan-

Digitized by Google

tantùm parentibus interfecti, filiis, uxori, quia hi soli directè læduntur, cùm moraliter censeantur una persona cum occiso, nisi tamen occiderit animo etiam nocendi aliis v.g. creditoribus.

Ad num. 17. adde. Ex Busenb. *lib. 3. tr. 5. cap. 2. dub. 6. art. 6.* Si quis alterum induxit ad peccatum suasione vel exemplo suo, tenetur quidem ex charitate quoad potest eum revocare ad meliorem statum, sed non ex justitia. Si quis autem induxit fraude, dolo, injusto metu &c. Tenetur ad id ex justitia, quia quisque habet jus, ne injustè lædatur in bonis spiritualibus. Unde si lædatur, debet id spirituale restitui, si potest.

Ad num. 44. in fine adde. Quòd possimus uti verbo *tradendi* probatur ex Can. Si quis Sacerdotum *xi. q. 1. cap.* & si Clerici. *De Judic. cap. novimus de V. S. Trident. Sess. 13. cap. 4.* Quia per traditionem hanc nullus fit influxus physicus, vel moralis in homicidium.

Ad num. 45. in fine adde. Exemplum à pari. Sic & Theologi duos affectus voluntatis in DEO, qui vult 1. ex affectu antecedenti & conditionato omnes, etiam reprobos salvos fieri, quem sine fictione explicat, per vocationes & auxilia sufficientia. 2. Idem vult per affectum consequentem efficacem, & beneplaciti post demerita prævisa eos absolutè æternum damnare, Sic & Judex Ecclesiasticus affectum primum inefficacem licet, & conditionatum interecedendo non fictè manifestat; Alterum verò, quo legibus communibus se conformans complacet sibi de ejus condigno supplicio. Franc. de Araux *de stat. Eccl. tract. 1. q. 4. n.* 10.

Ad num. 62. in fine adde. Ex Busenb. *lib. 3. tr. 4. cap. 1. dub. 5. art. 3.* Contra hostem licet uti insidiis & stratagematis, dummodò absint mendacia, etsi etiam hæc v. g. quando exploratores se fingunt amicos, non sint mortalia.

Ea verò ad quæ cavenda nulla prudentia datur, v.g. veneno inficere puteos, aquas; glandes, sunt contra jura belli, nec licent.

Clericus pugnans in bello etiam contra inimicos fidei, si quem quam percusserit, irregularis manet. Gonz. *ad cap. 24. h. t.* Fagnanus.

Ad num. 67. adde. Ex Franc. de Arauxo casu 10. Religiosus alium Ordinis extra Conventum moribundum invenit, quem contra medici judicium currui imposuit & ad Conventum misit, quo perveniens statim mortuus fuit, quæsitum, cùm sit mors accelerata, an sit irregularis? Respondet affirm. Propter duas regulas assignatas à Cajetano de homicidio casuali dante operam rei licitæ. 1. Imputatur, quando non adhibet diligentiam, quæ à cõmuniter prudentib⁹ emanare consuevit. 2. Si actio periculosa sit ex suo genere, major diligentia adhibenda est, id est ea, quæ apponit debitas circumstantias, cum quibus actus honestetur, & sine quibus redderetur opus illicitum ob periculum. uti habere infantes in lecto &c. ergò. Et si esset res dubia, in foro conscientiæ habendus esset pro irregulari.

Qui lethaliter peccat ob non adhibitam diligentiam in homicidio præcavendo irregularis manet, sive rei illicitæ,

tæ, sive licitæ operam dederit. Gonz. *ad cap. de catero.* 11, *h.t.* Fagnan.

Ad num. 77. Observa ex Busenb. *lib.* 7. *cap.* 5. *dub.* 4. Non fit irregularis, qui excæcavit hominem solo visu privando, non autem oculum extrahendo.

Qui infirmo aliquid dat, vel facit bonâ fide, ex quo sequitur mors, vel accelleratio per accidens, non fit irregularis, nisi concurrat lata culpa.

In bello injusto si vel unus occidatur, totus exercitus fit irregularis, saltem si aliquâ ratione sit cooperatus.

Irregularitas oritur ex infamia, sive juris (quæ vel ex delicto proprio, vel parentum, vel vili conditione personæ nascitur) sive facti, modò crimen publicum sit: ex occulto enim non oritur, si homicidium & censuræ violationem excipias. *Id. dub.* 5.

AD TIT. XIV.

De *Clericis pugnantibus in duello.*

DUellum proprie acceptum definit Vasquius Illustr. *Controvers. lib.* 1. *cap.* 11. *n.* 36. quod sit singulare certamen aut pugna æquis legibus dimicantium, regulariter: quia potest etiam unus duos *diffidare* seu ad pugnam provocare.

Eum, qui moritur ex vulnere accepto, si vivus ex loco decessit, non esse privandum sepulturâ Ecclesiasticâ ait Busenb. *lib.* 3. *tr.* 4. *cap.* 1. *dub.* 1. *in fine.*

Ad num 6. Adde ex Busenb. *lib.* 3. *tr.* 4. *cap.* 1. *dub.* 5. *art.* 1. Acceptare licet duellum, si quis alias te occisurus, concedat tamen arma, ut sic fortunam experiatis, quia est tantum defensio, positoque quod aliter non possis evadere. Similiter si Judex duos ad mortem damnatos vellet duello congredi; quia alter alterius esset constitutus minister justitiæ.

AD TIT. XVI.

De Adulteriis & stupro.

OBserva ex Busenb. *lib.* 3. *tr.* 4. *cap.* 2. quòd luxuria sit inordinatus appetitus vel usus delectationis, seu sensûs venerei, qui fit cum commotione spirituum procreationi servientium circa partes corporis venereas. ità ut aliæ delectationes etiam sensitivæ non spectent ad luxuriam. *Idem dub.* 1. Distinguenda est imprimis intentio & delectatio venerea & venereorum, ab intentione & delectatione sensitiva & sensitivorum aliorum, quæ consistit in quadam proportione & conformitate rei tactæ cum organo tactûs.

Idem dubio 2. Concubinarius (sicut & meretrix) ordinariè non debet absolvi, nisi dimissâ concubinâ aut muliere suspectâ, cujus retentio scandalum daret, licèt cum ea non peccaret. Si cum *sponsa* alterius quis peccet, est gravior, & in confessione aperienda; alii tamen contrà

Dub. 3. Sodomia imperfecta est congressus cum debito sexu, sed extra vas naturale. Perfecta congressus cum eodem sexu.

Idem *lib.* 3. *tr.* 5. *cap.* 2. *dub.* 6. *art.* 4. Præcisè pro sola virginitate non obligat restitutio. Unde si stuprum manutelàm, aut

Digitized by Google

aut non impedivit, quin ægrè opulentè nuberet, ad nihil tenetur stuprator.

Idem *lib.5.cap.3.dub.3.* Luxuria habet filias ex parte intellectus 4. *Cœcitatem mentis: præcipitationem; inconsiderationem; inconstantiam.* & 4. ex parte voluntatis: *Amorem sui: Odium DEI, Affectum præsentis sæculi, Honorē futuri.*

Idem dub.4. Recenset filias invidiæ: odium, detractionem, gaudium in malis proximi, susurrationem; differt ab *æmulatione & zelo*, ubi quis dolet, quòd sibi desit illud bonum; & ab *indignatione*, ubi quis dolet, quod alter eo bono indignus &c.

Optans se non fuisse natum &c. vel diem esse maledictum, si tantùm intendat maledicere creaturæ irrationali v.g. diei, est tantùm veniale, aliquando nullum ut Job. si autem directè intendat optare malum homini sive sibi, sive alteri, est mortale.

Ad num.5. Observa. Si agatur ad separationem quoad thorum, quod agatur civiliter, tametsi *cap.5. de procurat.* dicat hanc accusationem esse mixtam inter civilem & criminalem, ut in ea per præsentiam principalium personarum secundùs procedatur.

Ad num.13. Observa ex Laym. *lib.5. tract.10. cap.6.n.9.* ubi ait quasdam actiones ab objecto suo ita malas esse, ut malitia separabilis non sit, v.g. DEUM odisse, mentiri (quò refertur adulterari) quasdam malas esse, & contra jus naturale, quæ tamen cohonestari possunt, si talium exercendarum jus conferatur ab eo, qui potestatem habet. v.g. fuitum si Dominus consentiat, vel consentire debeat; Occisio innocentis, si DEUS, qui est Dominus humanæ vitæ consentiat.

Ad num.14. Observa, quod Oseas Propheta publicus jussus fuerit accedere ad mulierem fornicariam, & cum ea actum habuerit, non tamen fornicariū, sed conjugalem; agnovit enim ex revelatione Divina, quod sibi daretur in uxorem, cui ipsa consentire debuit.

AD TIT. XVII.

De *Raptoribus, Incendiariis & violatoribus Ecclesiarum.*

OBserva ex Busenb. *lib.3.tr.4.cap.2. dub.2.* Si quis consentientem abducat, non est propriè raptus, sed fuga, non addens malitiam distinctam à fornicatione. Raptores seu detentores rerum Ecclesiasticarum coram utroque Judice tam Ecclesiastico, quàm sæculari convenirī possunt. Gonz. c. cùm sit generale 8. *de foro compet.*

Ad num.2. in fine adde. Ex Sanni. *tom.3.dist.ultim.q.7.n.14.* qui ait, quòd jure antiquo raptus non dirimebat matrimonium, ità ut potuerit fœmina, metu & violentiâ cessante, etiam non restituta loco tuto, contrahere matrimonium per *cap.fin.h.t. & n.15.* Si mulier rapiat virum, non dirimitur matrimonium, ut tenet communis; quia Tridentinum de viro loquitur, & est lex odiosa.

AD TIT. XVIII.

De Furtis.

OBserva ex Busenb. *lib.5.c.3.dub.2.* Avaritia est inordinatus appetitus temporalium. Filias habet. 1. *Obdurationem cordis* contra egentes. 2. *Iniquietudi-*

Digitized by Google

nem cordis. 3. Violentiam. 4. Fallaciam in verbis. 5. *Fraudem & dolum* in factis. *6. Proditionem* &c.

Qui furatur hominem & vendit, ultimo supplicio afficiendus est. Pro furibus & latronibus in flagranti crimine deprehensis & occisis non orat Ecclesia; si verò in morte peccata confiteantur, Communionem illis non denegat. Fur occultus post pœnitentiam ad sacros Ordines promoveri potest. Gonz. *ad cap. 1. 2. & 5. h. t.*

Ad num. 4. Observa ex Busenb. *lib. 3. tr. 5. cap. 1. dub. 3.* Si sartor particulas panni à diversis furripiat, si mercatores utantur brevioribus ulnis &c. peccant graviter, quia nocèt Reipublicæ, & praxis illa valde perniciosa est societati humanæ. Excusantur subinde à gravi, si non intendat notabile aliquid accipere. Secundò, si id faciant, ut se servent indemnes, vel quia alias non lucrarentur, vel pretium augere deberent, & tunc inveniuntur emptores; si aliàs non haberent unde se vel suos alant.

Ad num. 12. in fine adde ex Busenb. *lib. 2. tr. 3. cap. 2. dub. 5. art. 1.* Etsi is, qui scandalizavit alios, teneatur illis rursus dare bonum exemplum, si quis tamen *nudo exemplo* suo alios ad furtum induxit, neque exhortatione, consilio vel mandato cooperatus est, non tenetur ad restitutionem, quia talis inductio est tantùm contra charitatem, non justitiam. Idem ait esse Lessius, si cum Cajo v. g. potites eâ intentione, ut is consumptis pecuniis furetur.

AD TIT. XIX.

De Usuris.

A *Dnum. 3. adde.* Huc referri potest *Cambium*, quod est permutatio pecuniæ cum pecunia, differt à mutuo, quia mutuum perficitur traditione pecuniæ ab uno factâ, cambium non. Mutuum etiam in aliis rebus locum habet, cambium non nisi in pecunia. Aliud est *manuarium seu minutum*, quando eodem loco & tempore pecuniæ commutantur. Aliud *locale*, quod mutat pecuniam in loco distante. Utrumque est licitum, Sic etiam licet Officiali, qui pecuniam Principis congregat, eam in cambium dare, modò Dominus non prohibeat, & Officialis tam potens sit, ut possit talem pecuniam statim, cùm petitur, exhibere, quia Domino damnum non evenit, nec lucrum cessat. Ita Pater Kichler. *disp. 13. sect. 4.* Idem est si Dominus famulo det 100. v. g. aureos alteri deferendos. Potest enim famulus eos licitè permutare per cambium, & lucrum sibi reservare, quia hoc industriæ est, nisi alia sit mens Domini. Idem ibid. tradit quòd *cambia ficca* sint cavenda. Est autem *ficcum* quando usuram pallio sub cambio dans ipsi hic pecuniam, ut mihi Romæ v. g. solvat plus, quem tamen scio Romæ solvere non posse.

Non est usura si mutuans nihil intendat, ut pretium, sed tantùm speret aliquid ex gratitudine, *& ea* intentione illi aliquid detur, licet illud in finem principalem intendat. Quod si autem intelligeret donatum non gratis, teneretur restituere quantùm indè ditior evasisset. Busenb. *lib. 3. tr. 5. cap. 3. dub. 7.*

Ad num. 5. ait Busenb. *lib. 3. tr. 5. ca. 3. dub. 15.* quod pro fidejussione liceat accipere pretium, etsi nullum periculum timeatur: quia ex se est pretio æstimabilis. *Ad*

Digitized by Google

*Ad num.*8. Observa ex Franc. de Arauxo *de stat. Civ. diff.1.q.1.n.17.dub.*2. ubi ponit casus tres. 1. Emo à te triticũ colligendum mense futuro Augusto pretio 12. ob anticipatam solutionem, quod pretium est minùs justo, quo tunc æstimabitur, & hoc casu sum usurarius, quia æquipollenter mutuo istam pecuniam, ut tantum, & plus recipiam. 2. Emo triticum colligendum in Augusto pretio, quo tunc triticum valebit. Et non sum usurarius: quia pretium justũ rei comitatur ejus existentiam. 3. Emo triticum colligendum in Augusto taxato jam pretio pto 12. quia incertum an tunc plus vel minus valebit. Et non sum usurarius per c. naviganti in casu 2. quia fundatur in anticipata solutione, sed in conjecturali æstimatione rei dubiæ, quæ potest prudentiâ & pacto definiri, arg. à sponsionibus desumpto.

*Ad num.*16. Observa ex Busenb. *lib. 3.tr.5.cap.3.dub.16. in fine.* qui ait non facilè damnandos eos, qui à Principibus loca, pascua, Officia in Antichrisin habent in locum debitorum.

*Ad num.*17. *adde.* Rejicitur à quibusdam solutio de donatione ex eo, quòd cùm Pontifex esset interrogatus de jure, non responderit de donatione. Item quia multoties socer non haberet animum donandi, ergò tunc deberent imputari in sortem. Unde ponunt rationem in obligatione supportandi onera matrimonii salvâ dote, quæ in cap. assignatur. Admittunt consequenter hoc idem procedere, si extraneus dotem promiserit, & in securitatem pignus fructiferum dederit, quia in eo ratio textûs assignata militat. Item posse maritum pacisci pensionem annuam, quâtam ex dote verosimiliter lucrari possit. Colligunt præterea si fructus pignoris excedant onera matrimonii, quòd maritus teneatur excessum vel reddere, vel in sortem dotis imputare, nisi donet alter. Item quòd soluto matrimonio heredes mariti teneantur uxori alimenta præstare, quæ verosimiliter ex dote fructificari possent, quia semper tenetur maritus de dote integra solvenda, utad æquivalens teneatur non solùm lucri cessantis, vel damni emergentis nomine, sed ex ipsa conditione dotis, quæ ad id maritum obligat.

*Ad num.*25. Observa quosdam considerare triplicia bona; vel *propria bona* usurarii, quæ ajunt non esse obligata; vel bona *ex usuraria pecunia* comparata, & nec hæc obligata esse dicunt; quia non surrogantur in locum pecuniæ; vel ipsa *bona usuraria*, & ajunt esse obligata; vel potius sentiunt non transire dominium ut dans ea vindicare possit, sicuti extant, nisi commixta sint, ut discerni non possint. Alii omnia bona obligata esse asserunt, alii dicunt non esse omnia bona obligata. Alii ajunt primam sententiam esse intelligendam de obligatione personali, secundam de reali.

*Ad num.*31. An & quando liceat alterius peccato materialiter cooperari, vide Busenb. qui *lib.2.tr.3.cap.2.dub.5. art.3* requirit conditiones. 1. Si cooperatio sit secundũ se bona vel indifferens. 2. Si fiat bonâ intentione & rationabili ex causa, non etiam ut juves alterũ peccare. 3. Si alterius peccatum impedire nequeas, aut saltem non teneatis. Ubi etiam observat, quòd quantò gravius est peccatum, tantò gravior ratio esse debet. Resolvit casus. 1. Licite materialiter

Digitized by Google

rialiter cooperatur ſponſa contrahens cum ſponſo, quem ſcit Sacramentum accipere in peccato mortali. Sciens verò eum habere votum caſtitatis, peccat contrahendo, quia ad contractum illicitum concurrit.

2. Licitè reddit debitum petenti, qui eſt obſtrictus voto caſtitatis, ſi eum non poſſit à proposito avocare.

3. Parochus licitè communicat hæreticum occultum.

4. Excuſantur famuli, ſi ratione famulatûs ſui præſtent obſequia, quæ ſine gravi damno negare non poſſunt v.g. comitentur ad lupanar, aperiant oſtiũ &c. quia hæc ſe remotè tantum habent.

5. Si propinquiora ſint v.g. humeros ſupponere, ut ad concubinam aſcendat, literas amatorias ferat &c. ut licitè fiant, requiritur periculum gravis damni, ſi detrectent.

6. Sic excuſantur caupones, ſi vendant iis, qui ſe inebriant &c. quia bibere tantalibi.

7. Ea, quæ proximè concurunt facere non licet, v.g. occiſuro dare gladium; niſi non dans aliàs occidendus eſſet.

8. Ubi permiſſæ uſuræ, meretrices, licet illis domum elocare, niſi valde noceret vicinis honeſtis, vel ob ſitum elocans majorem anſam darent peccatis,

9. Artifices non peccant, qui vendunt res indifferentes, licet emptor abutatur, &c. Venena autem vendere non licet, niſi iis, qui bene uſuri putantur &c.

Ad num. 52. Obſerva ex Buſenb. *lib 3. tr. 5. cap. 3. dub. 10.* qui ait: Cambium aliàs permutatio, hic accipitur pro ſola permutatione pecuniæ, quod quadruplex. 1. *Minutum* cùm datur pecunia alia pro pecunia, & hoc licitum etiam cum aliquo lucro. Titulus enim eſt labor campſoris in numeranda pecunia. Item diligentia in conquirendo, ut ſemper ſit paratus. Item pæritas & commoditas, ut cùm aurea datur pro alia. 2. *Per literas*, & hoc eſt licitum, quia titulus virtualis trajectio pecuniæ & aſſecuratio. minùs tamen exigere debet, quàm ſi realiter pecuniam tranſtuliſſet. 3. Eſt *reale* cùm campſor hic prior dat pecunias, ut per ſuos eas alibi recipiat à campſario, qui alibi habet, ſed eget nunc eis hic. Titulus translatio & aſſecuratio. tantundé enim facit campſor ac ſi pecunias campſarii abſentes ſuſteret hic præſentes, vel eas emeret. 4. *Fictum ſeu ſiccum*, quod nihil akud eſt, quàm titulus lucrandi v.g. Titius egens petit pecunias à Campſore, Campſor non aliter dat, niſi Francof. v.g. ſolvendos, petitq; ab eo pretium, quod dari ſolet. Titius ergò accipit, & tamen non cogitat reddere Francof. v.g. quia ibi nihil habet, idque conſtat Campſori, eſt cambium fictum, & ver è mutuum, unde uſura, niſi lucrum ceſſans excuſet.

Ad num. 53. Obſerva, quod iſte mons ſub Pio II. qui fuit Æneas Sylvius in Italia initium ſumpſerit. Probatur eſſe licitus: quia in Concilio approbatus generali, quod errare non poteſt in iis, quæ ad fidem & mores pertinent. Neque obſtat quod dicatur additum *quatenus* ſacris Canonibus non contrariantur. Quia intelligitur: *quæ*, vel *quia* non contrariantur. Probatur etiam ex eo, quia *ſolvendæ expenſæ ab eo, cujus intereſt* talem montem conſervari. Atqui hic intereſt non ſolus Domini, ſed univerſitatis pauperum, ut ei ſuccurratur

juxta

Digitized by Google

juxta ordinationationem primã; ergo. Probatur minor: quia vel erigens montem ipse dominium pecuniæ retinet, cõcessã solùm administratione Reip. vel transfert dominium & administrationem in Remp. vel plures eam pecuniam in Remp. sub hoc onere contulerunt; ergò semper interest Reip. Facit & huc, quod obligatio ad mutuandum, quæ hîc intervenit, mercede digna sit.

Dices: Ærarium ipsum est Dominus sui; ergò tenetur se ipsum suis expensis conservare, sicut homo est custos suorum morborum, & ea conservare tenetur. Resp. debere esse realis distinctio inter Dominum, & rem, cujus est Dominus, quæ hic difficulter intelligitur. Homo autem à suis membris ob partem rationalem realiter discriminatur. Et si talis mons suis expensis se conservare teheretur, minueretur paulatim usque ad totalem sui extinctionẽ.

Aliqui volunt non esse hîc mutuum, sed vel societatem quasi dominium esset commune paucis vel locationem rei sub certo auctario.

AD TIT. XXI.

De Sortilegiis.

Adnum. 2. Observa 1. quod aliqui ad sortes divisorias requirant 1. ut eventus sortis expectetur à Deo, aliàs erit superstitiosa per pactum explicitum, si expectetur à dæmone vel per implicitum, si ab astris & fato, & consequenter peccatum mortale. 2. Ut fiat simplici animo sine admixtione superstitionis, vel abusa rerum sacrarum; aliàs irreverentia, quæ, si magna, mortale, si parva, veniale est. 3. Ut sortientes æquali jure nitantur; aliàs est imprudentia; & si præjudicium v.g. Reip. si digni & indigni admittantur, etiam injustitia. 4. Ut non sit præcipua intentio sortientiũ inquirere voluntatem Dei modo extraordinario, nisi tantùm discordiarum & invidiarum ablatio & extinctio; id est: non perveniatur ad sortes, quando aliàs commodè lis sopiri potest, aliàs est peccatum vanitatis & veniale, nisi expectetur miraculum, ut in ferro candente, tunc enim est mortale. In sortitione tamen rerum propriarum necessitas non requiritur, sed videtur sufficere voluntas, quamvis D. Tho. & Delrio contrariæ videantur esse opinionis. Sic nemo reprobat electionem Tutelaris Patroni, vel menstrui &c. licet nulla sit necessitas.

Observa 2. quòd *obsessi* dicantur, quorũ corpora dæmon non intrat, sed extrinsecus arripit & torquet. *Possessi* verò, quorum corpora inhabitat. *Maleficiati*, quos solùm applicando activa passivis malo aliquo, v.g. febri, amatorio ligamine afficit ex pacto inito cum maleficis, aut etiã per se ipsũ immediatè.

Observa 3. Errorem Hermetis, Porphyrii, Proculi & antiquorum Medicorum fuisse sententium rebus naturalib. virtutem naturalem inesse cogendi dæmones *directè & per se*, ut appareant, accedant, fugiant, ut aliquid faciant, vel facere definant. Dicitur *directè*, secùs indirectè. Sic per cytharam Davidis Saulis humores temperabantur, & minus idonei dæmonis vexationi reddebantur, & sic lenius habebat. 1. *Reg.* 16. Sic & melancholici, in quibus atra bilis abundat, aptiores sunt dæmonum invasioni & vexationi. D. Prosper autem cytharam crucì, Eucherius passioni Christi per figuram

guram comparat, & eatenus dæmonem fugâsse affirmat. Eodem modo &c. ad Tob. 6. ubi Asmodæus vel indirectè fugatus est fumo cordis piscis Calliomini propter inductâ dispositionem minùs aptam, vel virtute allegoricâ cordis Christum præfigurantis. Levitæ Exorcismis à Salomone compositis dæmones olim expellebant, quibus aliqua virtus Divina inerat, licet non tanta, quanta Exorcismis ab Ecclesia institutis. Aliàs autem fit ex pacto cum dæmone vel expresso, vel tacito.

Ad num. 8. Ad usum sortium consultoriarum requirunt 1. Articulum necessitatis, nè tentetur Deus. 2. Positivum actum reverentiæ. 3. Modum proportionatum, ne Divina Oracula vel Reliquiæ ad sæcularia convertantur. 4. Debitam materiam, nè fiat pro dignitatibus Ecclesiasticis.

Ad num. 9. Observa pactum implicitum esse, quando quis exquirit cognitionem soli Deo reservatam aliunde, quàm ex Deo, id est, per media indebita, & ad id minimè à Deo instituta; nam dæmon se ingerere solet, ut homines implicet vanitate. Unde qui hoc intendit, eo ipso vult à dæmone doceri, & tacitum cum illo pactum contrahit. Explicitum quando quis vel expresè dæmonis auxilium implorat, aut facto ipso, quando facit id, quod scit dæmonem pro tessera suæ operationis & efficientiæ constituisse. Divinatoria sors, si fiat *divinativè*, id est, cum indebita usurpatione divinæ cognitionis, sive inquirendo prænotionem futuri, unde prænoscinon potest, est intrinsecè mala. Si autem non fiat *divinativè*, sed inquirendo à Deo, & ex ejus revelatione prænotionè futuri, non est intrinsecè mala, & hoc modo fiebant in lege *veteri*, novâ autem id non licet. Differt à consultoria, quod consultoria per se primò non ordinetur ad cognoscendum futura, sed solùm ad tollendas dubitationes plerùmque occurrentes, ut licitè possit invocari Deus, ut *dignetur* indicare, quid agendum vel vitandum. Sors autem divinatoria per se primò ordinatur ad prænoscenda futura, sive occulta dependentia à libero arbitrio, quorùm cognitio solius Dei est propria, & de his Spiritus S. Ecclesiam satis in *lege gratiæ* illuminavit, quantum necessarium est ad salutem spiritualem.

Ad num. 13. Observa ex Busenb. *lib.* 3. *tr.* 1. cõtra Religionem, quæ est virtus moralis, quâ internus & externus cultus Deo debitus exhibetur, peccatur per excessum, ut per superstitionem, & per defectum, ut per irreligiositatem cum speciebus. Superstitio enim est falsa Religio; seu cultus *vitiosus veri*, *vel falsi* Numinis. Unde alia ratione rei cultæ, alia ratione cultûs.

Divinatio, quæ fit per pactum expressum, & quâ dæmon expresè invocatur, excusari non potest à mortali; ea verò, quæ fit per pactum tantum implicitum, aliquando excusati à mortali quidam asserunt. Videlicet tunc, cùm vel intercedit simplicitas & ignorantia non crassa, nec affectata; vel fides vera non adhiberur, sed tantum timor quidam, aut suspicio suscipitur eventûs futuri eò, quòd tunc verè superstitiosa non sit, cùm intentio non sit talis. *Ibid. dub.* 2.

AD TIT. XXVI.

Ad num. 1. *adde*. Peccatum in Spiritũ S. dicitur irremissibile Matth. 12.

Quia

Quia ordinariè, & ut plurimum non curatur à peccatoribus. 1. Quia directè repudiat gratiã Dei. Sicut si infirmus unico remedio curari posset, & id illud admittere nollet, rectè dicitur morbus incurabilis. 2. Quia cùm sit peccatum ex malitia, & non ex ignorantia aut infirmitate, nihil in se habet, unde veniam mereatur. Sannius, *tom. 3. disp. 7. q. 4. n. 8.*

Ad num. 3. & 9. Observa quod num. tertius agat de dubio juris. num. 9. de dubio facti. Quod si igitur dubitem de jure, & operer, nõ incurro irregularitatem: quia præsumitur irregularitas non esse imposita; si de facto, debeo priùs dubium practicum deponere. Vide Zoes. *de Vot. nu. 30.*

Ad nu. 12. in medio adde. Sepeliens si Divinum officium adjungat, fit irregularis. Per *Divinum Officium* intellige orationes & solennitates in conductu, ut, qui illas legit solenniter, fiat irregularis, non reliqui, sicut in canẽte horas, ut idem videatur dicendum si solenniter benedicat fructus, ut in Paschate cibos, in Purificatione candelas.

Ad num. 16. Quæres. Quid si Parochus solenniter illos copulet? Videtur etiam referri ad actus ordinis, cùm benedictionẽ nubentium in aliena Parochia facere non possit.

AD TIT. XXIX.

De Clerico per saltum promoto.

OBserva, si Episcopus consecrationem Episcopale in ante alios Ordines suscipiat, peccat quidem, suspensionem tamen non incurrit, tum quia Episcoparus propriè ordo non est, tum quia pœna suspensionis & interdicti Episcopum non ligat, nisi exprimatur. Bonac. *in Verb. Ord nu 16.* Idem ait consecrationem Episcopi, esse invalidam omisso Sacerdotio, quia character Episcopalis præsupponit Sacerdotalẽ, potest enim ordinare Sacerdotes. *n. 31.*

AD TIT. XXXI.

De Excessibus Prælatorum.

A*D nu. 1. in fine.* Tridentinum dedit Episcopis jurisdictionem in *exemptos*, & potest censuras ferre in tribus casibus. 1. *Sess 22. Decreto. de vitandis & obs. celebrat. Miss* Ubi concedit. Episcopis facultas procedendi per Cẽsuras contra exemptos celebrantes in Oratorio privato, non approbato, aut hotis non debitis, aut tribus insolitis 2. *Sess 25. c. 5.* Ut Clausuram Monialibus imponant, & inobedientes aut contradicentes Censuris compellant 3. *Sess 25. c. 16.* Ubi conceditur Episcopis, ut per Censuras cogant exemptos restituere bona novitiis resipiscentibus. In aliis casibus hęc jurisdictionem habeant, non tamen Censuris procedere possunt, sed remediis aliis.

AD TIT. XXXV.

De Purgatione vulgari.

PEr purgationes vulgares tentatur Deus. Tentatio enim Dei est dictum, vel factum, quo quis explorat, num Deus sit potens, aut an aliam perfectionem habeat. Alia est *formalis*, quando expresse dubitans petit v.g. miraculum, & hæc est peccatum mortale Alia *Interpretativa*, cui dubitatio illa deest; plerumq; est peccatum tantum veniale, imò nullum, si justa adsit causa v. g. Periculo ictus, necessitas, vel pia utilitas, &c. Busenb. *lib. 3. tr. 1. cap. 2. dub. 1.*

Purgatio vulgaris nec in causis civilibus, nec in criminalibus admittenda. Gonz. *ad v. Aliacti 3. h t.*

AD TIT. XXXVI.

De Injuriis & damno.

BUsenb *lib. 3. tr 5. cap. 2 dub 1 sit:* Quisquis totulit injuriam damnosam, etiã *materialem* tantùm, tenetur restituere, sed *non nisi id*, quod ex alterius re adhuc habet, vel quo ex ea factus est dictior; qui formalem verò, in tantum, in quantum est damnum. An sufficiat culpa venialis? Sententia utraq; probabilis & tuta, saltem quando non commodè potest restituere.

Dub. 2. Tenentur concurrentes, qui, his verbis continentur.

Iussio, Consilium, Consensus, Palpo, Recursus, Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

Ly *palpo* denotat eum, qui vel laude, vel exprobratione, vel alio modo excitat, animat, *Recursus* ad quẽ dãnificans recurrit, & recipit.

Ad materiam restitutionis observa, per violationem Justitiæ commutativæ veram & rigorosam fieri injuriam, quia hæc sola violat strictum jus. Si autem violetur alia justitiæ species, fieri tantum injuriam minùs rigorosam. Unde etiam prior ad restitutionem obligat, non aliæ, uti distributiva v. g. eligat quis dignum, omisso digniore, licet eligens indignum ad restitutionem teneatur, quia hic con-

Digitized by Google

tra contractum cum Republica initum agit. Eodem modo ad restitutionem non obligat *legalis*, nec *vindicativa*, quamvis hæc per accidens obligare possit. Sic Princeps aliquando ob mala, quæ in Republica oriuntur, obligatur ad sumendam vindictam, concurrit enim quandoque cum distributiva, commutativa. Kichler *disp. 14. sect. 4.*

Commutativa violati potest, vel per puras injurias, v. g. si quis conetur furari, si quis impudicè aliquam osculetur fecisve damno in honore; vel simul damnum inferendo, quod fit vel per injustam *acceptionem*, *detentionem*, *destructionem*, *alienationem*. Priori casu non oritur obligatio restituendi, licet satis fieri debeat; posteriori verò oritur ex quolibet capite, quamvis etiam omnes quatuor modi in eundem hominem & eandem rem concurrere possint; ut si quis rem injustè accipiat, detineat, dein alienet, ac tandem injuriosè destruat. *Idem ibid. sect 5.*

Ex quali culpa obligatio restituendi oriatur; Observa quod culpa alia dicatur *Theologica*, quæ significat peccatum. Alia *Iuridica*, quam idem facit quintuplicem, levissimam, levem, latam, latiorem, latissimam. Latiorem vocat dolum præsumptum; latissimum, dolum apertum. His observatis respondetur, ad restitutionem requiritur, ut damnum inferatur ex culpa Theologica. Probatur 1. quia infantes, furiosi &c. non obligantur ad restitutionem, quia damnum non inferunt sine injuria formali, sed injuria formalis semper est mala Theologicè; ergò. 2. Quia talis coram Deo non obligatur; ergò nec in foro fori, quia talia damna non sunt voluntaria. Sic ex innimia verecundia quem infamans, tenetur famam restituere, non ob acceptionem, sed ob detentionem.

Non sufficit autem sola formalis injuria, sed etiam debet esse materialis, quia non tenetur reddere alienum, si illud a parte rei non abluli.

Si culpa est venialis, vel ob parvitatem materiæ, vel ob imperfectam deliberationem, teneor ad restitutionem sub veniali. Quia effectus moralis per se loquendo nō potest esse major suâ causâ morali. Hæc autem obligatio probabiliter evanescit, si res sit absumpta, & non sit factus ditior.

Culpa jutidica ad restitutionem obligat, si lata sit, non etiā si levis aut levissima, nisi quis eam præstare, vel ex conventione, vel ex natura contractūs teneatur, modò illam cum peccato commiserit juxta dicta, quamvis in foro fori illud præsumatur.

Observa autem, quod DD. velint officia quæ non obligare nisi ad latam culpam vitandam. Unde si Advocatus, Medicus & cætera diligentiam adhibeant, quā alii boni Advocati adhibere solent, & tamen aliquem lædant, ad restitutionem non tenentur. Ità idem *ibid. sect 6.* At hæc non est lata, sed levis culpa.

Restitutio est necessaria ad salutem, saltem necessitate præcepti, quod præceptum radicaliter & primariò negativū est, secundariò autē & consecutivè affirmativum. Quia jus tertii duo petit. 1. ne ego habeam rem ipsius, quod impleo per carentiā detentionis, & sic est præceptum negativū. 2. Ut ille habeat, quod impleo per redditionem, & hoc est præceptum affirmativum *Sect. 7.*

Ad 9. Vasquius negat adulteram teneri ad restitutionem. Illustr. *Controv. c. 48. n. 34. & seqq.* Maximè motus hoc argumento, quod peccavertit concipiendo, non etiam pepcet, sed bonum opus faciat patiendo.

AD TIT. XXXVII.

De Pœnis

Ad nu. 19. Quando dicitur legem pœnalē non obligare in conscientia, intelligit id de lege proprie pœnali, si quis re suâ privetur, nō etiam si aliquis ob justā causam incapax fiat dominii. Sic si filius naturalis, vel spurius aliquid ex hereditate accipiat, cujus secundum leges incapax est, restituere tenetur. Laym. *Lib. 5. tr. 10. p. 3. c. 5. n 15.*

Objit. cum Vasq. Illustr. *controv. 28. n. 12.* Obligatio naturalis obligat in cōscientia; atqui obligatus ad pœnam est obligatus naturaliter; ergò in conscientia. R. Si obliget ad quid præstandum Conc. si ad patiendum tantum Negnec conventionalem pœnam obligare in conscientia ait *n. 16. 17.* Petūm Zoēl. hic *n. 19.* videtur distinguere, quādo partes eam apposuerint. Imò Vasq. *n. 18* docet, quod aliquis ad restitutionem damni dati non teneatur, nisi petatur.

Quāte lex pœnalis non obliget in conscientia, rationem dat Vasq. *Contro. c 29. n. 6* Quia tam

Digitized by Google

tam à populo, quàm à Principe id actum videtur, ut *vel* cives legi pareāt, vel pœnam statutā subeant, quā ratione am ait, nec Theologi percepetūr, nec ullus, in cujus scripta incid

AD TIT. XXXVIII

De Pœnitentiis & remissionibus.

Hic totus titulus expungi posse, & sequentia substitui.

Pœnitentia est prioris consilii vel actūs mutatio, vel dolor de eo. Hinc alia *bona*, alia *mala*. Item *vel sine*, ut in beatis, vel *cum dolore*, & sic est specialis virtus. Sumitur nē pro pœna imposita, quæ vel *publica* & hæc vel solennis, de qua c. pœnitentes 63 & in capite dist. 50. vel non solennis verb. g peregrinatio. Vel *privata*, quæ privatim suscipitur vel injungitur. Item pro *Sacramento* & definitur, quod sic Sacramentum *quod contritione, confessione, & satisfactione concurrentibus operatur peccatorum remissionem*. Ut materia proxima sint hæc tria, remota, peccata ut detestanda. Est autem peccatum aliud *Originale*; aliud *actuale*, quod est dictum, factum, concupitū contra, vel præter legem Dei vel Ecclesiæ, & hoc vel mortale vel veniale.

Contritio, quæ est odium & detestatio peccati formalitet, & causaliter dolor de illis, alia *perfecta* propter Deum summē dilectum, seu ut est auctor gratiæ & gloriæ (sufficit autem hunc dolorem esse summum appretiative in, Universali, non etiam intensivē) alia *imperfecta*, quæ attritio dicitur, quæ requirit præter dolorem ob gehennam vel cœlum, Sacramenti votum. Est de *necessitate præcepti & medii*, & obligat non semper, quia est præceptum affirmativum, sed tantum in periculo salutis animæ, vel corporis.

Confessio Sacramentalis est peccatorum Sacerdoti propriō (quia ad hanc non sufficit potestas ordinis, nisi in articulo & peric. mortis, & quoad peccata venialia, sed requiritur etiam jurisdictionis, quæ ab Ecclesia impediri potest) ad eorum Sacramentalem remissionē obtinendam facta declaratio. Obligat eos qui post Baptismum in peccatum mortale ceciderunt; hodie saltem semel in anno, integrē & cum circumstantiis speciem mutantibus & quandoque aggravantibus, sine dimidiatione, nisi necessitas excuset, quæ facit etiam quē prius absolvi posse. Potest etiam publica esse confessio, & pluribus simul fieri, & per interpretem. Est tamen *contra usum Ecclesiæ* constitui per scriptum, vel etiam absconti. Clem. VIII. damnavit propositionem hanc: *licere per literas, aut internuntium peccata objecti Sacerdoti confiteri, & ab eodem absente absolutionem obtinere.* Nulla est ex variis causis, vel ex parte pœnitentis, vel Confessarii. *Sigillum Confessionis* est obligatio non revelādi ea, quæ audita sunt in Sacramentali confessione, ad quod non tantum Sacerdos, de quo principaliter loquuntur jura, sed & omnes alii tenentur. *Pœna revelantis* hodie depositio & reclusio perpetua in Monasterium: cap. *omnis utriusque h. t.* Dices sæpē imposita est pœnitentia publica: ergò. Resp. id procedere in foro exteriori, quō etiam spectant plenq. Canones pœnitentiales: *Satisfactio* hic est compensatio Deo facta pro injuria ei illata per peccatum, cum proposito de cætero non offendendi, & spe veniæ. Alia *voluntaria*, alia *Sacramentalis*, quam Sacerdos injungit, quæ operatur ex operato opere, & facta in peccato mortali revivificit, prior non item. Admittit opera tam pœnalia, quam non pœnalia, item etiam aliās debita *Acceptanda* nisi pœnitens ad purgatorium sibi reliqvet *Implenda* per ipsum pœnitentem, aliās non erit Sacramentalis.

Remissiones hic sumuntur pro Indulgentiis, quæ sunt *condonatio pœnæ temporalis Deo debitæ pro peccato jam remisso quoad culpam extra Sacramentalem absolutionem facta seu concessa ex thesauro Ecclesiæ*; quem esse patet ex eo, quod omne opus bonum non tantum sit meritorium, sed etiam satisfactorium, quæ opera cum non sint remūnerata quoad satisfactionem, ipsi enim exercentes non tenebantur satisfacere, applicantur nobis c. 1. h. t. *extravag. Unigenitus. h. t.* per juridicam absolutionem, mortuis verō per modum suffragii, & ad instar solutionis ab alio factæ. Competit hæc potestas Pontifici, Concilio generali, Episcopo tempore dedicationis ad annum, in anniversario ad 40. dies, & Legato Pontificis, idque vi jurisdictionis, qui illas concedunt, vel sub forma plenariæ remissionis, vel Jubilari, item per tertiam, quintam &c. partem remissionis peccatorum; item per dies & annos, hoc est computato tempore, quo aliquis in hac vita juxta Canones pœnitentiales pœ-

nitere debuisset, ut effectus indulgentiarum sit remissio pœnæ temporalis, modò concessæ sint ex justa causa, & ex parte finis & operis, & acquirere volens sit membrum Ecclesiæ, opera præscripta per se adimpleat, & sit in statu gratiæ, & alias commodè pro suis delictis satisfacere non possit. Jubilæum ab Hebraico Jobel, quod buccinam significat, dictum, *quoad remissionem pœnæ* ab indulgentiis plenariis non differt. Sub Bonifacio VIII. centesimo, sub Clemente VI. quinquagesimo, hodie vigesimo quinto anno conceditur præter alia extraordinaria.

Observa, quod Bulla Cruciatæ habet clausulam, quæ dat facultatem Confessariis Ordinum mendicantium absolvendi à censuris, reservatis etiam Papæ etiam, quæ in Bulla cœnæ continentur, quoscunq; etiam persecutores. Est autem triplex status seu tempus considerandum. Nam ante Bonifacium fuit hæc facultas illis absoluta sine ulla conditione audiendi confessiones omnium sæcularium venientium ad ecrum conciones ab Alex. IV. Urbano IV. Clem IV. concessa. Secundum post Bonifacii, quò in extrav. super Cathedrâ de sepult. ob reverentiâ Episcopis debitâ eandem facultatem concessit Dominicanis & Minoribus cum duplici limitatione. 1. ut Confessarii eligerentur à suis Superioribus. 2. Ut electi præsentarentur Episcopo loci petitâ licentiâ, licet non obtentâ ex tunc. Hæc fuit ampliata per Benedictum II in extrav. inter cunctas. de privileg. absq; conditione personaliter cõparendi, nisi tantùm verbo, aut scripto præsentandi electos, quæ innovata Clem. dudũ de sepult. & in extrav. Joa. 22. de Judi. Tertiũ post. Trident. ex quo hæc facultas dependet ab Episcopi *Diœces.* licentia & approbatione. Ex quo infertur, quod non sufficiat uterus Episcopi approbatio, nisi pro sua Diœcesi. 2. Quod debeat etiam licentia obtineri. Quæstio, an liceat cõmunicare fideles in Pascheve & Sabbatho sancto? Affirmatur, & sic in multis locis positiva consuetudo observat. Sic & in principio in usu, imò præcepta *quoad diana* communio. Can. peccata 26 consectat. dist. 1. Qui usus durat ut usq; ad tempora Hier. Nec obstat can. Sabbatho de consectat. dist. 1. Quia in eo prohibetur tantum consecratio, ut patet ex verbis contextûs delumptis ex Epistola 24 Innocen. I. Electi An. 400. & ex Concilio Triaulicano 1.

Quæres, an *necessitate medii* debeat sumi ab omnibus Eucha? Sano. *to. 3. dist. 4. q. 30.* resp. 1. eg. De parvulis patet ex *Trid. Sess. 21. Ca. 4.*

Num sit præceptum divinum & Ecclesiasticum de reali sumptione? *Ib. q. 31.* Resp. extat divinum. Joan. 6. v. 54. Nisi manducav. &c. 1. ad Corinth. 11. v. 23 Et Ecclesiastic. *cap. omnes h. 1.* Obligat in articulo mortis, & semel in anno Qui communicare neglexit tempore Paschali, probabilius adhuc postea tenetur, quia est præceptum probabiliter Divinum, ut sic differat à jejunio &c.

Observa, sicut *Attritio* materialis non significat cõfractionẽ rei attritæ. Ita attritio Theol. significat cor peccatoris non perfectè comminuti, nisi Sacramentum accedat, contritio autem verè & totaliter conteri.

Observ. Motivum timoris pœnarum in attritione non debere esse mere servile & naturalem, hoc est timorem ex amore proprio & meré naturali conceptum. Sed utile & honestũ, id est, ex amore proprio supernaturali cõceptum, quia iste timor & avertit à peccato, & includit ultimum finẽ Deum justum peccati vindicem, & est tertio sec. actus virtutis spei Theologicæ vel charitatis erga se ipsum. Qui licet dicatur & sit servilis, prout opponitur filiali, non est tamen cum servilitate omnimoda turpi. Sannius *tom 3. dist 7. q. 5 n. 7.*

Observa inẽ *Virtus* pœnitẽtiæ est viatori lapso in mortale necessaria & necessitate medii, & præcepti positivi Divini, imò & *naturalis*; quia præceptũ naturæ jubet applicare media necessaria ad obtinendũ finem ultimũ beatitudinis; ergò Item lumen naturæ ingerit, ut amemus Deum, & humiliemur cõtam eo offenso per actiones nostras in ordine ad eũ placandum; sed talis humiliatio habetur per actum pœnitentiæ; ergò.

Dices: non reperitur ad ullum præceptum in Decalogo, in quo series præceptorum naturalium registratur, &c. Reduci ad præceptum de colendo Deo, contra cujus cultum militat peccatum? Vel ad quintũ prohibens occisionẽ tam corporalem quam spiritualem animæ. *Id. dist. 8. q. 1. n. 3. 4.* Item ex *d. dist. 8. q. 3. n. 4.* Pœnitentialis contritio non est meritum de condigno, sed tantũ de congruo respectu remissionis

Digitized by Google

nis peccatorum mortalium & obtinendæ gratiæ sanctificantis. Paulus ad Rom. 3. v. 24 Justificati gratis per gratiã ipsius. Si esset de condigno, non esset gratis, sed ex justitia. Itè Trident *Sess.* 7. *Can.* 8. Idem *ib. q.* 4. Venialia extra Sacramentũ remittuntur per contritionẽ, per attritionem, item per actus aliarum virtutum, si ab operante eò referantur, tanquam præviæ tantum dispositiones morales. Item per Sacramenta per Sacramentalia, non quidẽ ex opere operato, sed per modum impetrationis. ait autẽ omnia Sacramẽtalia in hoc v. esse.

Oratio Dominica *tinctus* aquæ benedictæ aspersio. *Edens* Communio *Confessus*, *Dans* eleemosynam. *Benedicens*: benedictio Episcopi.

Quæst. 5. ait, quod in hac vita possint remitti venialia remanentibus mortalibus, quia venialẽ peccatum nõ includit privationẽ gratiæ sanctificãtis, sed cõpatitur illã secum; ergò nec ad remissionẽ requiritur illius gratiæ refusio.

Ex quæst. 6. Observa. Opera viatoris alia esse *vivia*, quæ eliciuntur in statu gratiæ, alia *mortua*, quæ in statu odii. alia *mortificata*, quæ in gratia elicita impediuntur à cõsecutione præmii ob consequens peccatũ, alia *mortifera*, quæ licet ex fine honesto eliciantur, procedunt tamen à peccatore actuali. Mortua non reviviscunt ad meritum *vitæ æternæ*. Mortificata reviviscunt, quamvis peccata semel dimissa nec quoad culpam, nec quoad pœnam æternã per subsequens peccatum redeant. Reminiscitur tamen Deus quoad pœnam temporalem nondum persolutam, & sic intellige Ps 78. Qui in uno offendit, factus est omnium reus. Jacob. intellige quoad durationẽ pœnæ, non etiã quoad infusionem. Sicut & parabolã servi, cui remisserat Dominus universum debitum. Matth. 18 Posset tamẽ Deus condonare peccata cum conditionato pactõ, si recideris in ea, volo, ut priora reviviscant.

Ex dist. 5. q. 2. Peccata semel dimissa fructuosè iterato confiteri ut ad remissionẽ pœnæ temporalis & augmentum gratiæ. Probatur per Extravag. 1. de privileg. Forma enim absolutionis tendit ad peccatum tollendum, si tollit, si non tollit, sed infuit post baptismã, & deindè de illo doles, ad augmentum gratiæ & diminutionem pœnæ.

Ibid. q. 4. n. 9. ait Sacramentum pœnitentiæ nõ posse esse validũ & informe, quamvis baptismus sit validus & informis, si ministretur habenti auctam cum affectum ad peccatum mortale, quo casu valet, sed gratia sanctificans non censetur, nisi sublato obice, quia hic est necessarius, & iterari non potest.

Ex dist. 21. q. 10. n. 5. In fractione sigilli confessionis committitur peccatũ detractionis, infidelitatis & sacrilegii, & est semper mortale, licet veniale tantum deretur, quia fit injuria Sacramento. & n. 6. est præceptum negativũ obligans semper, etiam post mortem. n. 7. nec de pœnitentis licentia, quia prohibitum ob bonum publicum.

Ad n. 9. De indulgentiis Sanch. *to.* 3 *disp.* 13. *ubi q.* 1 *n.* 7. etiam explicat partialem ad pœnam unius vel plurium annorum, qualis olim erat *Carena*, id est, carentia seu ejunium in pane & aqua per dies 40. Item *quadragena*, quæ est remissio pœnitentiæ, quæ per quadragesimã subeunda erat, de qua Can. in cap. dist. 50.

Ex q. 4. n. 6. Observa, quod tempore Jubilæi licet detur potestas absolvendi à quibuscunq; nulla tamen detur facultas dispensandi super irregularitate etiam occulta, ex defectu, vel inhabilitate quomodolibet contracta.

Idẽ *d. dist. tom.* 3. de Censuris *disp.* 1. *q.* 5. Refert ex Corvart. quod Jubilæum valeat tantũ pro absolutione à Censuris in foro conscientiæ, quia pro enormibus & publicis casibus videtur Papa velle vindictam publicam. Unde virtute Jubilæi absolutus notorie ex excommunicatus adhuc abstinere debet, donec publicè absolvatur, vel innotescat de absolutione altera obtenta. Secùs si censuræ & casus occulti.

AD TIT. XXXIX.

De Sententia Excommunicationis.

A Dnu 1. Dicitur usu *aliquorum*, *unum* spirituale, quia non privat virtutibus infusis, nec actibus virtutum, qui bona spiritualia sunt.

Ad. n. 9. Buseñ *li.* 7. *c.* 1. *dub.* 4. Ob solum peccatum externum censuræ proportionatũ, & conjunctum eum contumacia censura ferri potest. Et quidẽ in interdictõ locali potest esse alienum v. g. Prælati vel Communitatis; non tamẽ *hominis privati*, aliàs requisitus proprii.

Ibid. Et sic ob peccatum venialẽ interdum ferri possit levis suspensio, vel leve interdictũ, ex excommunicatio tamẽ major, suspensio gravis, & in-

Digitized by Google

& interdictū personale speciale (quidquid sit de generali) nō potest ferri, nisi ob culpā mortalem, quia alioquin non esset pœna proportionata culpæ. Imò cùm sint pœnæ medicinales, non debent infligi pro quovis mortali, sed quibusdam tantum, ne censuræ contemnantur, ut monet Trident.

Ad n.30. Ut scias, quā communione privet Excōmunicatio, observa triplicem in Ecclesia esse Communionem. 1. Cōmunio *interior*, quæ a charitate procedit, quæ est animi affectio, quā diligitur Deus propter se, & proximus propter ipsum, quæ charitas Christi membra per fidem formata capiti Christo & reliquis ejus membris urit. de hac Paulus ad Rom 12. v. 5. "Ita multi *unum* corpus sumus in Christo. Item Ps. 118. v. 63. particeps ego sum omnium timentium te. 2. *Communio Externa*, quæ consistit in simul orando, & divinis officiis simul audiendis, & colloquio fidelium. 3 *Communio media* interior partim & exterior, qua omnes fideles participes sumus Cōmunium suffragiorum Ecclesiæ & Sacramentorum, ac communi Ecclesiæ participatione. Ut sic differat à *minori excōmunicatione*, quæ externā communione sicut & Sacramentorum collatione non privat, sed tantùm perceptione. Differt *à peccato mortali*, quæ excōmunicatio improprie dicitur, quia peccatum mortale segregat ab intentione cōmunione, quæ charitate constat, quia hæ per peccatum amittitur. Sic Paulus ad Rom. 6 stipendium peccati mors; Charitas autē est vita Joan. 14. Hac cōmunione nec minor nec major excōmunicatio privat saltem ex se. Dico *ex se*, quia major istā separationem supponit, nun quā enim ferri debet, nisi ob peccatū mortale. Hinc.

Obser. 2 quod & peccatum mortale & excōmunicatio major à Cōmunione separet, sed hæc magis nam licet uterq; maneat adhuc membrum Ecclesiæ per fidem licet informē, est tamen peccator tanquā membrum aridum adhuc unitus corpori mystico Ecclesiæ, ut ipsi suffragia Ecclesiæ adhuc aliquo modo prosint, eum q; adhuc à tentationibus & vexationibus diaboli defendant. Excōmunicatē autem majori excōmunicatione talia nihil prosint. Exemplum in arido membro corporis naturalis adhuc ferro, & plumbo separato: primo enim adhuc aliquem salorem à reliquis membris participat, alterum non. *arg. can. quemadm.* XXIII q 7. ubi à termino hæc similitudo insinuatur. Quod verò fides vera licet mortua apud peccatorem maneat, docet Trid. *Sess 6. de Iustificat Can. 28.* Prior autē discursus probatur authoritate Pauli 1. ad Corinth. 5. Ubi Corinthum peccatorem per excommunicationem in Sathanæ potestatē trahit; ergò adhuc aliquid amplius tollit excommunicatio, quàm peccatum, aliquin Apostolus dicere non posset, quod ipse eum tradat. Idē probatur ex eod. 1. ad Timoth. Ité Can. audi. XI. q. 3. Can. omnis Christianus. Can. nihil d. q. 3. Ex dictis inferes falsam esse Glossam in cā quodcūq; XXIV. q 1. quæ ait, Excommunicationem quoad Deum nihil operari. Item dum in cap. 1. h. t. dicitur esse pœna medicinalis non mortalis, intellige ex fine Ecclesiæ, si se emēdare velit, alioquin ex culpa ejus erit ipsi læthalis. ità Covarr. ad cap. Alma mater in princ.

Nota præterea Communicationē cum excōmunicatis prohibitā esse jure divino in his, quæ ad divina pertinent, ut eo illis communicans semper peccet. Covarr. *d. l. p. 1. §. 1. n. 1.*

Ad n. 29. Dices, cùm hoc numero dicatur, quod graviter peccet si celebret is, qui est excō municatus minori, & idē dicatur esse effectus excommunicationis majoris, quomodo ergò differunt, & quomodo potest dici, quod minor tantùm privet passivā perceptione & Directē & vi Censuræ excommunicatus minori privatur tantū passivā perceptione. & quia præceptum juris prohibet etiam, ne celebret, vel administret divina, idcò propter violationem hujus præcepti peccat, si celebret, mortaliter; si alia administret, venialiter. Excommunicatus verò majori excōmunicatione non potest celebrare vi censuræ, unde si iste celebret, fit irregularis, quod in priori non fit.

Ad n. 31. Quæres, cur Procurator excommunicatus, si obtinuit sententiam, ea nihilominus adhuc executioni mandari possit, & non possit mandari executioni, si actor sit excommunicatus? R. in primo casu executio nō patitur ꝯplus per Procuratorē, sed per alium non excommunicatum, ut in his fit patens.

FINIS

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google